

#NOVI
POČETAK

ZBORNIK RADOVA Projekta »Novi početak«

Zagreb, svibanj 2021.

Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET
Društvo za socijalnu podršku

LET
Udruga za unapređenje kvalitete življenja
Life Quality Improvement Organisation
FLIGHT

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge
Projekt sufinancira Ured za udruge
Vlade Republike Hrvatske

Europska unija
"Zajedno do fondova EU"

**EUROPSKI STRUKTURNI
I INVESTICIJSKI FONDOVI**

UČINKOVITI
LJUDSKI
POTENCIJALI

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

ZBORNIK RADOVA
Projekta »Novi početak«

Nakladnik:**Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET**

Ratarska ulica 7, Zagreb
udruga-let.hr; let@udruga-let.hr

Društvo za socijalnu podršku

Ilica 83, Zagreb
drustvo-podrska.hr; podrska@drustvo-podrska.hr

Urednik:

Katarina Radat, dipl. soc. radnik

Lektura:

Petra Majetić, mag. comm.

Priprema i tisak:

Goran Milić - Studio77

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001103316.

ISBN 978-953-8148-04-0

Knjižica je tiskana u okviru projekta »Novi početak« koji je sufinanciran iz Europskog socijalnog fonda u okviru Poziva na dodjelu bespovratnih sredstava Jačanje kapaciteta organizacija civilnoga društva za podršku učinkovitoj resocijalizaciji i reintegraciji počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu i Vladinog ureda za udruge. Za više informacija o EU fondovima možete posjetiti web stranicu Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije www.strukturnifondovi.hr. Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost udruge LET.

Zagreb, 2021.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Projekt sufinancira Ured za udruge
Vlade Republike Hrvatske

Europska unija
"Zajedno do fondova EU"

EUROPSKI STRUKTURNI
I INVESTICIJSKI FONDovi

E UČINKOVITI
S LJUDSKI
F POTENCIJALI

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

Uloga savjetodavnog rada s počiniteljima kaznenih djela iznimno je važna u području unapređenja osobnih vještina kao što je nošenje sa stresom, rješavanje problema, postavljanje ciljeva i lakša prilagodba u zajednicu pri izlasku iz zatvora. Savjetodavni rad s tom kategorijom korisnika mora odgovarati i na emocionalne i na socijalne aspekte njihovih života, stoga je ključno održavati kontinuitet takvog oblika podrške.

[Jedan od zaključaka završne konferencije]

Sadržaj:

Predgovor	7
Projekt »Novi Početak«	9
Provoditelji Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET Društvo za socijalnu podršku	10
Zvonimir Penić Socijalna rehabilitacija tijekom izvršavanja zatvorske kazne	13
Prilog_1	20
Danijela Knjižek, Marina Mirčeta Mikulić Stigmatizacija počinitelja kaznenih djela - iskustva probacijske službe u Republici Hrvatskoj	21
Prilog_2	30
Marija Kurtušić Savjetodavni rad kao element uspješne reintegracije bivših počinitelja kaznenih djela	31
Prilog_3	40
Kristina Majstorić Obiteljski odnosi i unapređenje roditeljskih vještina počinitelja kaznenih djela	41
Prilog_4	48
Katarina Radat Mapa socijalnih usluga	49
Danijela Kažović »Kuća na pola puta« TERRA	55
Studijska putovanja	
Marija Kurtušić Model kontinuiteta životnih usmjerenja - primjer nizozemske prakse rada	59
Iva Jovović Primjeri međunarodne suradnje Portugal	62
Katarina Radat Zaključci aktivnosti projekta »Novi početak«	65

PREDGOVOR

Resocijalizacija je pojam koji obuhvaća postupke i procese koji dovode do društveno poželjnih promjena u stavovima, vrijednostima i ponašanju osoba kod kojih socijalizacija nije dovela do društveno prihvatljivih ponašanja već do antisocijalnog ponašanja (Petz, 2005. prema Jukić, Sabljlo, 2017.). U svome značenju vrlo je indikativna za bivše počinitelje kaznenih djela koji su svojim antisocijalnim ponašanjem prisilili zajednicu na njihovo kažnjavanje i/ili lišenje slobode uslijed kršenja zakona i nanošenja štete drugoj osobi. Stopa recidivizma koja iznosi gotovo 45 % (Vlada Republike Hrvatske, 2019.) kod počinitelja kaznenih djela davno je pokazala neučinkovitost primjene isključivo restriktivnih mjera na počiniteljima kaznenih djela. Kažnjavanje ima daleko slabije učinke ukoliko se na samom početku izricanja kazne i/ili dolaska na izdržavanje zatvorske kazne ne započne sveobuhvatan proces reintegracije i resocijalizacije. Djelotvornost ovih procesa učinkovitija je primjenom individualnog pristupa svakom pojedincu (zatvoreniku, osuđeniku) tijekom izdržavanja zatvorske kazne, ali i neposredno nakon izlaska iz zatvora kako bi se postigla njihova uspješna reintegracija u društvo. Važna karika je i prepoznavanje rizičnih čimbenika koji dovode do kriminalnog povrata čime se otvara prostor za daljnje unapređenje procesa resocijalizacije i reintegracije. Važnu ulogu ima kreiranje mreže ciljanih socijalnih usluga namijenjenih bivšim počiniteljima kaznenih djela. Poseban naglasak treba staviti na uvođenje socijalnog mentorstva za ovu kategoriju potencijalnih korisnika kojima je ona možda više potrebna nego nekoj drugoj kategoriji korisnika, pri tom posebno ističući one osobe koje su bile na dugogodišnjoj zatvorskoj kazni i koje su time duži vremenski period bile isključene iz društvenih procesa. Važan dionik u kreiranju socijalnih usluga u zajednici za bivše počinitelje kaznenih djela zasigurno su nevladine organizacije što je naglašeno i u jednom od zaključaka prethodne konferencije koju je organiziralo Društvo za socijalnu podršku, Zagreb, 28. rujna 2017. godine pod nazivom »Integrirani osuđenici – socijalno pravednije društvo«. Za postizanje uspješne reintegracije osuđenika potrebno je intenzivno razvijati suradnju zatvorskog sustava i probacije s nevladinim sektorom s ciljem što učinkovitije integracije bivših zatvorenika u zajednicu. Nužna je međuresorna suradnja svih dionika u zajednici, uključujući pravosuđe, sustav socijalne skrbi i nevladine organizacije, u svrhu redovite razmjene relevantnih informacija važnih za upravljanje rizikom koji pojedini počinitelji kaznenog djela predstavljaju u zajednici (Jovović, Radat, Šešo, 2017.).

Organizacije civilnog društva pokrivaju širok spektar područja svoga djelovanja. Vrlo su jake i razvijene u području sporta, socijalne djelatnosti, zaštite okoliša, zagovaranja pojedinih prava, zdravlja, no područje skrbi za specifičnu populaciju kao što su počinitelji kaznenih djela uključujući i osobe koje su bile na izvršenju zatvorske kazne kao i skrb za članove njihovih obitelji ozbiljnije pokriva tek nekoliko organizacija na području Republike Hrvatske. Jasan pokazatelj je broj prijavljenih projektnih prijedloga na jedinom natječaju u okviru poziva na dodjelu bespovratnih sredstava pod nazivom Jačanje kapaciteta organizacija civilnoga društva za podršku učinkovitoj resocijalizaciji i reintegraciji počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu (UP.04.2.1.05) ukupnog iznosa 27.000.000,00 kn, u okviru kojeg je nakon provedenog natječajnog postupka i odabira projekata, donesena odluka o financiranju ukupno 12 projekata ukupne vrijednosti 13.661.149,51 kn (Vlada Republike Hrvatske, Ured za udruge, 2019.) što je tek nešto iznad 50 % ukupnog osiguranog iznosa. Važno je naglasiti da se u okviru nadležnog Ministarstva za pravosuđe tek od 2016. godine financiraju projekti namijenjeni osobama tijekom izvršenja zatvorske kazne dok je izostao odgovor na probleme počinitelja kaznenih djela u periodu nakon izlaska iz zatvora. Iskustva udruga u radu s počiniteljima kaznenih djela,

u ovom kratkom periodu, kojih je u Hrvatskoj tek nekoliko, ali i s druge strane pozitivne poruke koje dolaze od zatvorskog sustava i probacije za potrebom razvijanja suradnje s nevladinim organizacijama pokazatelj su svijetle budućnosti daljnjeg razvijanja programa i projekata u narednom periodu.

Ovaj zbornik obuhvaća prikaz projektnih aktivnosti i njihovih rezultata tijekom 22 mjeseca provođenja projekta »Novi početak« dviju nevladinih organizacija – Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET i Društva za socijalnu podršku. Navedene organizacije, uz svoj dugogodišnji rad s visoko rizičnim skupinama, a temeljem iskazanih potreba u zajednici, razvile su ciljane aktivnosti: savjetodavni rad s bivšim počiniteljima kaznenih djela i savjetovanje u jačanju roditeljskih vještina. Provedba ovog projekta i pojedinih projektnih aktivnosti ovimiskusnim udrugama koje okupljaju profesionalce pomažućih profesija s dobrom stručnom podlogom za rad s ovom kategorijom korisnika ipak predstavlja svojevrсни izazov, s obzirom na direktan rad s visokorizičnom populacijom na slobodi. Provedba projekta pokazala se izazovnom s obzirom na razvoj pandemije uzrokovane virusom COVID-19 i primjenom epidemioloških mjera te ograničavanja provedbe pojedinih projektnih aktivnosti. Istovremeno, ova kompleksna vremena, na neki su nas način primorala na primjenu novih oblika rada, korištenja modernih tehnologija i u onim aktivnostima u kojima to inače ne bi nikako bilo izvedivo, kao što je organizacija studijskih putovanja u virtualnom okruženju. No, izazovna vremena i njegove negativne posljedice uzrokovane lockdownom odrazile su se i na narušavanje mentalnog zdravlja samih korisnika, bivših zatvorenika, koji su pod stresom i prisilom lockdowna nerijetko vraćani u period života proveden u zatvorima, a time i proživljavanje osjećaja iz tog perioda.

Ovaj zbornik obuhvaća prikaze radova kojima se na stručan način aktualizira problematika učinkovite resocijalizacije i reintegracije počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu. U zborniku su objedinjeni radovi stručnjaka praktičara koji direktno rade s počiniteljima kaznenih djela kroz zatvorski sustav i sustav probacije, ali i stručnjaka koji primjenom pojedinih projektnih aktivnosti u okviru nevladinog sektora pružaju usluge osobama nakon izlaska iz zatvora.

Razmjena iskustava i primjera dobre prakse te suočavanje s brojnim izazovima, ali i ograničenjima daju priliku stručnjacima da obogate svoja znanja i vještine, ali i dobiju prostor za razvijanje novih oblika rada. Radovi u ovom zborniku hvalevrijedan su pokušaj multisektorskog i interdisciplinarnog pristupa na području resocijalizacije i reintegracije bivših počinitelja kaznenih djela u zajednicu. Zajednička sinergija jednih i drugih može doprinijeti daljnjem učinkovitijem odgovoru na potrebe bivših počinitelja kaznenih djela, ali i za kreiranje sigurne zajednice.

Literatura:

1. Jovović, I., Radat, K., Šešo, I. (2017). Zaključci. U K. Radat, M. Majdak, I. Jovović (ur.), Integrirani osuđenici – socijalno pravednije društvo (str. 32-42), Zagreb: Društvo za socijalnu podršku.
2. Jukić, R. & Sabljó, M. (2017). Penološka andragogija – zatvorski tretman i mogućnosti resocijalizacije zatvorenika. Andragoški glasnik, 21(1-2), 27-36.
3. Vlada Republike Hrvatske. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu. Posjećeno 15. 4. 2021. na mrežnoj stranici Hrvatskog sabora: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-01-03/162702/IZVJESCE_KAZNIONICE_2018.pdf.
4. Vlada Republike Hrvatske Ured za udruge (2019). Odluka o financiranju. Posjećeno 15. 4. 2021. na mrežnoj stranici Zaklade za razvoj civilnog društva: <https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/natjecaji/jacanje-kapaciteta-organizacija-civilnoga-drustva-za-podrsku-ucinkovitoj-resocijalizaciji-i-reintegraciji-pocinitelja-kaznenih-djela-u-drustvenu-zajednicu-7572/Odluka-o-financiranju.pdf>.

PROJEKT »NOVI POČETAK«

Udruga za unapređenje kvalitete življenja Let u suradnji s Društvom za socijalnu podršku od 11. 7. 2019. do 10. 5. 2021. provodila je projekt »Novi početak« s ciljem učinkovite resocijalizacije i reintegracije bivših počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu. Projekt u vrijednosti od 1.197.216,87 kuna, sufinanciran je iz Europskog socijalnog fonda, u okviru Poziva na dodjelu bespovratnih sredstava Jačanje kapaciteta organizacija civilnoga društva za podršku učinkovitoj resocijalizaciji i reintegraciji počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu u iznosu od 1.017.634,34 kuna i Vladinog ureda za udruge.

Specifični ciljevi projekta odnose se na: unaprjeđenje suradnje organizacija civilnog društva i stručnjaka iz zatvorskog sustava i probacije, sustava socijalne skrbi, ali i drugih institucija poput odgojno-obrazovnih ustanova, ustanova za obrazovanje odraslih, socijalnih zadruga i poduzeća osnovanih od udruga, kao i na povećanje kapaciteta organizacija civilnog društva za provedbu usluga postpenalnog prihvata. Specifični ciljevi projekta usmjereni su na rad s korisnicima informiranjem počinitelja kaznenih djela nakon izvršenja zatvorske kazne o socijalnim pravima i uslugama u zajednici i njihovim mogućnostima ostvarivanja te unapređenje roditeljskih vještina.

U skladu s postavljenim ciljevima, provedene projektne aktivnosti bile su usmjerene na bivše počinitelje kaznenih djela uslugom direktnog savjetovanišnog rada (individualno i grupno savjetovanje) u okviru kojeg im je omogućeno informiranje o pravima iz područja zdravstva, obrazovanja, socijalne zaštite, nizom postojećih socijalnih usluga u zajednici s posebnim naglaskom na razvijanje roditeljskih vještina bivših počinitelja kaznenih djela. Radi dostupnijih pojedinih usluga u zajednici, u okviru projekta izrađena je Mapa socijalnih usluga koja je adresar sa svim relevantnim institucijama i organizacijama koje mogu doprinijeti lakšem, jednostavnijem i bržem korištenju usluga u zajednici.

Drugi dio aktivnosti usmjeren je na stručnjake i predstavnike pružatelja socijalnih usluga u okviru čega su organizirane radionice za predstavnike organizacija civilnog društva te niz stručnih skupova, od okruglih stolova, konferencija i studijskih putovanja, čiji je cilj doprinijeti umrežavanju pojedinih dionika u zajednici kako bi usluge u zajednici bile što učinkovitije za bivše počinitelje kaznenih djela. Uspostavljanjem međunarodne suradnje s europskim zemljama Nizozemskom i Portugalom prikupljena su iskustva o primjerima dobre prakse koji obuhvaćaju model »kuća na pola puta« kao i modele integracije bivših počinitelja kaznenih djela u zajednicu.

UDRUGA ZA UNAPREĐENJE KVALITETE ŽIVLJENJA LET¹

Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET neprofitna je organizacija koja teži unapređenju kvalitete života ranjivih skupina u hrvatskom društvu, osmišljavajući i provodeći javnozdravstvene programe i pružajući socijalne usluge utemeljene na potrebama korisnika. Djeluje od 2002. godine, a njezine su djelatnosti provedba programa smanjenja štete, razvoj zdravstvenih i socijalnih programa, rad s mladima, pružanje savjetodavne pomoći, skrb o ranjivim skupinama u društvu i zaštita ljudskih prava.

Od osnutka udruga kontinuirano provodi projekte »Program smanjenja štete – izmjena igala i štrcaljki« i »Sprečavanje širenja HIV-a« namijenjene korisnicima droga i seksualnim radnicama. Program pomoći jednoroditeljskim obiteljima provodi se od 2004. godine raznim aktivnostima, a glavni su ciljevi unaprijediti kvalitetu života roditelja i djece u jednoroditeljskim obiteljima.

Udruga je usredotočena na jačanje kapaciteta domaćih organizacija u tim područjima te je pokrenula Mrežu BENEFIT koja okuplja udruge koje provode programe smanjenja štete, a u području jednoroditeljskih obitelji oformila je neformalnu mrežu.

U 2016. i 2017. godini u udruzi je proveden projekt »Razvijanje i jačanje roditeljskih vještina bivših zatvorenika« u sklopu kojeg su savjetovanjem i izravnom radom s korisnicima, ali i informiranjem javnosti i stručnjaka unaprijeđene kompetencije bivših zatvorenika i njihovih obitelji te se tako pomoglo njihovoj lakšoj integraciji u društvo. Na području postpenalnog prihvata udruga nastavlja provoditi projekt »Novi početak«, čiji je cilj izgradnja kapaciteta organizacija civilnog društva kako bi se mogle pružati kvalitetne i učinkovite usluge u zajednici. Udruga smatra da sve osobe moraju imati ravnopravan pristup kvalitetnim informacijama i uslugama, kao i mogućnost jednakog sudjelovanja u društvu, stoga isključivo i neposredno slijedi ciljeve koji su općekorisni i humanitarni.

¹ Ratarska 7, Zagreb, let@udruga-let.hr

DRUŠTVO ZA SOCIJALNU PODRŠKU¹

Društvo za socijalnu podršku tijekom svoga 17-godišnjeg rada razvilo je programe u području socijalne i zdravstvene skrbi za rizične skupine (uključujući osobe s invaliditetom, starije, mlade, osobe u potrebi te zasebnu kategoriju korisnika bivših počinitelja kaznenih djela).

U okviru svojih programa Društvo za socijalnu podršku ima bogato iskustvo u radu s korisnicima održavanjem edukativnih i kreativnih radionica, edukacija, pružanja usluga savjetodavnog rada te bogatu stručnu izdavačku djelatnost od 11 publikacija od kojih su neke tiskane u nekoliko izdanja. Tijekom svoga rada Podrška je do dosad organizirala 46 stručnih skupova na kojem je sudjelovalo više od 2 250 stručnjaka, a njih više od 320 održalo je izlaganje. Podrška je idejni osnivač Škole modernih tehnologija koja se provodi od 2016. godine.

Projekti Društva za socijalnu podršku nastaju suradnjom s partnerima te iskazanim potrebama pojedinih interesnih skupina korisnika, a kao zasebna kategorija ističu se bivši počinitelji kaznenih djela. Tijekom 2016./2017. godine proveden je projekt »Integrirani osuđenici – socijalno pravednije društvo« na području Grada Zagreba, Splitsko-dalmatinske županije i Osječko-baranjske županije. Njegov je cilj bio doprinijeti većoj socijalnoj uključenosti i integraciji u život zajednice osuđenika nakon izvršenja zatvorske kazne, odnosno smanjiti i prevenirati njihovu socijalnu isključenost na području Republike Hrvatske. U okviru projekta provele su se aktivnosti usmjerene na integraciju osuđenika u društvenu zajednicu kako bi im se omogućilo jednostavnije uključivanje u društveni život te time prevenirala pojava recidivizma kaznenih djela. Od 2019. godine, u suradnji s Udrugom za unapređenje kvalitete življenja LET, provode projekt »Novi početak« koji je nastavak na već spomenut projekt »Integrirani osuđenici – socijalno pravednije društvo«, čime su stvoreni preduvjeti za osiguravanje kontinuirane i učinkovite resocijalizacije i reintegracije bivših počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu. Aktivnom participacijom svih aktivnosti na projektu žele posebno naglasiti da smo provodili uslugu savjetovanja bivših počinitelja kaznenih djela kojom je omogućeno informiranje korisnika o pravima iz područja zdravstva, obrazovanja, socijalne zaštite te nizu postojećih socijalnih usluga u zajednici. Navedene usluge u zajednici objedinjene su u elektroničku mapu.

¹ Ilica 83, Zagreb, podrska@drustvo-podrska.hr

SOCIJALNA REHABILITACIJA TIJEKOM IZVRŠAVANJA ZATVORSKE KAZNE

Sažetak

U ovom radu predstaviti će se aktivnosti koje se provode u zatvorskom sustavu kako bi se ostvarila socijalna rehabilitacija i reintegracija zatvorenika, odnosno osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima. Prikazom izvršavanja kazne koji uključuje dijagnostički postupak, izradu pojedinačnog programa izvršavanja zatvorske kazne i provođenje općih i posebnih tretmanskih programa, ukazuje se na važnost motiviranja zatvorenika za sudjelovanje u rehabilitacijskim procesima. Uvođenjem novih modaliteta dodira s vanjskim svijetom (videoposjete), zatvorenicima se omogućava korištenje modernih tehnologija što je jedan od načina prevladavanja teškoća na prilagodbu promjenama u »vanjskom svijetu«. Osnivanjem Zajednica UZOR unutar nekoliko kaznenih tijela promiče se odgovornost, uključenost i aktivnost zatvorenika, potiče sloboda izbora te razvijanje sustava vrijednosti i vještina kvalitetnog suživota temeljenog na uzajamnom uvažavanju. Tako se kod zatvorenika razvijaju kompetencije koje će im koristiti za održavanje pozitivnih promjena nastalih kao rezultat stručnog tretmana u kaznenom tijelu, a što će uz prikladnu pripremu postpenalnog prihvata i pružanje pomoći nakon otpusta, u kojem trebaju sudjelovati tijela, institucije i organizacije civilnog društva zajednice, utjecati na smanjenje recidivizma.

Ključne riječi: zatvorenik, rehabilitacija, reintegracija, tretmanski programi, postpenalni prihvati.

1. Uvod

Socijalna rehabilitacija i reintegracija počinitelja kaznenih djela u društvo predstavlja konačan cilj svakog oblika penološkog tretmana. Zatvorenicima je tijekom izvršavanja kazne potrebno pružiti stručnu pomoć, motivirati ih na promjenu ponašanja, stjecanje obrazovanja i radnih navika kako bi imali veće mogućnosti za kvalitetnu reintegraciju u društvo nakon izlaska na slobodu te kako bi se tako utjecalo na smanjenje vjerojatnosti recidivizma. U ovom radu prikazuje se normativan okvir izvršenja zatvorske kazne, tretmanski programi u funkciji socijalne rehabilitacije, primjer rehabilitacijskog modela izvršavanja zatvorske kazne te uloga organizacija civilnog društva, posebice u području podrške osuđenima nakon otpusta. Rehabilitacija, reintegracija i postpenalni prihvati trebaju biti u središtu svakog kaznenopravnog sustava jer se njima mjeri uspješnost kaznene politike prema počiniteljima kaznenih djela.

2. Međunarodni i nacionalni normativni okvir

Zakonom o izvršavanju zatvorske kazne (NN 14/2021., čl. 21., st. 1.), (dalje u tekstu: Zakon), propisana je glavna svrha izvršavanja kazne u Republici Hrvatskoj u kojoj se posebice naglašava potreba osposobljavanja zatvorenika za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima, čime se pridonosi zaštiti društvene zajednice. Nacionalni zakonodavni okvir usklađen je s Europskim zatvorskim pravilima (Council of Europe, 2006.) i Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima, tzv. Mandelina pravila (United Nations, 2016.) kao najvažnijim međunarodnim dokumentima kojima se regulira područje izvršenja zatvorskih kazni. Ovi dokumenti iznimno naglašavaju važnost

¹ Ministarstvo pravosuđa i uprave, Uprava za zatvorski sustav i probaciju, Ulica grada Vukovara 49, Zagreb, Zvonimir.Penic@mpu.hr

reintegracije zatvorenika u društvo, a u njima se posebno ističe da svakodnevni život u zatvoru uvelike treba nalikovati pozitivnim oblicima života u društvu pri čemu je potrebno poticati suradnju s vanjskim pružateljima socijalnih usluga te uključenost državnih i drugih službi i agencija koje pomažu bivšim zatvorenicima u korištenju organiziranih pomoći radi povratka u društvo nakon otpusta.

Cilj hrvatskog zatvorskog sustava je izvršavati zatvorsku kaznu u okviru rehabilitacijskog koncepta, a u uvjetima sličnijim općim životnim okolnostima te pomagati i poticati razvijanje odgovornosti zatvorenika. Potrebno je poticati zatvorenike na naknadu štete počinjene kaznenim djelom i pomirenje sa žrtvom, a program izvršenja kazne realizirati u suradnji sa zajednicom kako bi se zatvorenici nakon izdržane kazne vratili u društvo kao produktivni članovi.

3. Početak i tijek izvršenja zatvorske kazne

Osuđenika na kaznu zatvora dulju od šest mjeseci ili kojemu neizdržani dio kazne prelazi šest mjeseci upućuje se u Centar za dijagnostiku u Zagrebu radi obavljanja stručnih poslova medicinske, socijalne, psihološke, socijalno-pedagoške i kriminološke obrade zatvorenika u svrhu procjene kriminogenih rizika i tretmanskih potreba, njihove klasifikacije, predlaganja orijentacijskog programa izvršavanja te predlaganja kaznionice, odnosno zatvora u kojoj će zatvorenik nastaviti izvršavati zatvorsku kaznu. Radi provedbe programa izvršavanja zatvorske kazne i sprječavanja lošeg utjecaja, zatvorenike se razvrstava u kaznionice odnosno zatvore po kriminološkim i drugim obilježjima te posebnim potrebama programa izvršavanja: vrsta počinjenog kaznenog djela, visina izrečene kazne, ranija osuđivanost, izrečene sigurnosne mjere, strukovno osposobljavanje i obrazovanje, opće zdravstveno stanje i liječenje te druga značajna obilježja. Radi izvršenja zatvorske kazne za zatvorenika donosi se individualiziran program izvršavanja koji se sastoji od psihosocijalnih, socijalno-pedagoških, obrazovnih, radnih, okupacijskih, zdravstvenih i sigurnosnih postupaka primjerenih rizicima, potrebama i osobinama zatvorenika te usklađenih s mogućnostima kaznionice odnosno zatvora.

Život u zatvoru i kaznionici odvija se uz važnu prostornu i sadržajnu ograničenost, što može imati negativne posljedice na zatvorenike, osobito one koji izdržavaju kaznu u duljem trajanju. Zbog izbjegavanja tih posljedica ili njihova umanjivanja, izvršavanje kazne treba organizirati tako da se zatvoreniku omogući veći raspon sadržaja i aktivnosti (Josipović i Babić, 2006.).

4. Tretmanski programi u funkciji socijalne rehabilitacije

4.1. Opći tretmanski programi

Opći programi tretmana su obrazovanje, rad i organizacija slobodnog vremena. Prema Ustavu Republike Hrvatske zabranjen je prisilan i obvezan rad. Rad ne smije biti kazna, beskoristan ni ponižavajući, a zatvorenik će se radno angažirati samo ako podnese pisanu izjavu da želi raditi. Međutim, stjecanje pozitivnih radnih navika koje će zatvoreniku omogućiti odmak od kriminalnih aktivnosti te ga profesionalnim osposobljavanjem usmjeriti u društveno korisnom smjeru važan je preduvjet uspješne resocijalizacije. Hrvatski sustav izvršavanja kazne usmjeren je rehabilitacijski, stoga se od svakog zatvorenika očekuje uključivanje u radni angažman, a uspješnost u radnim aktivnostima, odnosu prema radu i usvojenim radnim navikama ocjenjuje se jednako kao i drugi segmenti programa izvršavanja. O uspješnosti rada, jednim dijelom ovisit će i procjena uspješnosti programa izvršenja, a zatvorenik koji je sposoban za rad, ali odbija raditi, neće primjerice moći dobiti pozitivnu procjenu u dijelu usvajanja radnih navika i odgovornosti prema poslu, što su bitni elementi procjene osposobljenosti za život na slobodi (Vukota i Penić, 2010.).

Kaznionica, odnosno zatvor organizira osnovno obrazovanje odraslih, srednjoškolsko obrazovanje odraslih, prekvalifikacije, osposobljavanja i strukovna usavršavanja zatvorenika. Zatvoreniku se može omogućiti stjecanje kvalifikacije u visokom obrazovanju na vlastiti trošak, ako se studijski program usklađuje sa sigurnosnim ograničenjima. Nakon završenog obrazovanja, odnosno dijela obrazovanja zatvoreniku se izdaje svjedodžba o stečenom obrazovanju iz koje ne smije biti vidljivo da je obrazovanje stečeno u kaznionici, odnosno zatvoru. Obrazovanje ima dugoročnu korist za zatvorenika jer mu omogućava: usvajanje novih znanja i vještina, bolji socijalni status i osjećaj kompetencije, pozitivan učinak na ponašanje, sustav vrijednosti, samopoštovanje i moralno rasuđivanje te konkurentnost na tržištu rada.

Poznato je da zatvorenici imaju dovoljno slobodnog vremena koje je potrebno bolje strukturirati jer stihijsko provođenje vremena može dovesti do problema, a ponekad i incidenata. Kako bi se zatvorenici mogli kreativno izražavati i na relaksirajući način zadovoljiti svoje potrebe tijekom izdržavanja kazne, motivira ih se na uključivanje u razne sportske i kulturno-umjetničke aktivnosti.

4.2. Posebni tretmansi programi i edukativno-razvojni programi

Prvi posebni programi pokrenuti su u zatvorskom sustavu 60-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća, a odnosili su se na tretman ovisnika o alkoholu i drogama. Ti programi provedeni su u suradnji sa stručnjacima iz sustava javnog zdravstva. Nadalje, od 2005. godine kontinuirano se širi spektar posebnih programa, koji se razvijaju u skladu s procijenjenim kriminogenim rizicima i tretmanskim potrebama zatvorenika (Vukota i Penić, 2010.). Zatvorski sustav prepoznao je važnost razvoja strukturiranih tretmanskih programa koji su uglavnom temeljeni na kognitivno-bihevioralnom pristupu čija je učinkovitost dokazana rezultatima istraživanja.

Posebni programi tretmana primjenjuju se prema specifičnim skupinama zatvorenika s ciljem smanjenja rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela ublažavanjem i otklanjanjem dinamičkih kriminogenih čimbenika. Osim u posebne programe zatvorenici se uključuju i u edukativno-razvojne programe koji nisu izravno usmjereni na kriminogene čimbenike, ali zatvorenicima omogućuju usvajanje različitih znanja, socijalnih i životnih vještina radi rješavanja specifičnih problema te općenito unaprjeđenja kvalitete života, što utječe na uspješnost resocijalizacije.

Aktualno, u zatvorima, kaznionicama i odgojnim zavodima primjenjuju se sljedeći posebni programi tretmana zatvorenika: tretman ovisnika o alkoholu, tretman ovisnika o drogama, trening kontrole agresivnog ponašanja, tretman počinitelja kaznenih djela seksualne prirode, tretman počinitelja kaznenih djela u prometu, trening socijalnih vještina i tretman počinitelja kaznenih djela s obilježjem nasilja, a prvi put, 2019. godine kao pilot program, primijenjen je i program tretmana za ovisnike o kocki.

5. Dodir s vanjskim svijetom

Zatvorenici imaju pravo na posjete, dopisivanje i telefonske razgovore s članovima obitelji i drugim osobama te pristup informacijama preko medija kako bi se na odgovarajući način upoznali s događajima u vanjskom svijetu. Pravo na obiteljski život jest istovremeno pravo zatvorenika, ali i članova njegove obitelji koji su na slobodi. Tijekom izvršavanja kazne pridaje se važnost očuvanja obiteljske povezanosti i kvalitetnih obiteljskih odnosa, ali se pomaže i u njihovom uspostavljanju, ako su narušeni. U tretmanskom radu, osobita se pažnja pridaje osvještavanju roditeljske uloge zatvorenika te ih se potiče na kvalitetno provođenje vremena tijekom obiteljskih posjeta, što zajedno s drugim intervencijama, značajno pridonosi ublažavanju negativnih posljedica lišavanja slobode te pozitivno utječe na primjerenu pripremu zatvorenika za budući život na slobodi.

5.1. Pogodnosti

Pogodnosti su skup poticajnih mjera usmjerenih na smanjenje negativnih učinaka zatvaranja i poticanje na ostvarivanje programa izvršavanja zatvorske kazne. Pogodnosti se sastoje od ublažavanja uvjeta unutar kaznonice odnosno zatvora i češćih dodira s vanjskim svijetom (češći i dulji obiteljski posjeti, telefoniranje bez nadzora, boravak s bračnim ili izvanbračnim partnerom odnosno životnim ili neformalnim životnim partnerom u odvojenoj prostoriji bez nadzora, izlasci u mjesto prebivališta odnosno boravišta i dr.). O pogodnosti odlučuje upravitelj kaznonice, odnosno zatvora temeljem procjene uspješnosti programa izvršavanja.

5.2. Videoposjeti - novi modalitet dodira s vanjskim svijetom

Odredbama novog Zakona koji je stupio na snagu u siječnju 2021. godine, zatvorenicima je omogućeno korištenje modernih informacijskih tehnologija pod nadzorom, a u svrhu provođenja psihosocijalnih, socijalno-pedagoških, obrazovnih, radnih i okupacijskih postupaka te ostvarivanja prava. Sporazumom o suradnji u zaštiti i unapređenju prava djece roditelja zatvorenika koji je krajem 2018. godine potpisan između UNICEF-a i Ministarstva pravosuđa stvoreni su preduvjeti za provođenje Pilot projekta »Videoposjeti djece zatvorenicima«. Temeljem stečenih iskustava u provođenju pilot projekta u Kaznionici u Lepoglavi videoposjeti se od ožujka 2019. godine implementiraju u različitim fazama u preostalih 12 kaznenih tijela, predviđenih Sporazumom. U ožujku 2020. godine u zatvorskom sustavu počelo je provođenje mjera za prevenciju širenja epidemije novog koronavirusa (COVID-19) koje se, između ostalog, odnose i na ograničavanje prava na posjete i korištenje pogodnosti osobama lišenim slobode. Stoga je, uz suglasnost UNICEF-a hitnom procedurom odobrena mogućnost ostvarivanja kontakata videoposjetima s ostalim članovima obitelji. Tijekom pandemije omogućavanje videoposjeta proširena je na osobe lišene slobode, neovisno o njihovom kazneno-pravnom statusu, uključujući i strane državljane.

6. Zajednica uzor – rehabilitacijski model izvršavanja kazne

Osnovna ideja osnivanja Zajednica UZOR proizašla je iz projekta »Podrška zatvorskom sustavu Republike Hrvatske« Twinning br. HR IB JH 01, u okviru kojeg su službenici Uprave za zatvorski sustav i probaciju upoznali s modelom organizacije života zatvorenika u kaznionicama zemlje partnera u sklopu projektu, Republike Španjolske pod nazivom »Módulo de respeto« koji je prisutan u većini kaznionica španjolskog zatvorskog sustava od 2001. godine. Osnivanje Zajednica temelji se na teoretskom okviru modela kvalitete života (Ward, Yates i Willis, 2012.). Model kvalitete života jest pristup rehabilitaciji zatvorenika temeljen na njihovim prednostima i snagama, a ne nedostacima, tj. kriminogenim faktorima. Zasniva se na ideji da je potrebno razvijati i poticati sposobnosti i pozitivne vještine u ljudima kako bi se smanjio rizik od ponavljanja kaznenog djela jer kriminalno ponašanje nastaje kada pojedinci nemaju unutarnje i/ili vanjske resurse, potrebne za zadovoljiti osnovne životne vrijednosti i dobiti pomoću društveno prihvatljivih ponašanja.

Zajednica UZOR predstavlja oblik svojevrsne »zatvoreničke samouprave« kojim se nadilaze prava zatvorenika utvrđena Zakonom i podzakonskim aktima u čijim je odredbama predviđeno neposredno sudjelovanje zatvorenika u predstavničkim tijelima kaznionica i zatvora koja donose značajne odluke za svakodnevni život osoba lišenih slobode (npr. donošenje jelovnika). Riječ je o formiranju zajednica koje djelovanjem i strukturom omogućuju i potiču slobodu izbora te preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje. Ovakvom organizacijom života se tijekom izdržavanja kazne promiče uključenost i aktivnost zatvorenika te razvijanje sustava vrijednosti i vještina kvalitetnog suživota temeljenog na uzajamnom poštovanju i uvažavanju. Zajednice UZOR organizacijski su odjeli unutar kaznionica i zatvora u koje se zatvorenici uključuju dobrovoljno i obvezuju prihvatiti norme Zajednica, koje se odnose na:

osobno područje, briga o okolišu te korištenju i održavanju zajedničkih prostora, međuljudske odnose i područje aktivnosti (boravkom u zajednici precizno su definirane aktivnosti u koje je zatvorenik uključen sve dane u tjednu i sate tijekom dana, poticanjem planiranja korištenja slobodnog vremena).

Osnovna organizacijska struktura svake Zajednice UZOR jesu »skupine za radne zadatke«, zadužene za funkcioniranje Zajednice. Zatvorenicima je omogućeno sudjelovanje u upravljanju Zajednicom dnevnim sastankom svih zatvorenika Zajednice s jednim od službenika tima tretmanske zajednice, sastankom voditelja Zajednice te sudjelovanjem u radu Odbora za prijam, Odbora za aktivnosti i Odbora za suživot. Evaluacijom projekta, provedenom nakon šest mjeseci i godinu dana obuhvaćeno je 236 zatvorenika i zatvorenica koji su tada izdržavali kaznu u uvjetima Zajednica UZOR te 247 službenika i službenica koji su u kaznenim tijelima uključeni u rad zajednica. Ispitane su mogućnosti organiziranja i funkcioniranja Zajednica u uvjetima koji se razlikuju s obzirom na spol zatvorenika/ica, visinu kazne te različite sigurnosne uvjete izdržavanja kazne. Rezultati evaluacije pokazali su poboljšanja u svim mjeranim aspektima, članovima UZOR-a je, nakon početnih napora, lakše izdržavati kaznu, a službenicima zaduženim za Zajednicu obavljati svakodnevne aktivnosti sa zatvorenicima. Zahvaljujući pozitivnim nalazima evaluacije učinaka Zajednice UZOR, postojeće zajednice trajno su implementirane u šest kaznenih tijela Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave (kaznonice u Lepoglavi, Glini, Požegi, Lipovici-Popovači, Valturi i Zatvor u Zagrebu) s mogućnošću uvođenja zajednica u druga kaznena tijela u budućnosti.

7. Uloga organizacija civilnog društva u području resocijalizacije u hrvatskom zatvorskom sustavu

U svrhu podizanja kvalitete provedbe pojedinačnog programa izvršavanja zatvorske kazne te pripreme i organizacije postpenalnog prihvata zatvorenika i maloljetnika, zatvorski sustav dugi niz godina surađuje s 30-ak udruga, čiji programi i aktivnosti pokrivaju različita područja rada. Sve do 2016. godine u proračunu Ministarstva pravosuđa i uprave nije postojala stavka za financiranje programa i projekata udruga, no to se promijenilo kada je Uprava za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa prvi put Uredbom Vlade RH 2016. godine uvrštena u korisnike raspodjele dijela prihoda od igara na sreću. Zatvorski sustav dobio je time mogućnost odabira i izravnog financiranja najkvalitetnijih programa i projekata udruga. Od 2016. do 2020. godine Uprava za zatvorski sustav i probaciju provela je pet natječajâ u vrijednosti od oko 13 milijuna kuna, na temelju kojih su sklopljeni ugovori s 38 udruga za provođenje 56 projekata i programa usmjerenih pružanju podrške provođenju programa postupanja u sljedećim prioritetnim područjima: unaprjeđenje i provođenje formalnog i neformalnog obrazovanja zatvorenika, realizacija radnih aktivnosti za zatvorenike, realizacija aktivnosti slobodnog vremena za zatvorenike, priprema i organizacija postpenalnog prihvata osuđenika, realizacija i unaprjeđenje postojećih posebnih programa tretmana, podrška zatvorenicima u očuvanju obiteljskih odnosa, osnaživanje službenika zatvorskog sustava i probacije za provođenje programa izvršavanja te estetizacija i humanizacija prostora kaznenih tijela.

Područje na kojem je u budućnosti potrebno intenzivirati suradnju zatvorskog sustava i organizacija civilnog društva je priprema i organizacija postpenalnog prihvata s naglaskom na pružanje pomoći u organizaciji smještaja otpuštenih osuđenika. Stoga, treba istaknuti aktualne projekte udruga »5+«, »Stijena RESOC« i »Terra« koje su osnovala prve »kuće na pola puta« u Republici Hrvatskoj u kojima se osigurava smještaj određenom broju bivših zatvorenika. Osim usluge smještaja, ovisno o projektnim aktivnostima ove udruge, korisnicima se pruža dodatna izobrazba i/ili prekvalifikacija, pomoć pri zapošljavanju, rad s obiteljima te rješavanje socijalnih, administrativnih i pravnih pitanja. Važan segment rada u ovim smještajnim jedinicama odnosi se na pripremu neovisnih korisnika, učenjem o samostalnom vođenju kućanstva i upravljanju financijama.

8. Program pripreme za otpust i pružanje pomoći nakon otpusta

Pripremanje zatvorenika za otpust počinje nakon dolaska u kaznionicu odnosno zatvor, a najkasnije tri mjeseca prije otpusta potrebno je uključiti zatvorenika u pojedinačni ili skupni savjetodavni rad o pripremi za otpust. Brojnim bivšim zatvorenicima izlazak iz zatvora i nastavak života u društvenoj zajednici je događaj popraćen brojnim neizvjesnostima. U situaciji kada su možda narušeni obiteljski odnosi, a društvene veze i kontakti nisu čvrsti, često bez odgovarajućeg smještaja, posla i sredstava za život, od bivšeg se zatvorenika očekuje da se ravnopravno i relativno brzo uključi u dinamiku društvene zajednice. Nemogućnost da se suoči s navedenim problemima te da održi pozitivne promjene nastale kao rezultat stručnog tretmana u zatvoru, nerijetko ima za posljedicu povratak osobe kriminalnim aktivnostima, pogotovo ako se ne izvrši kvalitetna priprema za otpust i ne stvore uvjeti za kontinuiranu podršku angažiranjem svih relevantnih subjekata u zajednici.

Potrebe osoba koje se otpuštaju na slobodu u pravilu su identične u svim državama s neznatnim kulturološkim i ekonomskim razlikama, ali vrlo specifičnim u odnosu na populaciju slobodnih građana. Naime, zbog brzog ritma promjena uvjetovanih prvenstveno tehnološkim napretkom obrasci funkcioniranja zajednice nisu više ni približno isti u trenutku lišavanja slobode, što može biti velika prepreka bivšim zatvorenicima za lakše i kvalitetnije uklapanje u društvo. Program pripreme za otpust i pružanje pomoći nakon otpusta zatvorski sustav mora provoditi zajedno s ostalim nosiocima socijalne integracije u zajednici poput probacije, sustava socijalne skrbi, organizacija civilnog društva te tijela, udruga i institucija koje djeluju u lokalnoj zajednici u koju se zatvorenik otpušta.

9. Zaključak

Radi podržavanja svih aspekata reintegracije i rehabilitacije otpuštene osobe (obrazovanje, zdravstvena zaštita, stanovanje, zaposlenje i dr.) te smanjenja rizika od recidivizma nužna je suradnja i sinergija svih dionika uključenih u proces s ciljem uspostavljanja konzistentnog i održivog procesa rehabilitacije koji će povećati mogućnost za pozitivne ishode.

Socijalna rehabilitacija odgovornost je cijele zajednice pa je neizbježno permanentno raditi na osvještavanju članova društvene zajednice o važnosti socijalne rehabilitacije i reintegracije u svrhu prevencije stigme i sumnjičavosti kada je riječ o prihvatu otpuštene osobe. Velik potencijal nevladinih udruga u ovom se segmentu treba promovirati kao dobrodošla pomoć institucijama u rješavanju osnovnih životnih potreba otpuštenih zatvorenika te podizanju razine kvalitete njihova života, uključivanjem u razne programe u okviru nevladina sektora.

Literatura:

1. Council of Europe (2006). European Prison Rules. Posjećeno 9. 4. 2021. na mrežnoj stranici: <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>.
2. Josipović M., Babić V., (2006). Komentar Zakona o izvršavanju kazne zatvora, Novi informator d.o.o.
3. United Nations (2016). United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules). Posjećeno 12. 4. 2021 na mrežnoj stranici: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/1957/06/ENG.pdf> (09.04.2021).
4. Vukota, Lj., Penić, Z. (2010). Osnove provedbe pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora, Centar za izobrazbu, Uprava za zatvorski sustav i probaciju, Ministarstvo pravosuđa.
5. Ward, T., Yates, P. M. & Willis, G. M. (2012). The Good Lives Model and the Risk Need Responsivity Model: A Critical Response to Andrews, Bonta i Wormith (2011). *Criminal Justice and Behavior*, 39 (1), 94-110.
6. Zakon o izvršavanju kazne zatvora. Narodne novine, br. 14/2021.

SOCIAL REHABILITATION DURING THE EXECUTION OF PRISON SENTENCE

Summary

This paper will present the activities carried out in the prison system in order to achieve social rehabilitation and reintegration of prisoners, that is preparation for life in freedom in accordance with the law and social rules. Through the presentation of the course of execution of the sentence, which includes the diagnostic procedure, the development of an individual program of execution of the prison sentence and the implementation of general and special treatment programme, the importance of motivating prisoners to participate in rehabilitation processes is pointed out. By introducing new modalities of contact with the outside world (video visits), prisoners are enabled to use modern technologies, which is also one of the ways to overcome the difficulties of adapting to changes in the "outside world". The formation of UZOR Communities within several penitentiary institutions promotes the responsibility, involvement and activity of prisoners, encourages freedom of choice and the development of a system of values and skills of quality coexistence based on mutual respect. In this way, prisoners develop competencies that will help them maintain the positive changes resulting from professional treatment in the penitentiary, which will be accompanied by adequate preparation for release and post- penal care - involving community bodies, institutions and organizations of NGO - affect the reduction of recidivism.

Key words: prisoner, rehabilitation, reintegration, treatment programs, post-penal care

- Poštovani! Upućujem vam ovo pismo, a iz razloga, jer su mi potrebne neke informacije vezano za vašu brošuru, a iste brošure mi je omogućila referentica. Da sam pročitao brošure također sam pročitao da za sve oblike savjetovanja se mogu obratiti vama.

- Ja se nalazim na izdržavanju kazne zatvora od 29.03.2019.god. U zatvoru Sibeniku sam zbog kaznenih djela teške krade, napada na službenu osobu, te vožnje auta, bez odgovarajućih tablica. Sad ja neznam jeli to važno za navesti, ali obratim neka pitaju na koja bi valio da mi dajte odgovor, mislim da nije na odmet da to navedem! Ja sam završio osnovnu školu, tečoj za konobara (i tečoj u zatvoru Sibeniku za pomoćnog kuhara). Imam 27 godina, do kraja kazne imam još 10-12 mjeseci, čekam još jedno spajanje, ali to će biti otprilike kako sam naveo deset do dvanaest mjeseci.

- Meni je brat Petar obećao da će mi pomoći oko pronalaska posla, i meni to zaista puno znači, dakle gradisku imam i to mi je važna stvar. Kod njim ja bi valio znati, kad ja naletim na slobodu i kad budem pisao životopis, dali ću je u istome morati navesti da sam bio u zatvoru?

- Koje poslove ja konkretno mogu obavljati sa dva tečaja? Pod tim mislim, jeli mogu biti pomoćni konobar ili kuhar (ali drži mi je posao konobara), ili mogu sa završenim tečajem biti konobar? Postoji li mogućnost (ukoliko bi želio konobariti) da završim još neki stupanj vezan za ugostiteljstvo? jer pretpostavljam da to nije sss (srednja stručna sprema), ne sad neznam sta obuhvaća i koje poslove taj tečaj za

konobara koji ja imam. Pa kako bih poduzeo neke korake, smatram da nebi bilo loše znati neke odgovore, a obratim da sam u zatvoru i da do nekih odgovora mogu doći, te biti upućeniji sa svojem znanjem na tečajem koje sam završio, molio bi vas da mi pomognete u s'vezi ovih pitanja. Kod njega: Ja sam na 12mjeseci konobara 5mjeseci, međim ja neznam koje poslove konobarenja mogu sa tim tečajem obavljati.

HVALA NA SAVJETOVANJU,

S. Paštovanjan.

12.06.2020 godine

u zatvoru Sibeniku

STIGMATIZACIJA POČINITELJA KAZNENIH DJELA – ISKUSTVA PROBACIJSKE SLUŽBE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Sažetak

Temelji osnivanja i razvoja probacijskog sustava ideja je da se počinitelji kaznenih djela ne izdvajaju iz zajednice, odnosno da im se olakša povratak u društvo preuzimanjem pozitivnih društvenih uloga. Ipak, iskustva pokazuju da brojni čimbenici negativno utječu na prilagodbu počinitelja i njihovo svakodnevno funkcioniranje nakon osuđivanosti. Ovim radom autorice žele prikazati iskustva probacijskih službenika u radu s počiniteljima kaznenih djela s naglaskom na teškoće ponovnog uključivanja u obiteljsku i društvenu zajednicu.

Autorice su se orijentirale na stigmatizaciju počinitelja kaznenih djela u obitelji, zajednici i široj javnosti. Stigma koju počinitelji kaznenih djela nose odražava se i na njihovo psihičko zdravlje, sliku o njima te može dovesti do razvoja depresivne i anksiozne simptomatike. Uz to otežava funkcioniranje u radnom, obiteljskom i socijalnom okruženju te preuzimanje novih, prihvatljivih i funkcionalnih društvenih uloga, što se izravno odražava na uspješnost resocijalizacije i reintegracije počinitelja.

Ključne riječi: *probacija, stigmatizacija, resocijalizacija, reintegracija, počinitelji*

1. Uvod

Prvi Zakon o probaciji u Republici Hrvatskoj donesen je 2009. godine, što je bio jedan od važnih preduvjeta da RH postane članica Europske unije 2013. godine (Šimpraga, Maloić, Ricijaš, 2014.). U početku, do otvaranja probacijskih ureda, probacijske poslove (uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i rad za opće dobro) obavljali su povjerenici koji su bili vanjski suradnici tadašnjeg Ministarstva pravosuđa. Probacijski uredi u Republici Hrvatskoj počeli su raditi 2011. godine, i to najprije u Zagrebu, a do 2019. godine otvoreno je četrnaest ureda na području RH. Probacijski uredi preuzimaju navedene poslove i proširuju djelokrug svoga rada. U skladu sa Zakonom o probaciji RH (NN 99/18) probacijske poslove obavljaju probacijski službenici koji imaju odgovarajući stupanj obrazovanja u području socijalne pedagogije, socijalnog rada, psihologije, pravnih znanosti te drugih društvenih i humanističkih znanosti.

Probacija je uvjetovana i nadzirana sloboda počinitelja kaznenih djela tijekom koje probacijski službenici provode postupke usmjerene smanjenju rizika da počinitelj ponovi kazneno djelo, tumači prvi Zakon o probaciji (NN 153/09). Prema Zakonu o probaciji (NN 99/18) probacijski poslovi obavljaju se s ciljem zaštite društvene zajednice od počinitelja kaznenog djela, njegove resocijalizacije i reintegracije u zajednicu utjecajem na rizične čimbenike koji su povezani s počinjenjem kaznenog djela.

¹ Ministarstvo pravosuđa i uprave, Uprava za zatvorski sustav i probaciju, Sektor za probaciju, Probacijski ured Zagreb I, Savska cesta 41/8, Zagreb, Danijela.Knjižek@mpu.hr

² Ministarstvo pravosuđa i uprave, Uprava za zatvorski sustav i probaciju, Sektor za probaciju, Probacijski ured Zagreb I, Savska cesta 41/8, Zagreb, Marina.Mirceta@mpu.hr

U skladu s trenutanim Zakonom o probaciji probacijski poslovi su:

1. izrada izvješća na zahtjev državnog odvjetnika, suda, suca izvršenja, kaznionica, odnosno zatvora te tijela nadležnog za uvjetni otpust,
2. nadzor izvršavanja obveza prema rješenju državnog odvjetnika,
3. organiziranje i nadziranje izvršavanja uvjetne osude i djelomične uvjetne osude s posebnom obvezom i/ili zaštitnim nadzorom i/ili sigurnosnom mjerom koju nadzire probacijsko tijelo,
4. organiziranje i nadziranje izvršavanja sigurnosnih mjera u nadležnosti probacije,
5. organiziranje i nadziranje izvršavanja rada za opće dobro,
6. izvršavanje uvjetnog otpusta uz koji je izrečen zaštitni nadzor i/ili posebna obveza,
7. sudjelovanje u izvršavanju prekida zatvorske kazne,
8. nadzor korištenja pogodnosti izlaska tijekom izvršavanja zatvorske kazne.

1.1. Stigmatizacija počinitelja kaznenih djela

Stigmatizacija je, prema Goffmanu (1963.), pripisivanje atributa koji diskreditiraju osobu, odnosno svode pojedinca na bezvrijednu i lošu osobu (Lotar, Kamenov, Lebedina Manzoni, 2010.). Počinitelji kaznenih djela³ vrlo su stigmatizirana skupina (LeBel, 2012, prema Moore, Tangney, Stuewig, 2016.). Nakon sudske presude osuđene osobe dobivaju stigmatizirajuću etiketu »kriminalac« jer društvo stvara negativne stereotipe o počiniteljima kaznenih djela i smatra ih nepouzdanim, neinteligentnim i opasnim (Hirschfield i Piguero, 2010.). Izloženi su jakoj socijalnoj stigmi, zajednica ima prema njima negativan stav, diskriminira ih te često smatra krivima za njihov status »kriminalaca«. Gubitak statusa u društvu i izbjegavanje drugih težak je teret za pojedinca.

Reakcija okoline vezana je ne samo uz počinjenje kaznenog djela nego ovisi i o vrsti kaznenog djela. Primjerice, počinitelji seksualnih kaznenih djela u znatno su nepovoljnijem položaju od ostalih počinitelja i stigmatizirani su od drugih osuđenika, javnosti, zajednice u kojoj žive, a nerijetko i od vlastite obitelji. Počinitelji kaznenih djela za koje je, pak, procijenjeno da nisu imali kriminalnu namjeru ili volju, koja se, prema percepciji javnosti, »mogu svakomu dogoditi« (npr. kaznena djela u prometu), javnost ne stigmatizira.

Prema teoriji zastrašivanja (Deterrence Theory, Hobbes, Beccaria, Bentham) formalna kazna kod počinitelja izaziva sram, nelagodu i stigmatizaciju, što su neugodna iskustva, pa se pretpostavlja da će neugodne posljedice spriječiti recidiv. S druge strane prema teoriji reintegrativnog posramljivanja (Braithwaite, 1989.) i teoriji etiketiranja (Labeling Theory, Scheff, 1966, Lemert, 1974.) kažnjavanje dovodi do ljutnje i odbijanja stigmatizacije među osuđenicima, što povećava vjerojatnost ponovnog počinjenja kaznenog djela.

Neka istraživanja pokazuju da su osobe kojima su članovi obitelji ili poznanici počinitelji kaznenih djela manje sklone stigmatizaciji od onih koji nisu imali takva iskustva (Hirschfield i Piguero, 2010.). No, s druge strane, Travis (2005.) tvrdi da bivši osuđenici imaju teškoće u pronalasku zaposlenja, prihvaćanju u zajednici i obiteljskim odnosima.

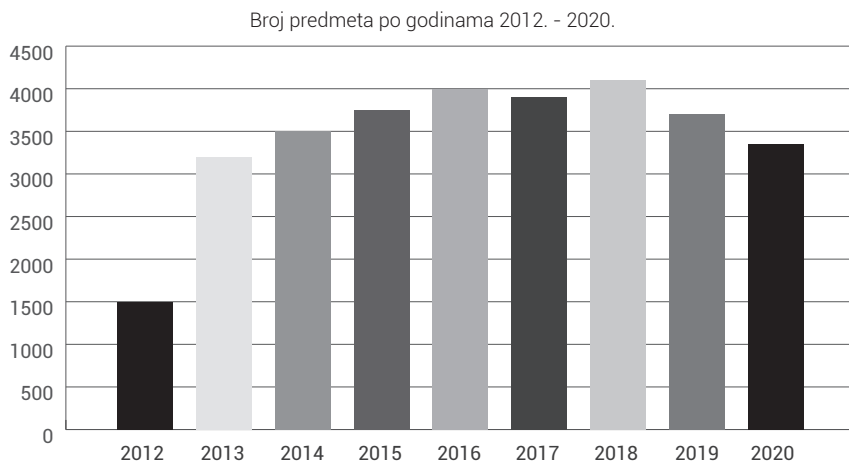
³ Autorice Knjižek i Mirčeta Mikulić pojam počinitelj kaznenog djela smatraju sinonimom pojma osuđenik s obzirom na različitu uporabu pojmova u literaturi i probacijskoj praksi.

2. Statistički podaci

Suvremena penološka praksa usmjerena je na alternativne sankcije kao odgovor na negativne učinke zatvorske kazne. Probacijski sustav u skladu je s težnjama suvremene penologije jer nudi širi raspon usluga kojima se može odgovoriti na specifične potrebe pojedinca, omogućuje očuvanje radnog mjesta, povezanost s obitelji i sa socijalnim okruženjem. Uz to važan je financijski aspekt, pa uvođenje alternativnih sankcija utječe na smanjenje prekapacitiranosti zatvora, što rezultira smanjenjem troškova (prema Maloić, 2012.).

Slika 2.1.

Ukupan broj predmeta u Probacijskoj službi RH 2012. – 2020. godine

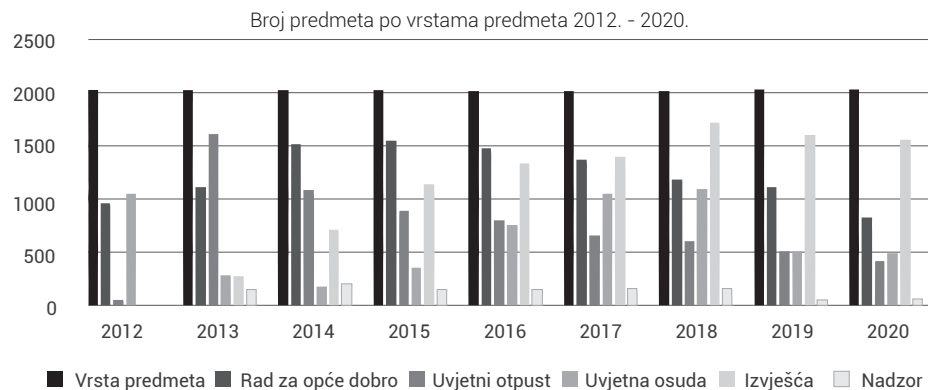
Izvor: interna statistika Sektora za probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave, 2021.

Unatoč brojnim pozitivnim učincima probacijskih sankcija od početka rada probacijskih ureda sudovi su i dalje mahom izricali zatvorske kazne, što se ogleda u broju predmeta u 2012. godini (slika 2.1.). U 2013. godini primjetan je znatan porast predmeta, koji je održan sve do 2016. godine, kada je dosegnut broj od oko 4 000 predmeta godišnje, te je priljev predmeta nastavljen i u sljedećim godinama uz manja odstupanja.

Od početka rada probacijskih ureda do 2018. godine uglavnom dominiraju predmeti rada za opće dobro, no od 2015. primjetan je trend smanjenja izricanja rada za opće dobro. S druge strane broj uvjetnih osuda uz koje se izriče zaštitni nadzor, sigurnosne mjere i posebne obveze neprestano se povećava, što se može objasniti zakonskim izmjenama, ali i rezultatima edukacije sudaca o svrsishodnosti i smislenosti izricanja pojedinih sankcija. Rad za opće dobro nije tretmanska sankcija jer nije usmjeren na promjenu ponašanja počinitelja, nego na izvršavanje sankcije. Uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom, sigurnosnim mjerama i posebnim obvezama, pak, uključuje tretmanski rad s osuđenima, zahtijeva stručnost i kompetentnost probacijskog službenika te je usmjerena na upravljanje rizikom i prevenciju recidiva.

Slika 2.2.

Broj predmeta u Probacijskoj službi RH po vrstama predmeta 2012. – 2020. godine

Izvor: interna statistika Sektora za probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave, 2021.

Od 2013. godine, zbog promjena Kaznenog zakona, probacijski uredi počinju nadzirati uvjetne otpuste, što je vidljivo na slici 2.2. po broju zaprimljenih predmeta uvjetnog otpusta u 2013. godini. Zbog zakonskih izmjena izrada izvješća probacijskog ureda o postpenalnom prihvatu zatvorenika postala je obavezna, pa je broj tih predmeta u stalnom porastu.

Analiziramo li vrste kaznenih djela (slika 2.3.), dominiraju imovinska kaznena djela (krađe, razbojništva, teške krađe i sl.), zatim kaznena djela vezana uz zlouporabu droge. Zbog promjena kaznenog zakonodavstva do 2013. godine zlouporaba droga ubrojena je u kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, a od 2013. ubraja se u kaznena djela protiv zdravlja ljudi, pa je pojavnost kaznenih djela vezanih uz opojne droge znatno veća nego što je prikazano na slici 2.3. Ovisnici o opojnim drogama su i bez kriminalnog ponašanja marginalizirani i stigmatizirani skupina od koje okolina zazire, a ako su k tomu osuđeni za kaznena djela, njihov status u društvu postaje još nepovoljniji.

Slika 2.3.

Broj različitih vrsta kaznenih djela u predmetima koji su zaprimljeni u rad zaključno sa 31. 12. 2019., a čija je pojavnost veća od 1 000

Izvor: interna statistika Sektora za probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave, 2021.

Zabrinjavajuća je visoka učestalost nasilnih kaznenih djela – kaznenih djela protiv života i tijela⁴, osobne slobode⁵, braka, obitelji i djece⁶. Gledano iz perspektive stigmatizacije, govorimo o kaznenim djelima koje prati visok stupanj osuđivanja u okolini, pa time i izražene negativne predodžbe o počiniteljima. Takav stav rezultira brojnim negativnim posljedicama koje ćemo detaljnije razmotriti u nastavku rada, a koje izravno otežavaju resocijalizaciju i reintegraciju počinitelja u društvo. Riječ je o osobama koje su rizične za obitelj i/ili cijelu zajednicu te je za smanjenje rizika i vjerojatnosti kriminalnog recidiva ključno upravo uspješno uključivanje u zajednicu i rehabilitacija resocijalizacijom i reintegracijom u društvo.

3. Rasprava

Istraživanje Schneider i McKim (2003.) rezultiralo je zaključkom da su osobe uključene u probaciju generalno manje izložene stigmatizaciji, osim od potencijalnih poslodavaca. Ipak, iskustva probacijske službe u Republici Hrvatskoj pokazuju da i počinitelji kaznenih djela koji su uključeni u probaciju izvještavaju o negativnim stavovima okoline, teškoćama u obiteljskim i partnerskim odnosima, slabljenju socijalne mreže te nemogućnosti pronalaska i zadržavanja zaposlenja.

3.1. Zaposlenje

Kada osuđenici, počinitelji kaznenih djela nakon izlaska iz zatvora pokušavaju pronaći zaposlenje, susreću se s negativnim obilježjem počinitelja kaznenih djela i stereotipom da je »kriminalac« koji se ne može promijeniti. Teško je izbjeći činjenicu da pri zapošljavanju moraju priložiti Uvjerjenje iz kaznene evidencije. Pri prijavi na Hrvatski zavod za zapošljavanje i zapošljavanju bivši zatvorenici, odnosno njihovi poslodavci imaju pogodnosti, koje često ne žele koristiti kako bi izbjegli objašnjavanje da su i zašto bili u zatvoru. Kada napokon dobiju poziv na razgovor za posao, dolaze u probacijski ured s nelagodom i dvojboj treba li reći poslodavcu da su bili u zatvoru ili je bolje prešutjeti informaciju. Zato bivši zatvorenici često pronalaze zaposlenje uz pomoć poznanstava koje su stekli tijekom boravka u zatvoru i tako ne mijenjaju socijalno okruženje. Pronalaženje zaposlenja važan je čimbenik u osuđenikovo resocijalizaciji i reintegraciji u društvo jer im posao daje materijalnu sigurnost, obvezu i strukturirano vrijeme. Ako ne uspiju pronaći posao i osigurati sredstva za život, u riziku su da ih pribave onako kako najbolje znaju, a to je činjenjem kaznenih djela.

Pozitivna iskustva u praksi pokazala su da su osuđenici izvršavajući sankciju rada za opće dobro uspjeli pronaći zaposlenje jer poslodavac ima mogućnost upoznati tu osobu putem njezina rada, steći povjerenje te razbiti predrasude i strahove o osuđivanim osobama.

3.2. Socijalno i obiteljsko funkcioniranje

Osuđene osobe često imaju teškoće u uspostavljanju partnerskih i prijateljskih odnosa. Odlaskom osuđenika na izdržavanje zatvorske kazne obitelj je ostala bez jednog člana, što je velik teret i za zatvorenika i za supružnika. Mijenja se obiteljska dinamika, članovi preuzimaju

⁴ Prema trenutnom Kaznenom zakonu (Narodne novine 144/12) u kaznena djela protiv života i tijela ubrajaju se ubojstvo, teško ubojstvo, teška tjelesna ozljeda i sl.

⁵ Kaznena djela protiv osobne slobode: protupravno oduzimanje slobode, otmica, prijetnja, nametljivo ponašanje.

⁶ Kaznena djela protiv braka, obitelji i djece: povreda djetetovih prava, nasilje u obitelji i sl. Prema prijašnjem Kaznenom zakonu (Narodne novine 110/97) upotrebljavao se naziv kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži, u koji su se ubrajala kaznena djela zapuštanja i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe, nasilničkog ponašanja u obitelji i sl.

nove uloge kako bi nadoknadili odsutnost zatvorenika. Osim zatvorenika i njegova obitelj nerijetko se suočava s osudom okoline pa često tajе da je osoba na izdržavanju zatvorske kazne tvrdeći, primjerice, da je na radu u inozemstvu.

Rezultati istraživanja (Lotar i sur., 2010.) pokazuju da je u bliskim odnosima dvostruko više muškaraca spremno prihvatiti počiniteljicu u odnosu na postotak žena koje su spremne prihvatiti počinitelja. Sudionici istraživanja pokazali su pozitivnije stereotipe o ženama koje su počinile kaznena djela, a socijalna distanca prema počiniteljicama je manja. Uz to muškarci su imali pozitivnije stavove prema počiniteljima kaznenih djela bez obzira na spol, njihova je distanca prema počiniteljima bila manja nego kod žena. Pozitivniji stav prema počiniteljicama objašnjava se time da su žene nježniji i fizički slabiji spol, dok su muškarci percipirani kao agresivniji, što je vidljivo i iz kaznenih djela koje čine.

Neuspjeh u pojedinom segmentu života okolina često generalizira na cjelokupno funkcioniranje, pa osobu koja je osuđena za kazneno djelo etiketiraju kao neuspješnog i u obiteljskom životu, no to što je pojedina osoba osuđena ne mora značiti da je loš partner ili roditelj. Kvalitetna socijalna mreža povećava vjerojatnost reintegracije i smanjuje vjerojatnost stigmatizacije (Benson i sur., 2011.), no reakcije obitelji mogu biti različite: usklađene s pravosudnim sustavom, pri čemu prihvaćaju stav sustava te osuđuju i stigmatiziraju osuđenika, ili odbacuju odluku sustava o krivnji osuđenika i stigmatu koja ga prati te ga prihvaćaju i uključuju u obitelj. Iz iskustava u probacijskom sustavu u RH u većini slučajeva obitelj je sklona prihvatiti osuđenika i podržati ga u promjeni ponašanja, no odnosi u obiteljskoj zajednici često su ipak narušeni. Stoga treba dodatno osnažiti i osuđenika i članove njegove obitelji kako bi prevladali teškoće te kako bi pozitivni učinci obiteljske podrške potpuno došli do izražaja.

3.3. Psihičko funkcioniranje

Psihičko stanje počinitelja kaznenih djela možemo promatrati iz dviju perspektiva – kako kažnjavanost utječe na psihičko stanje osuđenika i iz perspektive počinitelja koji su ujedno osobe sa psihičkim poteškoćama.

Potonja skupina dodatno je stigmatizirana jer ih javnost i okolina zbog njihova psihičkog stanja doživljava kao opasne, nesposobne, neodgovorne, nepredvidive (Rössler, 2016.). Počinjenje kaznenog djela stavlja dodatnu stigmatu te se u očima javnosti potvrđuje negativna slika o njima. Istraživanja pokazuju dvoznačne rezultate. Prema Moore i sur. (2017.) osuđenici koji imaju više teškoća s mentalnim zdravljem ranjiviji su i podložniji negativnim utjecajima stigmatizacije. S druge strane počinjenje kaznenog djela mogu pripisivati svojem mentalnom stanju, a ne ponašanju, zbog čega je manje vjerojatno da će internalizirati negativne stereotipe.

Ipak, što je njihova pojedinačna percepcija statusa grupe (osobe s mentalnim teškoćama) negativnija, posljedice u psihosocijalnom funkcioniranju članova te skupine su ozbiljnije, pa se suočavaju s depresijom, slabim socijalnim interakcijama i lošom integracijom u zajednicu. Ako tomu dodamo stigmatu koju kažnjavanost neizbježno donosi, negativni učinci se pojačavaju.

U počinitelja koji nemaju teškoća s mentalnim zdravljem stigma koja proizlazi iz pripadnosti skupini počinitelja kaznenih djela povezana je s depresijom i anksioznosti. Iz iskustva probacijske službe, a što je u skladu s rezultatima istraživanja (Benson i sur., 2011.), uvjetno otpušteni osuđenici, odnosno osobe koje su imale iskustvo lišenja slobode i izdržavanja zatvorske kazne, češće osjećaju stigmatizaciju te govore o anksioznim i depresivnim smetnjama zbog teškoća u prilagodbi na život izvan zatvorskog okruženja. Stigmatizirani su

i počinitelji kaznenih djela kojima nije izrečena zatvorska kazna, nego alternativna sankcija (rad za opće dobro, uvjetna osuda sa sigurnosnim mjerama / posebnim obvezama) te se i njih etiketira kao »kriminalce« uz ostale osobine koje se vežu uz kriminalno ponašanje. Osim stigme koju percipiraju u okolini, na psihičku dobrobit počinitelja utječe i počiniteljeva slika o sebi. Naime, prema teoriji etiketiranja formalno etiketiranje osobe kao počinitelja dovodi do internalizacije stigmatizirajućih stavova, povlačenja iz društva te konformiranja s devijantnim identitetom. To, pak, rezultira kumuliranjem negativnih okolnosti, izostankom podrške, nemogućnosti zaposlenja, a što podržava i održava kriminalno ponašanje. Uz to percepcija sebe kao loše, neprilagođene osobe utječe na počiniteljevo samopoštovanje i samopouzdanje te nerijetko rezultira samopotvrđivanjem nezakonitim aktivnostima jer to doživljavaju kao jedini oblik ponašanja u kojem su uspješni i prihvaćeni, barem u kriminalnim supkulturama.

3.5. Praktične implikacije

Stjecanje uvida u utjecaj stigmatizacije na postpenalno funkcioniranje važno je osuđeniku, kao i stručnjacima koji s njima rade. Imajući u vidu potencijalne prepreke s kojima se počinitelji kaznenih djela susreću u svakodnevnom životu, možemo prilagoditi tretman aktualnim izazovima i okolnostima poštujući osobna iskustva i potrebe pojedinca. Kaznenopravni sustav usmjeren je na kažnjavanje, zabrane i ograničenja, pri čemu se nerijetko zanemaruju potencijali osobe, odnosno njezine jake strane (Model dobrih života - Good lives model, Ward, 2002.), koje su vrijedan kapital za rad na promjeni ponašanja. Prepoznavanjem počiniteljevih snaga i potencijala povećavamo njegovu motivaciju da se mijenja te mu osvještavamo kapacitete za suočavanje s izazovima ponovnog uključivanja u obitelj i zajednicu.

Prema našem iskustvu, a i prema rezultatima istraživanja najveća prepreka uključivanju u zajednicu jest traženje (i zadržavanje) zaposlenja pa je sustavna podrška osuđenim osobama nužna, ne samo zapošljavanjem nego i pripremom za (ponovno) uključivanje u svijet rada. Naime, osuđenici često nemaju dovoljno razvijene vještine samoprezentacije (Durnescu, 2019.), vještine rješavanja problema i upravljanja konfliktima, a koje su važne za dobro funkcioniranje u radnom kolektivu i posljedično za zadovoljstvo poslom i radnu motivaciju.

4. Zaključak

Počiniteljima kaznenih djela, osobito onima koji su odslužili zatvorsku kaznu, stigmatizacija može uzrokovati teškoće pri pokušaju resocijalizacije jer smanjuje mogućnosti zapošljavanja, uspostavljanja i održavanja prijateljskih i partnerskih odnosa, a sve to bivšem zatvoreniku otežava povratak u zajednicu. Stigmatizacija počinitelja kaznenih djela ostavlja posljedice na njegovu psihološku, socijalnu, obiteljsku i ekonomsku dobrobit (Lotar i sur., 2010.).

Rezultati istraživanja, a i iskustvo u neposrednom radu s osuđeniciima, pokazuju da formalne kazne, izrečene u okviru pravosudnog sustava, utječu na odnos osuđenika s članovima obitelji, prijateljima, partnerima, susjedima i kolegama, a negativne promjene u tim odnosima osuđenici doživljavaju kao neformalnu kaznu koja im je često važnija od formalne, pravne kazne (Ekland-Olson i sur., 1984; Grasmick i Bursik, 1990.; prema Benson i sur., 2011.). Tijekom rada s osuđeniciima treba imati na umu složenost problematike s kojom se suočavaju osobe uključene u probaciju i stigmatizaciju koju doživljavaju na svim razinama.

To je osobito važno stručnjacima, probacijskim službenicima koji procjenom rizika, planiranjem i tretmanskim radom imaju uvid u cjelokupno funkcioniranje osuđenika. Jačanje kapaciteta za nošenje s teškoćama, podrška u prilagodbi na promijenjene okolnosti i poticanje na pozitivne

promjene ponašanja pomažu osuđenima da se ponovno uklape u društvo i funkcioniraju kao ravnopravni članovi zajednice, što je i cilj probacijske službe.

Uz to važan segment jest odnos okoline prema počiniteljima kaznenih djela. Senzibilizacija javnosti mogla bi pridonijeti boljem razumijevanju i prihvaćanju onih članova društva koje doživljavamo lošima i manje vrijednima. Naposljetku prihvaćanje javnosti ključ je uspješne resocijalizacije i reintegracije počinitelja, što potencijalno prevenira kriminalni recidiv i štiti zajednicu od ponovnog počinjenja kaznenog djela.

Literatura:

1. Beson, M. L., Alarid, L. F., Burton, V. S., Cullen, F. T. (2011). Reintegration or stigmatization? Offenders' expectations of community re-entry. *Journal of criminal Justice*, (39), 385-393.
2. Durnescu, I. (2019). Work as a drama: The experience of former prisoners in the labour market. *European Journal of Criminology*.
3. Hirschfield, P. J., Piguero, A. R. (2010). Normalization and legitimation: Modeling stigmatizing attitudes toward ex – offenders. *Criminology*, (48), 27-55.
4. Knjižek, D., Mihalj, M., Mirčeta Mikulić, M. (2017). Izazovi rada s uvjetno otpuštenim osuđenima – probacijska perspektiva. U K. Radat, M. Majdak, I. Jovović (ur.), *Integrirani osuđenici – socijalno pravednije društvo* (str. 32-42), Zagreb: Društvo za socijalnu podršku.
5. Knjižek, D., Mirčeta Mikulić, M., Trgo, J. (2018). Challenges of Work with Offenders within Probation System who were Assigned the Obligation of Psychiatric Treatment. *International Conference SPECTO: Multidisciplinary perspectives in the quasi-coercive treatment of offenders*, Timisoara, Romania. Conference volume, 98-104.
6. Lotar, M., Kamenov, Ž., Lebedina Manzoni, M. (2010). Spolne razlike u stigmatizaciji osuđenih počinitelja kaznenih djela. *Kriminologija i socijalna integracija. Časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 31-43.
7. Majdak, M., Kamenov, Ž. (2009): Stigmatiziranost i slika o sebi maloljetnih počinitelja kaznenih djela. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 17 (1), 41-53.
8. Maloić, S., Rajić, S. (2012). Potreba i značaj razvoja suradnje probacijskog sustava i sustava socijalne skrbi u RH. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (1), 29-52.
9. Moore K. E., Milam, K. C., Folk, J. B., Tangney, J. P. (2018). Self-Stigma Among Criminal Offenders: Risk and Protective Factors. *Stigma Health*, 3(3), 241-252.
10. Moore, K. E., Tangney, J. P., Stuewig, J. B. (2016). The Self-Stigma Process in Criminal Offenders. *Stigma Health*, 1(3), 206-224.
11. Moore, K. E., Stuewig, J. B., Tangney, J. P., (2016). The Effect of Stigma on Criminal Offenders' functioning: A Longitudinal Mediation Model. *Deviant Behavior*, 37 (2), 196-218.
12. Rössler, W. (2016). The stigma of mental disorders: A millennia long history of social exclusion and prejudices. Posjećeno 22. 4. 2019. na mrežnoj stranici Wiley Online Library: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.15252/embr.201643041>.
13. Schneider, A, McKim, W. (2003). Stigmatization among probationers. *Journal of Offender Rehabilitation*, (38), 19-31.
14. Šimpraga, D., Maloić, S., Ricijaš, N. (2014). CEP – The European Organisation for Probation, Probation in Europe: Croatia. Posjećeno 18. 4. 2019. na mrežnoj stranici Confederation of European Union (CEP): <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Probation-in-Europe-Final-chapter-Croatia.pdf>.
15. Travis, J. (2005). But they all come back: Facing the challenges of prison re-entry. Washington DC: The Urban Institute Press.
16. Ward, T. (2002). Good lives and the rehabilitation of offenders: promises and problems. *Aggression and Violent Behavior*, (7), 513-528.
17. Zakon o probaciji. *Narodne novine*, br. 143/12, 153/09, 99/18.

STIGMATIZATION OF OFFENDERS – EXPERIENCES IN THE CROATIAN PROBATION SERVICE

Summary

The main idea behind establishment and development of the probation system is the idea that the offenders could remain part of the community, ie to facilitate their return to the society through positive social roles. However, experience shows that numerous factors have a negative impact on the process of adapting of offenders and their everyday life after conviction. Through this paper, the authors want to show the experiences of probation officers while working with offenders, with the focus on difficulties in the process of re-engagement into the family and community in general.

The authors focused on the stigmatization of offenders, both in the family and in the community. The stigma that the offenders have impacts their mental health and their self-image which can lead to the development of depressive and anxiety symptoms. It also makes it more difficult for them to achieve employment, to engage in family relations and society and to take on new, socially acceptable and functional roles. This directly affects the efficacy of re-socialization and reintegration of offenders.

Key words: probation, stigmatization, re-socialization, reintegration, offenders

ŠAJE:

PRIMA: DRUGA LET

Poštovani,

na teletekstu TV-a sam vidio da ste izdali brošuru pod nazivom „Upoznai svoja prava“, a u sklopu projekta „Nisi živat“. Ovim putem bi Vas molio da ako ste neprofitna udruga, da mi dostavite navedenu brošuru, a ako ste profitna udruga, onda da mi pošaljete uplatnicu i objasnite kako da dođem do navedene brosure. Unaprijed Vam se zahvaljujem.

U Glini, 28.6.2020.

S poštovanjem, ZATVORENIK:

SAVJETODAVNI RAD KAO ELEMENT USPJEŠNE REINTEGRACIJE BIVŠIH POČINITELJA KAZNENIH DJELA

Sažetak

Savjetovanje kao terapijski proces u Hrvatskoj se koristi nekoliko desetljeća, a provode ga stručnjaci društveno-humanističkog usmjerenja gdje se posebice ističu socijalni radnici i psiholozi. Osobitost ovog terapijskog procesa i mogućnost rada s heterogenim skupinama ukazuje na primjenu savjetovanja i s bivšim počiniteljima kaznenih djela. Cilj je ovoga rada prikazati specifičnosti primjene savjetovanja u radu s bivšim počiniteljima kaznenih djela, izazove i teškoće koji se nalaze u središtu terapijskog procesa te ukazati na moguća rješenja i prijedloge s ciljem razvijanja čvrstog sustava podrške za ovu kategoriju korisnika u kojem će biti moguće primjenjivati principe profesionalnog rada.

Ključne riječi: *savjetovanje, resocijalizacija bivših počinitelja kaznenih djela, problemi u zajednici*

1. Uvod

Ovim radom želi se prikazati proces savjetodavnog rada koji se provodio u sklopu projekta »Novi početak«, a kojem je cilj stvaranje uvjeta za učinkovitu resocijalizaciju i reintegraciju počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu. Aktivnostima pružanja savjetodavnog rada obuhvaćeni su korisnici koji su se tijekom provedbe projekta javljali u Udrugu za unapređenje kvalitete življenja Let i Društvo za socijalnu podršku. Savjetodavni rad provodili su stručnjaci, socijalni radnici i psiholozi, koji su korisnicima pružali podršku tijekom realizacije pojedinih radnji, neophodnih za nastavak življenja i obavljanja redovitih obveza nakon izlaska iz zatvora – prijava boravišta ili prebivališta te podnošenje zahtjeva za izdavanjem osobne iskaznice u policijskim postajama. Korisnicima su dane i informacije iz područja zdravstvene zaštite (ostvarivanje zdravstvenog osiguranja), o ostvarivanju prava iz sustava socijalne skrbi, informacije iz područja zapošljavanja, pravne pomoći i savjeta. Također, savjetodavnim radom, korisnicima su dane informacije o ostalim uslugama u zajednici koje mogu biti od pomoći tijekom izvršavanja posebne obveze (primjerice, obveza liječenja od ovisnosti) koje se različitim programima nude u bolnicama, specijaliziranim ustanovama i udrugama kao što su klubovi liječenih alkoholičara i terapijske zajednice. Savjetodavnim radom jačale su se roditeljske vještine te narušeni obiteljski odnosi, a od početka provođenja projekta (11. srpanj 2019. godine) do trenutka obrade podataka (zaključno s 31. ožujkom 2021. godine) uslugom savjetovanja obuhvaćeno je 100 korisnika.

2. Savjetovanje kao terapijski proces

Termin savjetovanja širokog je značenja te još uvijek nedostaje cjelovit teorijski okvir koji integrira osnove i principe savjetovanijskog pristupa, međutim, može se reći da je savjetovanje intervencija kojom pomagač nastoji promijeniti situaciju osobe u potrebi (Block, 2000., prema Ratkajec Gašević, 2011.). Savjetovanje predstavlja posebnu metodu pružanja pomoći trenutno neuspješnim osobama za samostalno rješavanje aktualnih i budućih problema (Janković, 2004., prema Berc i Milić Babić, 2016.). Proces savjetovanja ima posredan utjecaj, što znači

¹ Društvo za socijalnu podršku, Ilica 83, Zagreb, marija.kurtusic@gmail.com

da se ne odvija izravno u sustavu osobe i savjetodavac nema kontrolu nad implementacijom promjene; osoba koja je u procesu savjetovanja mora doći u fazu spremnosti da sama provede promjene u svom životu i okolini. Savjetovanje, najčešće podrazumijeva individualan rad s korisnikom, no može se odnositi i na rad s grupom, a svrha mu je pomoći korisniku da razjasni i prihvati određene poglede na svoje probleme i život te da ostvari zadane ciljeve, smislenim izborima i kritičkim promišljanjima (Ratkajec Gašević, 2011.). Dakle, savjetovanje pomaže osobi da se konstruktivno nosi s problemom te se fokus prebacuje s emocionalne reakcije na učinkovito rješavanje problema (Kristančić, 1984., prema Berc i Milić Babić, 2016.).

Tijekom definiranja savjetovanja nekoliko je pristupa, a jedan od njih je pristup temeljen na ciljevima koji se žele ostvariti savjetovanjem. Definiranje ciljeva vrlo je varijabilno i drukčije su naglašeni u pojedinim pristupima. Najčešći ciljevi koji se žele postići savjetovanjem su: samouvid (razumijevanje nastanka emocionalnih teškoća), samoprihvatanje (razvoj pozitivnog stava prema sebi), samoaktualizacija (postizanje ciljeva u smjeru većeg zadovoljenja potreba), samosvijest (shvaćanje vlastitih misli i osjećaja koje osoba prije savjetovanja nije mogla osvijestiti), rješavanje problema, kognitivna promjena (promjena iracionalnih stavova i načina razmišljanja), ponašajna promjena (promjena neprihvatljivih oblika ponašanja) (McLeod, 2001., prema Ratkajec Gašević, 2011.). Raznolikost ciljeva koji se žele ostvariti procesom, ali i različiti teorijski pristupi stvaraju teškoće za jasno i sažeto definiranje savjetovanja kao tehnike u pomažućim profesijama. Zbog jasnog definiranja savjetovanja, potrebno je uzeti u obzir mnoge okolnosti i čimbenike na strani osobe u savjetovanju i na strani pomagača, etički kodeksi i dileme, uvjete rada. No, specifičnost savjetovanja leži i u heterogenoj populaciji kojoj se nastoji pružiti potrebna pomoć i podrška – djeca, mladi, roditelji, obitelji, ovisnici, bivši počinitelji kaznenih djela te sve ostale osobe u potrebi (Ratkajec Gašević, 2011.).

2.1. Savjetovanje bivših počinitelja kaznenih djela

Savjetovanje se kao tehnika može primjenjivati u radu s različitim kategorijama korisnika, a posebnu pažnju mnogih stručnjaka plijeni savjetovanje bivših počinitelja kaznenih djela. Rad s ovom kategorijom korisnika fokusira se na osnaživanje osobe prema prosocijalno usmjerenim obrascima ponašanja, a svrha savjetovanja nije usmjerena samo na pružanje pomoći pojedincu, nego i zajednici s ciljem njezine zaštite. Termin savjetovanja počinitelja kaznenih djela može se definirati na različite načine, a neki od njih odnose se na: pomoć u postizanju optimalnog rasta i razvoja, opće dobrobiti i života bez činjenja kaznenih djela, rad s osobama u potrebi s raznovrsnim socijalnim problemima, rad s osobama iz okruženja počinitelja kaznenih djela.

Modaliteti u kojima se najčešće odvija savjetovanje počinitelja kaznenih djela su individualno i grupno savjetovanje. Izravno individualno savjetovanje omogućuje rad s problemima osobe te mu pomaže u stjecanju kompetencija usmjerenih na njihovo učinkovito rješavanje u skladu s njegovim potrebama. Grupni savjetovanijski rad provodi se s tri ili više osoba koje održavaju redovite grupne sastanke s ciljem pronalaska rješenja vlastitih problema, a rad vodi stručni terapeut (Masters, 2004., prema Ratkajec Gašević, 2011.).

2.2. Statistički prikaz korisnika Savjetovaništa

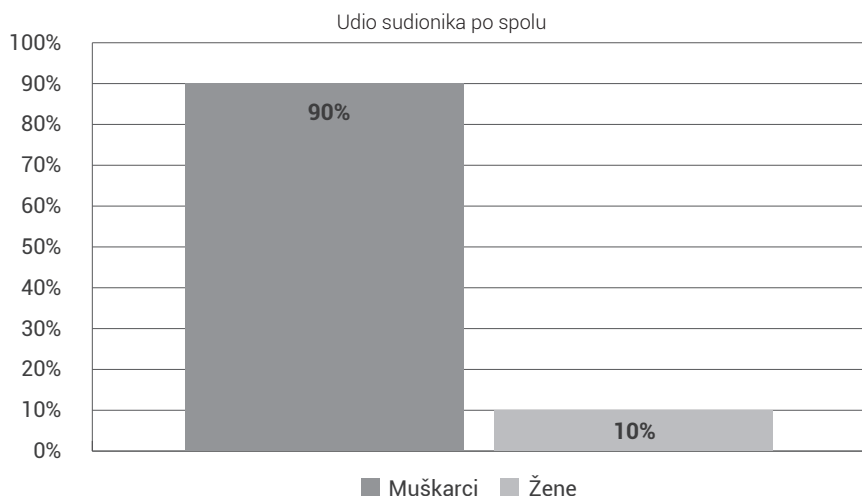
Provođenjem projektnih aktivnosti savjetodavnog rada dosad je usluga savjetovanja pružena 100 korisnika, s udjelom muškaraca od 90 % i žena od 10 % (Slika 2.1.).

U prošlosti je postojao velik raskorak kriminaliteta žena i muškaraca, stoga se kriminalitet

žena gotovo nije ni istraživao, niti su one bile zastupljene u policijskim i pravosudnim spisima (Junger - Tas i sur., 2004., prema Lotar i sur., 2010.). Danas su ti podaci nešto drukčiji. Ukupan broj kaznenih djela u kriminalističkim statistikama, gdje su osobe odgovorne za kazneno djelo, žene čine 13,5 %, dok se udio žena koje izdržavaju zatvorsku kaznu u posljednjih nekoliko godina kreće od 3,9 do 5,1 %. Razlika između žena počinitelja i žena koje izvršavaju zatvorsku kaznu može se pronaći u tome da se kažnjiva djela žena smatraju manje opasnim od kažnjivih djela muškaraca te da je stupanj recidivizma u žena niži jer kaznene sankcije imaju bolji učinak na žene nego na muškarce (Jadrešin i Mustapić, 2014.). Slični rezultati vidljivi su i u strukturi naših korisnika gdje veći dio čine osobe muškoga spola. No, ako se gleda razina motiviranosti tijekom savjetodavnog procesa, važno je napomenuti kako je ona u žena bila puno veća. Žene su se mnogo više angažirale, a takvo stanje može se objasniti time da se ženama postavljaju znatno drukčija socijalna i kulturna očekivanja nego muškarcima, pa ne čudi veća spremnost žena da potraže pomoć kako bi opravdale svoje rodne uloge i postigle bolju reintegraciju u društvo.

Slika 2.1.

Tablica korisnika kojima je pružena usluga savjetovanja po spolu

Izvor: interna statistika Društva za socijalnu podršku, 2021.

Potrebu za pružanjem savjetodavne usluge tražili su korisnici iz cijele Hrvatske, a najčešći gradovi unutar naše evidencije su Zagreb, Pula i Osijek.

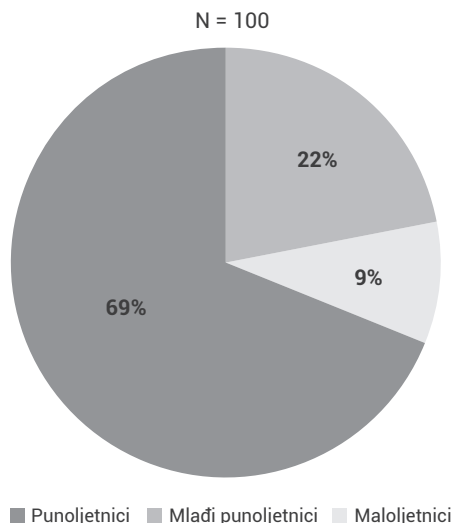
Korisnici kojima je pružena savjetodavna usluga, čine heterogenu skupinu, ako se gledaju vrste kaznenih djela koje su počinili. Spektar kaznenih djela bio je raznolik (nasilje u obitelji, krađe, kaznena djela protiv imovine), no točni postotci i udjeli lakših i težih kaznenih djela unutar populacije Savjetovališta nisu dostupni jer mnogi korisnici tijekom savjetodavnog procesa nisu željeli razgovarati o svojoj kriminalnoj prošlosti nego su fokus i želje usmjeravali na rješavanje trenutnih problema zbog kojih su došli na savjetovanje.

Skupina mladih odnosno maloljetnika i mladih punoljetnika te počinitelji kaznenih djela (Slika 2.2.) koji su upućeni na obavljanje humanitarnog rada, izdvajaju se kao dvije zanimljive

skupine korisnika. Razlog izdvajanja ovih dviju skupina jest u sličnosti tehnika i pristupa rada prema ovim kategorijama korisnika. Zahtijevali su strukturirano vođenje i usmjeravanje radeći na vještinama donošenja odluka, mijenjanje iracionalnih stavova i stvaranja novog sustava vrijednosti, rad na samopouzdanju i komunikacijskim vještinama, strukturiranju vlastitih obveza te pronalazak načina za konstruktivno provođenje slobodnog vremena.

Slika 2.2.

Tablica udjela punoljetnika, maloljetnih, mlađih punoljetnika u ukupnom broju korisnika

Izvor: interna statistika Društva za socijalnu podršku, 2021.

3. Povratak u zajednicu

Budući da je izlazak na slobodu zahtjevan za osobu koja izlazi i zajednicu koja ga prihvaća, važno je posvetiti pažnju pripremi za izlazak i poslijepenalnom prihvatu. Važno je naglasiti da su glavni dionici pripreme institucija u kojoj osoba izvršava kaznu, ustanove koje preuzimaju brigu o osobi kada napusti zatvorski sustav te organizacije civilnog društva (Beroš, 2018.). Jedan od načina pomoći osuđenima nakon izdržane zatvorske kazne, ali i tijekom uvjetnog otpusta, jest umrežavanje i suradnja svih relevantnih dionika, a to su državne institucije, organizacije civilnog društva i lokalna zajednica. Takva suradljiva mreža ne bi pružala samo informacije osuđenima za jednostavnije snalaženje u životu na slobodi nego bi imala i savjetodavnu ulogu s ciljem jačanja osobnih kompetencija bivših osuđenika (Penić i sur., 2017.). O važnosti savjetodavnog rada s počiniteljima kaznenih djela govori i podatak da kazneno tijelo najkasnije tri mjeseca prije otpusta zatvorenika uključuje i savjetodavni rad s ciljem njegove pripreme za otpust (Penić i sur., 2017.).

Nakon odslužene zatvorske kazne, povratak na slobodu predstavlja veliku životnu promjenu, a svaka promjena donosi sa sobom određenu količinu neizvjesnosti, straha, stresa i prilagodbu na promijenjene nove okolnosti. Osjećaji neizvjesnosti i neznanja velik je u osoba koje nakon niza godina napuštaju penalnu ustanovu. Tijekom izvršavanja kazne sadržaj koji je dostupan i mora se izvršiti prilično je jednoličan. Pravila su jasna i bilo kakvo kršenje dovodi do posljedice

ili kazne u pravilu s negativnom konotacijom. Da bi se osoba prilagodila životu i funkcioniranju u takvoj vrsti ustanove, mora se odreći slobode, stečenih navika i obrazaca ponašanja, konkretnije mora se odreći svoje autonomije. Kod osobe dolazi do mortifikacije ličnosti, procesa u kojem zatvorenik odbacuje svoj raniji identitet te preuzima ulogu zatvorenika. U kontroliranim uvjetima života kao što je boravak u penalnoj ustanovi može se razviti ovisnost o institucionalnoj strukturi koja u osobe, nakon napuštanja takvog režima, rezultira zbunjenošću i neznanjem o vraćanjem kontrole nad vlastitim životom (Beroš, 2018.). Osjećaj zbunjenosti i problem identiteta posebice je prisutan u osoba koje se nakon dugotrajne zatvorske kazne vraćaju u zajednicu. Takve osobe se u većini slučajeva teško prilagođavaju zajednici zbog novih društvenih promjena, nastalih tijekom njihova odsustva (Brozić Perić i sur., 2017.). Isto tako, važno je napomenuti kako stupanj prilagodbe i uključenosti u zajednicu ovisi o duljini izrečene kazne, što znači da kazne izrečene u duljem trajanju pridonose povećanju razine socijalne isključenosti jer društvena sredina sve manje računa na zatvorenika kao pripadnika zajednice i obrnuto. Pritom treba napomenuti kako su osobe koje se nalaze u zatvorskom sustavu do godine dana, u riziku isključenosti, no ona je prilično manja zbog bržeg vraćanja u socijalnu sredinu (Penić i sur., 2017.). Tijekom povratka u zajednicu javlja se već spomenut problem identiteta jer se uslijed dugog izbjivanja promijenila struktura zajednice, što zapravo znači da što je dulje zatvorenik izbivao, to se u strukturu više uvukao nov raspored uloga (Beroš, 2018.). Bivši počinitelji tijekom boravka u penalnim ustanovama rade na promjeni svog ponašanja i pripremaju se za povratak u sredinu u kojoj su boravili, koja ima svoje dobre i loše strane. Neki počinitelji teže se odupiru negativnim čimbenicima u okolini pa se u skladu s time izlažu većem riziku od ponovnog počinjenja kaznenog djela (ponovnom preuzimanju identiteta zatvorenika) te je stoga ovo još jedan važan argument zašto je ključno detaljno pripremati poslijepenalni prihvrat kao jedan od nekoliko aspekata prevencije kriminaliteta (Beroš, 2018.). Da bi se nakon izlaska iz zatvora osuđenici mogli nositi s izazovima koji ih čekaju na slobodi, važno je već tijekom boravka u zatvoru i izvršavanja kazne, a onda i nakon povratka u zajednicu (savjetovanjem), raditi na unapređenju vještina koje se odnose na nošenje sa stresom, rješavanje problema, donošenje racionalnih odluka, postavljanje ciljeva. Ne smiju se zanemariti ni vještine koje se odnose na organiziranje slobodnog vremena, sudjelovanje u različitim aktivnostima kako bi se spriječio recidiv (Markač, 2016.). Slijedom navedenog, jasno je kako rad s počiniteljima kaznenih djela treba biti holistički, što znači da je potrebno uzeti u obzir i odgovoriti na emocionalne i socijalne aspekte života gdje prosocijalna podrška i savjetodavan rad mogu biti važni čimbenici u prestanku počinjenja kaznenih djela (Mc Neil, 2006., prema Maloić, 2019.).

3.1. Problemi tijekom povratka u lokalnu zajednicu

Počinitelji kaznenih djela zbog boravka u zatvoru mogu izgubiti zaposlenje, stambeni prostor i imovinu. Odlazak u zatvor može rezultirati rastavom braka. Osoba gubitak svoje vlastite slobode može doživjeti kao emocionalni šok nakon kojeg se mogu pojaviti mentalne teškoće, uz stjecanje samouništavajućih navika (Maloić, 2019.). Taj podatak potvrđuje i naše iskustvo iz prakse gdje smo u Savjetovalištu imali korisnika sa suicidalnim mislima. Automatizam koji osoba nauči tijekom boravka u zatvoru može imati snažne posljedice u smislu gubitka osobne inicijative i moći prilagođavanja.

Problemi s kojima se susreću bivši počinitelji kaznenih djela kada izađu na slobodu su raznoliki (Knežević, 2008. prema Beroš, 2018.). Prisutne su financijske teškoće. Novac je potreban kako bi se zadovoljile osnovne životne potrebe poput hrane, odjeće, smještaja te putovanja, s obzirom na to da su dužni izvršavati obveze prema svojim probacijskim službenicima, zavodu za zapošljavanje i slično. Odnosi s obitelji, prijateljima narušeni su pa im bližnji ne

mogu ponuditi financijsku podršku jer su nerijetko i oni sami osiromašeni te im njihov povratak predstavlja dodatan teret. Potencijalni pronalazak posla preostaje im kao jedini izvor prihoda. U zatvorenika u odnosu na opću populaciju prisutna je niža razina obrazovanja i vještina povezanih sa zapošljavanjem (Maloić, 2019.). Obrazovanje je jedan od najvažnijih čimbenika socijalne mobilnosti, a utječe i na razvoj čovjekova ponašanja i oblikovanje vrijednosnog sustava, stoga se može reći kako je niska razina obrazovanja jedan od razloga osiromašenosti. Važan je utjecaj obiteljskog te socioekonomskog statusa, posebice u dijelu povratka u zajednicu (Šućur, 1995.). U skladu s navedenim, počiniteljima ostaje izabrati hoće li živjeti od prihoda ostvarenih preko sustava socijalne skrbi ili će egzistencijalna sredstva osigurati ponovnim počinjenjem kaznenih djela.

Jedan od mogućih razloga nepronalaženja posla jest i stigmatizacija. No, važno je naglasiti kako problem stigmatizacije prvotno proizlazi iz društvene strukture u kojoj je socijalna isključenost glavni problem. U bivših počinitelja kaznenih djela stigmatizacija proizlazi iz toga da u penalnim ustanovama u najvećem dijelu borave osobe koje su marginalizirana populacija (Knežević, 2008., prema Beroš, 2018.). Kriminalni dosje samo je naizgled razlog zbog kojeg bivši počinitelji ne dobivaju priliku postati ravnopravni članovi društva jer pravi razlog krije se u činjenici socijalne isključenosti. Kod osoba se može javiti osjećaj dezorijentiranosti i gubitka te strah od susreta s poznatim ljudima i osjećaj srama (Maloić, 2019.).

3.2. Prikaz problema korisnika kojima je pružena usluga savjetodavnog rada

Prethodno navedena teorijska objašnjenja i činjenice prisutne su u praksi. To potvrđuje rad našeg Savjetovališta u koji su se javljali korisnici s već spomenutim financijskim problemima, nemogućnošću pronalaženja posla, neznanjem o ostvarivanju prava iz sustava socijalne skrbi, osjećajem zbunjenosti i niskom motivacijom za životnom promjenom. U nastavku rada prikazat će se neki od naših statističkih podataka, s ciljem stjecanja boljeg uvida u realnu sliku povratka bivših počinitelja kaznenih djela u zajednicu.

Od 100 naših korisnika, njih 33 % iskazalo je potrebu za savjetodavnim radom vezanim uz konzumiranje sredstava ovisnosti i izvršenjem obvezne mjere liječenja od ovisnosti (Slika 3.2.). Provođenje savjetodavnog rada s ovisnicima izazovno je jer se osim održavanja i poticanja apstinencije osobu usmjerava na razvijanje slike o sebi koja je odraz vrednovanja sebe u odnosu na okolinu; iskorištavanje prostora za napredovanje te učenje i razvijanje socijalnih vještina (Brlas, 2011.). Problemi koji su se javljali u radu s ovom potkategorijom korisnika su pronalazak motivacije za održavanjem apstinencije te neizgrađena slika o samom sebi koja je rezultirala brzim odustajanjem od želje za promjenom.

Nesnalaženje i nedostatak informacija o pravima koje mogu ostvariti iz sustava socijalne skrbi iskazalo je 26 % naših korisnika (Slika 3.2.). Bivši počinitelji kaznenih djela najčešće traže pomoć u ostvarivanju prava na novčane naknade, preciznije priznavanju prava na jednokratnu naknadu. Zahtjev za ostvarivanje pojedinih prava iz sustava socijalne skrbi počinitelji mogu predati tek nakon izlaska iz zatvora što povlači za sobom pitanje što je s periodom nakon izlaska iz zatvora u kojem bivši počinitelji čekaju da im se odobri neko pravo. To pitanje predstavlja velik problem, s obzirom na to da je postupak odobravanja prava proces koji traje i po nekoliko mjeseci, a velik broj bivših počinitelja nema nikakva materijalna primanja nakon izlaska iz zatvora, niti riješeno stambeno pitanje. Jedno od mogućih rješenja tog problema jest u formiranju tima stručnjaka unutar zatvorskog sustava, ali i predlaganje zakonskih izmjena, koje bi djelovali kao pripremna i radna grupa za izlazak počinitelja iz zatvora. Pripremna grupa obuhvaćala bi sve radnje i aktivnosti kojima bi se vanjski život počinitelja kaznenih djela

detaljno planirao još tijekom njihova izvršavanja zatvorske kazne. To znači da bi počinitelji, među ostalim zahtjeve za ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi mogli predati još tijekom izvršavanja zatvorske kazne, a sredstva bi im bila osigurana odmah nakon izlaska.

Potrebu za pomoći pri pronalasku posla iskazalo je 15% korisnika našeg Savjetovališta (Slika 3.2.). Savjetodavni rad uključivao je pomoć pri pisanju životopisa, zamolbi za posao te unapređenje socijalnih i komunikacijskih vještina radi boljeg predstavljanja potencijalnom poslodavcu. Uz savjetovanje o poboljšavanju socijalnih i komunikacijskih vještina u nekim situacijama usko se vezalo i savjetovanje o upravljanju neugodnim emocijama (14 %), gdje su korisnici iskazivali osjećaj zbunjenosti, straha, nervoze (Slika 3.2.). Ti osjećaji kod nekih korisnika javljali su se uslijed postojeće pandemije COVID-19 (socijalna distanca i ograničeno kretanje) i potresa kao podsjetnik na vrijeme provedeno u zatvorskom sustavu, što je dodatno povećalo razinu stresa i nelagode.

Bivši počinitelji često su neprihvaćeni od obitelji i šire zajednice zbog počinjenog kaznenog djela te se teško prilagođavaju u zajednici zbog promjena nastalih tijekom njihova odsustva (Brozić Perić i sur., 2017.). Potrebu za savjetovanjem o svakodnevним stresorima, psihološkim teškoćama i prilagodbama nakon izlaska iz zatvora iskazalo je 12 % naših korisnika (Slika 3.2.). Promjene nastale odlaskom počinitelja u zatvor ne utječu samo na njega kao pojedinca, već i na članove njegove obitelji posebice djecu (Maloić, 2013., prema Maloić, 2019.). U Savjetovalište su se javljali članovi obitelji počinitelja kaznenih djela kako bi se informirali o mogućim pravima ili dobili riječ podrške.

Slika 3.2.

Tablica vrsta teškoća korisnika u savjetodavnom procesu

Izvor: interna statistika Društva za socijalnu podršku, 2021.

Važno je istaknuti kako smo se tijekom provođenja aktivnosti koje se odnose na pružanje savjetodavne pomoći susretali s teškoćama dolaska do sudionika, odnosno korisnika te dobivanja potvrde od korisnika iz koje je vidljivo da su uključeni u probaciju, odnosno da pripadaju kategoriji korisnika bivših počinitelja. Takva potvrda od korisnika važna je zbog vođenja evidencije i boljeg uvida u potrebe korisnika zbog što uspješnije provedenog savjetovanja. Također, uvidom u dokumentaciju korisnika ostvaruje se mogućnost za suradnju i razmjenu informacija ne samo između zatvorskog sustava i probacije nego i s drugim suradnicima poput nevladinih organizacija, zajednice. Nevladine organizacije djeluju na onim područjima u kojima državna pomoć nije dostatna, te one mogu stvoriti bolje odnose sa zajednicom jer imaju konkretniji uvid u njezine potrebe. Dobro prepoznate potrebe, interes i znanje zajednice ključni su kako bi se zatvorenici mogli u nju integrirati i uključiti (Karin, 2020.). Važno je napomenuti još jedan problem s kojim smo se susreli, a odnosi se na suradnju s drugim dionicima. Naime, tijekom rada u nekoliko navrata susreli smo se s otporom u razmjeni informacija udruge i drugih dionika. Kao primjer, može se navesti slučaj u kojem smo kontaktirali Centar za socijalnu skrb s ciljem dobivanja informacija o postupku ostvarivanja prava naših korisnika. Susreli smo se s problemima koje su nam navodili i naši korisnici, a odnose se na prespajanje od jednog do drugog službenika, teško uspostavljanje telefonskog kontakta s nadležnim stručnjakom/službenikom. Službe su nas upućivale na pisanu koorespondenciju za dobivanje pojedinih informacija, no na naše dopise nikada nismo dobili povratne odgovore. Ovi primjeri ukazuju na potrebu daljnjeg razvijanja suradnje civilnog društva i državnih institucija. Važno je naglasiti potrebu da stručnjaci iz državnih institucija poštuju svoje kolege profesionalce (psiholog, socijalni radnik, defektolog itd.). Međusobna razmjena informacija o klijentima može doprinijeti učinkovitijem rješavanju problema, davanju točnih i usklađenih informacija stručnjaka te rasterećenju rada stručnjaka u državnoj instituciji. Profesionalce obvezuje čuvanje tajne bez obzira na to u kojem resoru radili.

4. Zaključak

Ovim radom nastojala se prikazati uloga savjetodavnog rada kao ključnog elementa uspješne reintegracije bivših počinitelja kaznenih djela u društvo i problema u središtu savjetodavnog procesa. Glavnina problema odnosi se na sektor savjetovanja, tj. financijske teškoće, nemogućnost zapošljavanja i pravovremenog ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi, teškoće u svakodnevnom funkcioniranju. Kako bi se spomenuti problemi ublažili i kako bi socijalna reintegracija zatvorenika bila učinkovitija, važno je s pripremama za otpust zatvorenika početi odmah nakon donošenja pravomoćne sudske odluke, a s procesima ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi početi još pri boravku u zatvoru. Programe u okviru zatvorskog sustava treba usmjeriti na razvoj ljudskog kapitala kako bi zatvorenici nakon izlaska imali već stečena znanja i vještine u određenom području te poslijepenalni prihvrat usmjeriti na smanjenje recidiva te na aktivno participiranje bivših počinitelja u zajednici, jer aktivna participacija stvara preduvjet smanjenja recidivizma. Također, izražena je potreba za suradnjom svih dionika zajednice, uključujući centre za socijalnu skrb, zatvorska tijela, probacijske urede, zavode za zapošljavanje i zdravstveno osiguranje, s ciljem redovite i cjelovite razmjene informacija zbog pomno osmišljenih programa pružanja podrške. U ovom koraku važna je uloga države uz unapređenje postojećeg zakonskog okvira kako bi se mogli implementirati učinkovitiji rehabilitacijski i reintegracijski programi. Ključno je i održati kontinuitet podrške ovoj kategoriji korisnika osiguravanjem provođenja savjetodavnog rada u udrugama jer se korisnici korištenjem ove vrste usluga osjećaju manje stigmatizirani, a udruge traže manje formalnih uvjeta i operativnije su.

Literatura:

1. Berc, G., Milić Babić, M. (2016). Izazovi i principi savjetovanišnog rada u području ovisnosti. U L. Vejmelka, K. Radat, A. Vuga (ur.), *Alkoholizam, ovisnost o drogama i novije ovisnosti 1. ljetne Škole modernih tehnologija* (str. 11-19), Zagreb: Društvo za socijalnu podršku.
2. Beroš, A. (2018). Poslijepenalni prihvrat ovisnika počinitelja kaznenih djela. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
3. Brlas, S. (2011). Savjetodavni rad s ovisnicima. Zavod za javno zdravstvo Sveti Rok Virovitičko-podravsko županije.
4. Brozić Perić, T., Zelić, R., Tepšić, M. (2017). Postupanje centra za socijalnu skrb u odnosu na korisnike u zatvoru i povratnike iz zatvora. U K. Radat, M. Majdak, I. Jovović (ur.), *Integrirani osuđenici-socijalno pravednije društvo* (str. 43-52), Zagreb: Društvo za socijalnu podršku.
5. Jadrešin, A., Mustapić, M. (2014). Žene koje čine kaznena djela. *Život i škola*, 32, 129-136.
6. Karin, K. (2020). (Ne)mogućnost resocijalizacije zatvorenika u Hrvatskoj. Završni rad. Zagreb: Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu.
7. Lotar, M., Kamenov, Z., Lebedina Manzoni, M. (2010). Spolne razlike u stigmatizaciji osuđenih počinitelja kaznenih djela. *Kriminologija i socijalna integracija*, 18(2), 1-104.
8. Maloić, S. (2019). Pojam i značaj poslijepenalne zaštite- koga štiti, zašto i kako? *Kriminologija i socijalna integracija*, 28 (1), 11-46.
9. Markač, K. (2016). Očekivanja zatvorenika o životu nakon izlaska iz penalne ustanove. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
10. Penić, Z., Malek, M., Vlahović, K. (2017). Socijalna isključenost i postpenalni prihvat zatvorenika-izazovi moderne prakse. U K. Radat, M. Majdak, I. Jovović (ur.), *Integrirani osuđenici-socijalno pravednije društvo* (str. 16-25), Zagreb: Društvo za socijalnu podršku.
11. Ratkajec Gašević, G. (2011). Specifičnosti savjetovanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela. *Kriminologija i socijalna integracija*, 19 (2), 1-122.
12. Šućur, Z. (1995). Socijalnoekonomski i obiteljski status počinitelja kaznenih djela razbojstva i razbojničke krađe u relaciji s indikatorima učinkovitosti penaloškog tretmana. *Kriminologija i socijalna integracija*, 3 (2), 179-194.

Marija Kurtušić, Master of social policy

ADVISORY WORK AS AN ELEMENT OF SUCCESSFUL REINTEGRATION OF FORMER CRIMINAL OFFENDERS

Summary

Counseling has been used as a therapeutic process in Croatia for several decades, and it is conducted by social and humanities experts, with special emphasis on social workers and psychologists. The peculiarity of this therapeutic process and the possibility of working with heterogeneous groups indicates the application of counseling with former perpetrators. The aim of this paper is to present the specifics of the application of counseling in working with former offenders, challenges and difficulties that are in the focus of the therapeutic process and to point out possible solutions and proposals to develop a solid support system for this category of users by applying principles of professional work.

Key words: counseling, resocialization of former perpetrator, problems in the community

Prvi put kada sam krenuo nisam znao što očekivati. Nisam niti znao što ću točno raditi. Kada sam krenuo raditi bilo je dosta zahtjevnije nego što je nakon nekog vremena. Iako su poslovi isti, prvi put kada sam krenuo raditi nisam se naviknuo na takav rad jer ga prije nisam nikad radio. Ali s vremenom sam se naviknuo i pomalo je prelazilo u dnevnu rutinu.

Korisnik P.K.

Nisam znao što očekivati prvi put kada sam došao, pa nisam niti imao nikakva očekivanja. Mislio sam da će biti gore, te sam se ugodno iznenadio.

Korisnik H.L.J.

Navika reda, da sve bude uredno, čisto i na svome mjestu. Biti točan kada idem u školu (ne kasniti) i radne navike koje će mi trebati kroz cijeli život.

Korisnik F.D.

OBITELJSKI ODNOSI I UNAPREĐENJE RODITELJSKIH VJEŠTINA POČINITELJA KAZNENIH DJELA

Sažetak

U ovom radu bit će predstavljeno kako odlazak člana obitelji na izdržavanje zatvorske kazne utječe na druge članove obitelji, s posebnim osvrtom na djecu, zašto je važno održavanje obiteljskih odnosa tijekom izdržavanja zatvorske kazne kao i unapređivanje roditeljskih vještina bivših zatvorenika. Održavanje obiteljskih veza smatra se ključnim tijekom izdržavanja kazne. Istraživanja pokazuju da se zatvorenici koji ostvaruju kontakte s obitelji i djecom bolje prilagođavaju uvjetima zatvora. Poseban je naglasak na djeci zatvorenika s obzirom na to da im je odlazak roditelja na izvršenje zatvorske kazne izniman stres. Obitelj se promatra kao jedan od ključnih čimbenika socijalne reintegracije zatvorenika. Međutim, povratak u obitelj nakon izdržavanja zatvorske kazne često je vrlo izazovan, a članovima obitelji potrebna je podrška kako bi razvijali svoje vještine. Da bi obitelj tijekom izdržavanja zatvorske kazne nekog od članova i dalje ostvarivala svoje funkcije i zadaće, potrebno je u rad uključiti različite službe i pružatelje usluga u zajednici te poboljšavati kompetencije svih stručnjaka koji rade s obiteljima.

Ključne riječi: zatvorenik, obitelj, roditeljske vještine, djeca

1. Uvod

Izricanje i izvršavanje zatvorskih kazni trebalo bi pridonijeti padu stope kriminaliteta i sigurnosti društva. Međutim, potrebno je imati u vidu da je zatvor okruženje gdje se mogu razviti pozitivni učinci, ali i negativne posljedice na zatvorenike (Maloić, 2020.a). Što je osoba dulje zatvorena, jača je povezanost s kriminalnim elementima i identifikacija s kriminalnim vrijednostima, veće su štete u obiteljima i socijalnim odnosima te su veće teškoće pri povratku u zajednicu (United Nations Office on Drugs and Crime, 2012., prema Maloić, 2020.a). Istraživanja pokazuju da su snažne i zdrave obiteljske veze jedan od ključnih čimbenika u prevenciji kriminalnoga ponašanja te zaštitni čimbenik u uspješnoj penalnoj rehabilitaciji i reintegraciji. Prema tome obiteljske veze i njihovo jačanje trebali bi biti u fokusu pri osmišljavanju politika i praksi vezanih za zatvorski sustav (Daty, 2016.). Jačanje roditeljskih kompetencija nakon izlaska iz penalne ustanove roditeljima zatvoreniciima omogućit će da budu uspješniji u roditeljskoj ulozi, bolje odnose s djecom te da pruže svojoj djeci ono za što možda nisu mislili da je potrebno ili važno.

U ovom radu prikazat će se kako zatvaranje člana obitelji djeluje na ostale članove obitelji, zašto je važno održavati obiteljske odnose tijekom izdržavanja zatvorske kazne te koji su izazovi u ponovnom uspostavljanju obiteljskih odnosa i odnosa roditelj – dijete nakon izlaska iz kaznene ustanove.

2. Obiteljski odnosi tijekom izdržavanja zatvorske kazne

Zatvorenici nisu usamljene individue bez društvenih veza. Oni su članovi svojih obitelji te imaju obiteljske uloge i obveze. Zatvaranje u kaznenu ustanovu ne znači samo fizičko razdvajanje

¹ Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET, Ratarska 7, Zagreb, kristina.majstoric@udruga-let.hr

zatvorenika od društva nego i razdvojenost od obitelji i djece (Hairstone, 2007.). U Hrvatskoj približno trećinu zatvorenika čine roditelji maloljetne djece. Izdržavanje zatvorske kazne roditelja neizbježno mijenja dotadašnji odnos s djetetom zbog subjektivnih i objektivnih prepreka koji udaljavaju roditelje i djecu. Izdržavanje zatvorske kazne roditelja može snažno i dugotrajno utjecati na obitelj, osobito na djecu koja mogu biti emocionalno, socijalno, financijsko i obrazovno ugrožena (Jones 2003., prema Majdak, 2018.). Održavanje obiteljskih veza tijekom izdržavanja kazne važno je i za ujedinjenje obitelji nakon izlaska iz zatvora. S obzirom na to da cjelokupna situacija može narušiti mentalno zdravlje i obiteljske odnose, kontinuirani posjeti nužni su u očuvanju i osnaživanju obitelji. Dislociranost kaznionica od mjesta boravka obitelji često je prepreka ostvarivanju prava na obiteljski kontakt (UNDP, 2006.). Kazna zatvora trebala bi se izvršavati što bliže mjestu stanovanja obitelji ili bi se kontakti trebali olakšati i omogućiti na druge načine (Mills, 2004., prema Maloić, 2020.a). U Hrvatskoj zatvorenicima imaju pravo na posjete članova obitelji dva puta mjesečno i blagdanima od najmanje jedan sat, a propisana su i prava zatvorenika na dopisivanje, primanje paketa i telefonske razgovore. Maloljetna djeca mogu posjećivati roditelja svaki tjedan i blagdanima. Dijete do 16 godina posjećuje zatvorenika u pratnji odrasle osobe člana obitelji ili druge osobe koja je ovlaštena skrbiti se o djetetu (Zakon o izvršavanju kazne zatvora, NN 14/21). Ako zatvorenik ostvaruje kontakte s obitelji i djecom, bolje će se prilagoditi uvjetima zatvora (Murray 2005., prema Knežević, 2008.).

2.1. Utjecaj roditeljeva izdržavanja kazne na dijete

Posljedice roditeljeva boravka u zatvoru za dijete su brojne, od kratkotrajnih do dugotrajnih posljedica na psihofizičko i mentalno zdravlje, stigmatizacije okoline, financijskih teškoća i drugih (Majdak, 2018.). Djeca zatvorenika često se nazivaju siročadi kaznenopravnog sustava, zaboravljenim žrtvama kriminala i pepeljugom penologije (Murray, 2005., prema Maloić, 2020. b). Prava djece zatvorenika zajamčena su brojnim zakonskim propisima, no u praksi su neostvariva jer su djeca i roditelji dugo odvojeni, a komunikacija im je iznimno otežana. Važno je da dijete dobije istinitu informaciju o boravku roditelja u kaznionici ili zatvoru kako se ne bi bojalo za život roditelja, kako bi znalo da je roditelj privremeno u kaznionici ili zatvoru, da ga može posjetiti i s njim kontaktirati (Majdak, 2018.). Separacijom od roditelja narušava se i djetetov osjećaj sigurnosti, što otvara prostor strahovima za vlastitu budućnost, stanje i sudbinu roditelja, ali i cijele obitelji. Djetetov doživljaj roditeljeva boravka u zatvoru ovisit će o više čimbenika: dobi u kojoj je došlo do odvajanja, trajanju odvojenosti, zdravstvenom stanju obitelji, odnosima u obitelji skrbnika, stabilnosti odnosa s roditeljem, iskustvima odvajanja, vrsti kaznenog djela roditelja, dostupnosti podrške te stupnju stigmatizacije u zajednici (Seymour i Hairston 2001., prema Profaca i Buljan Flander, 2009.). Mlađa djeca mogu reagirati emocionalnim povlačenjem ili iskazivati neprijateljstvo i agresivnost, djeca školske dobi i adolescenti mogu imati teškoće u školi, odnosima s vršnjacima ili općenito u ponašanju (zlopورا droga, alkohola, bijeg od kuće i slično) (diZerega, 2010., prema Maloić, 2020. b). Studija COPING6 iz 2002. (COPE, 2015., prema Majdak, 2018.) navodi da djeca čiji su roditelji u zatvoru podliježu znatno većem riziku problema s mentalnim zdravljem nego djeca u općoj populaciji, što upućuje na to da im je dobrobit općenito manja nego dobrobit opće populacije djece. I Murray i Farrington (2007., prema Lewis i sur., 2008.) istraživali su povezanost roditeljeva odlaska u zatvor i antisocijalnog ponašanja, psihičkih problema i drugih štetnih ishoda kod djece. Uspoređeni su rezultati skupine od 23 dječaka koji su odvojeni od roditelja zbog njegova odlaska u zatvor (između rođenja i dobi od 10 godina) i četiriju kontrolnih skupina. Provedeno istraživanje utjecaja roditeljeva izdržavanja zatvorske kazne na dijete pokazalo je da navedena skupina djece ima tri puta veću vjerojatnost pojave psihičkih problema od vršnjaka i tri puta veću vjerojatnost za antisocijalno ponašanje od vršnjaka; vjerojatno će doživjeti bullying, stigmatu, višu razinu socijalne isključenosti i siromaštva kao

rezultat gubitka prihoda roditelja u zatvoru (Murray i Farrington, 2007., prema Lewis i sur., 2008.). Roditeljevo izdržavanje zatvorske kazne dokazano je snažan rizični činitelj za dječake. Longitudinalno istraživanje provedeno na Sveučilištu Cambridge pratilo je životni put dječaka rođenih 1953. godine. Usporedbom skupina dječaka čiji je roditelj bio u zatvoru s onima koji to nisu doživjeli uočeno je da je 65 % dječaka izdržavalo zatvorsku kaznu u usporedbi s 21 % dječaka koji nisu doživjeli boravak roditelja u zatvoru (Murray, 2005; Murray i Farrington, 2005., prema Lewis i sur., 2008.). Djecu čiji su roditelji u zatvoru zadirkuje se, etiketira kao drukčiju, djecu s nepoželjnim osobinama (Jones, 2012., prema Majdak, 2018.). Istraživanje koje je provelo Ministarstvo pravosuđa RH 2016. godine pokazalo je da zatvorenici kao najtežu okolnost tijekom boravka u zatvoru ističu odvojenost od djeteta, a zatim odvojenost od obitelji (Franjić Nađ, 2017., prema Majdak 2018). Navedeno potvrđuje važnost podupiranja očuvanja obiteljskih odnosa i u specifičnim okolnostima kao što je boravak roditelja u zatvoru.

2.2. Utjecaj izdržavanja kazne člana obitelji na druge članove

Zatvaranje člana obitelji očekivano ostavlja posljedice i na druge članove. Tijekom izdržavanja kazne i odsutnosti zatvorenika obitelj se mora prilagoditi novonastaloj situaciji, članovi preuzimaju nove uloge, mijenja se dinamika u obitelji i odnosi među članovima. Zbog izdržavanja zatvorske kazne jednoga člana često se narušava i partnerski odnos. Narušen partnerski odnos može ugroziti odnose s djecom jer je manja vjerojatnost da će drugi roditelj poticati kontakte i voditi djecu u posjete ako ima narušene odnose s partnerom (Hairstone, 2007.). Istraživanje koje je provela Moris (1965., prema Murray, 2005., prema Maloić, 2020. b) u Engleskoj na uzorku od 825 supruga zatvorenika pokazalo je da su zatvaranje supruga ponajprije doživjeli kao krizu uzrokovanu raspadom obitelji zbog odvojenosti. Rezultati upozoravaju i na nekoliko važnih pogoršanja povezanih sa zatvaranjem koje su navele supruge – njih 63 % prijavilo je pogoršanje financijske situacije, 81 % pogoršanje vezano uz njihov posao, 46 % u stavovima prema braku i u odnosu na planove, 63 % u socijalnim aktivnostima (Moris, 1965., prema Murray, 2005., prema Maloić, 2020. b). Istraživanja također pokazuju da su posljedice za supružnika općenito mnogo ozbiljnije nego na roditelje zatvorenika, iako i roditelji i ostali članovi obitelji mogu imati praktične i psihološke teškoće (Murray, 2005., prema Maloić, 2020. b). Jedna od čestih posljedica zatvaranja manji su financijski resursi obitelji, pri čemu je teže obiteljima u kojima je zatvorenik financijski pridonosio i koje pokušavaju zatvorenika zadržati kao člana obitelji. U određenom broju obitelji zatvaranje člana obitelji može, zbog prijašnjih situacija nasilnog ponašanja, alkoholiziranja, zloporabe droga ili drugoga za obitelj teška ponašanja, rezultirati pozitivnim učincima, to jest osjećajima oslobođenja, olakšanja te veće sigurnosti članova obitelji (Gabelica Šupljika, 2009., prema Maloić, 2020. b). U radu sa zatvorenikom i njegovom obitelji potrebno je podjednako voditi računa o željama i interesima obitelji i socijalnoj reintegraciji zatvorenika. Ako obitelj odbija sudjelovati u radu sa zatvorenikom, socijalnu podršku u procesu reintegracije potrebno je osigurati na druge načine (Maloić i Todosiev, 2020.).

2.3. Važnost održavanja obiteljskih odnosa tijekom izdržavanja zatvorske kazne

Njegovanje zdravih odnosa članova obitelji tijekom izdržavanja zatvorske kazne može donijeti višestruku korist cijeloj obitelji tijekom budućeg postpenalnog prihvata zatvorenika (Brkić, 2013.). Studija koju je proveo Children of Prisoners Europe – COPE pokazala je da su kvalitetan kontakt i otvorena komunikacija s roditeljem zatvorenikom iznimno važni za djetetovu dobrobit. Isto se odnosi na obitelj i skrbnike s kojima je dijete u najbližem kontaktu, oni moraju moći otvoreno s djetetom komunicirati o zatvoru te mu u vezi s tim pružiti podršku (Gabelica

Šupljika, 2014.). Redovita i kontinuirana komunikacija djece i roditelja nužna je za održavanje privrženosti, ali i za ujedinjenje obitelji nakon razdvajanja (Hairston, 2009., prema Brkić, 2013.). I Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava naglašava važnost ostvarivanja kontakata roditelja i djece koji iz nekog razloga ne žive zajedno (Majdak, 2018.). Održavanjem obiteljskih veza može se smanjiti negativan utjecaj zatvora na obitelji i djecu (Hairstone, 2007.). Tijekom zatvorske kazne održavanjem obiteljskih veza ispunjavaju se tri glavne funkcije: opstojnost obitelji, bolje mentalno zdravlje i poboljšanje dobrobiti svih članova obitelji te olakšavanje i podupiranje socijalne reintegracije zatvorenika nakon otpusta iz zatvora (Maloić, 2020. b). Što više kontakata zatvorenik ostvari tijekom izdržavanja kazne s članovima obitelji, to je manja vjerojatnost recidiva (diZerega, 2010., prema Maloić, 2020. b).

3. Obiteljski odnosi nakon izlaska iz zatvora

Izlazak iz zatvora velik je izazov kad je riječ o socijalnoj integraciji, odnosno ponovnom povezivanju s obitelji i djecom te uspostavljanju odnosa. Nakon otpusta iz zatvora zatvorenici se uglavnom vraćaju supružnicima, roditeljima, braći i sestrama, djedovima i bakama te ostalim članovima obitelji od kojih očekuju pomoć (diZerega, 2010., prema Maloić, 2020. b). Osobe nakon izlaska iz zatvora od obitelji imaju određena očekivanja, ali ona često ostanu neostvarena (Hairstone, 2007.). Obitelj je percipirana kao glavni izvor financijske pomoći, stambenog zbrinjavanja i emocionalne podrške nakon otpusta. Visoka su i očekivanja zbližavanja s obitelji, odnosno djecom (La Vigne, Kachnowski, 2005., prema Markač, 2016.). Nakon izlaska iz zatvora osuđenici često ne mogu pronaći svoje mjesto u obitelji jer se obitelj tijekom njihove odsutnosti reorganizirala. To može biti izvor osuđenikovih frustracija s obzirom na to da izostanak primarne podrške pojačava osjećaj neuklopljenosti i nepripadanja, ponajprije obitelji, a zatim i zajednici općenito. Tom osjećaju pridonose i teškoće u pronalasku zaposlenja. Kvaliteta obiteljskih odnosa u trenutku otpusta zatvorenika uvelike ovisi o njihovoj kvaliteti prije zatvaranja, kao i o tome kakve je na odnose utjecalo izvršavanje kazne zatvorske kazne (La Vigne i sur., 2005., prema Maloić, 2020. b).

4. Unapređenje roditeljskih vještina počinitelja kaznenih djela nakon izlaska iz zatvora

Obitelj može nerealno očekivati da se problemi prije zatvorske kazne više neće očitovati. Ponovno ujedinjenje može biti zahtjevno obitelji i zatvoreniku ako su tijekom zatvaranja ostvarili malo kontakata, osobito nakon dugih zatvorskih kazni. To može biti dodatno otežano ako nije provedena primjerena priprema obitelji i zatvorenika za njegov povratak iz zatvora (Maloić, 2020. b). Osiguravanje podrške bivšim zatvorenicima u roditeljskoj ulozi može biti zaštitni faktor, i za dijete i za roditelja. Jedan od prvih koraka u radu s obiteljima jest osigurati emocionalnu podršku i pristup informacijama. Potrebni su savjeti i usmjeravanja prema institucijama i organizacijama koje im mogu pomoći u vezi s financijama, stanovanjem, brigom o djeci i drugim potrebama (Maloić i Todosiev, 2020.) U brojnim informacijama o odgoju djeteta s kojima se roditelji susreću potrebno ih je usmjeriti prema onima koje će im koristiti u stvaranju poželjnog roditeljstva. Da bi obitelj i dalje mogla ostvarivati svoje ključne funkcije i zadaće, važna je uključenost različitih službi i institucija (Maloić, 2020. b).

4.1. Mreža podrške u zajednici

U posljednjih nekoliko godina razvilo se više programa u zajednici koji su namijenjeni promicanju dobrobiti djece čiji su roditelji u zatvoru i podršci zatvorenicima u reintegraciji nakon izlaska iz kaznene ustanove. Temeljna je pretpostavka tih programa da zatvaranje roditelja nije uobičajena životna tranzicija te da roditelji i djeca trebaju pomoć da bi se nosili

s problemima koje roditeljsko zatvaranje donosi (Hairstone, 2007.). Programi namijenjeni zatvorenicima i njihovim obiteljima trebaju obuhvatiti šire izazove i potrebe obitelji (Maloić, 2020. b). U Hrvatskoj je odnedavno pokrenuta i Platforma za resocijalizaciju, novoosnovana neformalna mreža tridesetak organizacija civilnoga društva koje se bave podrškom u socijalnoj rehabilitaciji i reintegraciji počinitelja kaznenoga djela te podrškom njihovim obiteljima i djeci. Informacije o navedenoj mreži usluga mogu se pronaći na mrežnoj stranici kakodalje.eu. Također, u sklopu projekta Novi početak pokrenuta je Mapa usluga u zajednici, koja se može pronaći na mrežnim stranicama Društva za socijalnu podršku. Riječ je o jedinstvenom adresaru u kojem se brzo i jednostavno mogu pronaći sve relevantne institucije, od policijskih postaja, zavoda za zapošljavanje, centara za socijalnu skrb, ustanova za obrazovanje odraslih do brojnih udruga koje nude različite programe te pojedincu mogu koristiti pri izlasku iz zatvorskog sustava.

4.2. Programi udruge LET za unapređenje roditeljskih vještina

Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET 2016./2017. godine provodila je projekt »Razvijanje i jačanje roditeljskih vještina bivših zatvorenika«. Savjetovanjem, individualnim i grupnim radom s ciljanom skupinom te informiranjem javnosti i stručnjaka radilo se na unapređenju roditeljskih kompetencija bivših zatvorenika i njihovih obitelji kako bi se omogućila lakša integracija u društvo. Rad s počiniteljima kaznenih djela nastavljen je i projektom »Novi početak«. Raznim uslugama pruža se potpora bivšim zatvorenicima i njihovim obiteljima, čime ih se osnažuje za kvalitetno roditeljstvo. Obitelji dobivaju pomoć i podršku koje im pomažu u lakšem i kvalitetnijem izvršavanju roditeljskih obveza. Aktivnost unapređenja roditeljskih vještina uključuje utvrđivanje potreba roditelja, individualni i grupni rad, organizaciju zajedničkih aktivnosti roditelja i djece te jačanje roditeljskih kompetencija osnaživanjem roditelja za pozitivno roditeljstvo. Također, psihosocijalnim savjetovanjima te grupama podrške i radionicama omogućuje se roditeljima da se lakše suoče s teškoćama i stresnim životnim situacijama. Važno je da korisnici imaju priliku otvoreno govoriti o svojim iskustvima, bez osuđivanja. Roditelje se upoznaje s načinima suočavanja s negativnim posljedicama stresa te ih se uči kako prepoznati i prevenirati nepoželjna ponašanja djece. Na taj se način obiteljima bivših zatvorenika osigurava socijalna podrška kako bi svladali izazove.

5. Zaključak

Roditeljstvo je iznimno složena i slojevita životna uloga pojedinca. Izazovi s kojima se suočava suvremena obitelj danas su brojni, osobito u obitelji čiji su članovi bili u kaznenoj ustanovi. Važnost aktivne uključenosti državnih sustava, pa i nevladinih, očituje se u tome da potrebe tih obitelji mogu biti višestruke, isprepletene i izrazito složene, a članovi obitelji izrazito ranjivi, osobito djeca (Maloić, 2020. b). Jačanje socijalnih i obiteljskih veza pomaže u osobnom rastu i razvoju, usvajanju prihvatljivih obrazaca ponašanja i života u slobodi u skladu sa zakonima i normama društva (Maloić i sur., 2012., prema Matajija, 2014.). Dakako, na kraju, još je jednom važno napomenuti važnost razvijanja mreže suradnje sustava i institucija kako bi svaka osoba nakon izlaska iz kaznene ustanove mogla dobiti podršku koja joj je potrebna. Svakoj obitelji treba osigurati podršku u skladu sa specifičnim teškoćama s kojima se susreće i potrebama koje ima. Zbog fleksibilnosti i kvalitete usluga koje pružaju, udruge i na tom području mogu biti iznimno važne, pri čemu se od njih očekuje i snažnija zagovaračka uloga i veći doprinos »vidljivosti« tih obitelji (Maloić, 2020. b). Organiziran postpenalni pristup, umrežavanje relevantnih dionika, podrška zatvorenicima, njihovoj djeci i članovima obitelji tijekom izdržavanja kazne, ali i nakon izlaska iz ustanove može utjecati na smanjenje recidiva te pomoći osobi da se vrati u normalan život.

Literatura:

1. Brkić, L. (2013). Djeca čiji su roditelji na izdržavanju kazne zatvora. *Socijalna politika i socijalni rad*, 1(1.), 8-37.
2. Dady, T. (2016). Family Relationships and the Incarcerated Individual. Posjećeno 19. 4. 2021. na mrežnoj stranici Evidence Based Community: <https://www.ebpsociety.org/blog/education/221-family-relationships-incarcerated-individual>.
3. Gabelica Šupljika, M. (2014). Djeca čiji su roditelji u zatvoru: Europska stajališta o dobroj praksi (2015) ur. Gabelica Šupljika, M. hrvatsko izdanje priručnika Children of Imprisoned Parents: European Perspectives on Good Practice (2014) Zagreb: Pravobranitelj za djecu RH; Pariz: Children of Prisoners Europe.
4. Hairstone, C. (2007). Focus on Children with Incarcerated Parents: An Overview of the Research Literature. Posjećeno 19. 04. 2021. na mrežnoj stranici Sveučilišta u Teksasu: https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/15158/AECasey_Children_IncParents.pdf?sequence.
5. Knežević, M. (2008). Penologija u socijalnom radu: i socijalni rad u penologiji. Zagreb: biblioteka socijalnog rada.
6. Lewis, S., Bates, S. i Murray J. (2008). Children of prisoners – maintaining family ties. Posjećeno 1. 4. 2021. na mrežnoj stranici Social Care Institute for Excellence: <http://www.scie.org.uk/publications/guides/guide22/files/guide22.pdf>.
7. Majdak, M. (2018). Zaboravljena djeca – poteškoće vezane uz zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru. *Revija za socijalnu politiku*, 25 (1), 67-83.
8. Maloić, S. (2020 a). Pojam i značaj poslijepenalne zaštite – koga štiti, zašto i kako?. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 28 (1), 11-46.
9. Maloić, S. (2020 b). Učinci zatvaranja člana obitelji na obitelj: važnost rada s obitelji zatvorenika. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju* 28 (2), 257-276.
10. Maloić, S., i Todosiev, D. (2020). Uloga obitelji u socijalnoj reintegraciji zatvorenika: pregled aktualnih spoznaja. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 28(2), 236-256.
11. Markač, K. (2016). Očekivanja zatvorenika o životu nakon izlaska iz penalne ustanove (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Education and Rehabilitation Sciences.).
12. Mataija, A. (2014). Zapošljavanje zatvorenika i socijalna reintegracija. Zagreb: Roda.
13. Profaca, B. i Buljan Flander, G. (2009). Podrška djetetu čiji je roditelj u zatvoru. U M. Gabelica Šupljika (ur.), *Prava djece čiji su roditelji u zatvoru* (32-46). Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
14. UNDP (2006). Sažetak izvješća o društvenom razvoju Hrvatska 2006. Neumreženi: lica socijalne isključenosti u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 14 (1), 65-84.
15. Zakon o izvršavanju kazne zatvora. *Narodne novine*, br 14/2001.

FAMILY RELATIONSHIPS AND DEVELOPING THE PARENTAL SKILLS OF FORMER PRISONERS

Summary

This paper will present how the departure of a family member in order to serve a prison sentence affects on other members of the family, with special reference to children. It will also be shown why it is important to maintain family relationships while serving a prison sentence and why it is important to work on improving parenting skills with former prisoners. Maintaining family ties is considered crucial while serving a sentence. Research shows that prisoners who have contact with their family and children adapt better to prison requirements. Special focus should be placed on the children of prisoners, as the imprisonment of parents is an extreme stress for them. The family is seen as one of the key factors in the social reintegration of prisoners. However, returning to the family after serving a prison sentence is often very challenging, and family members need to be supported to develop their skills. In order for a family to continue to successfully perform its functions and tasks while a family member is serving a prison sentence, it is necessary to involve various services and service providers in the community. It is necessary to work on strengthening the competencies of all professionals who work with families.

Key words: prisoner, family, parenting skills, children

Dobio sam mnoge stvari od rada. Mnogo vremena sam proveo razmišljajući o svojim postupcima i kako sam i zašto ovdje završio, te što se točno dogodilo da sam krenuo izvršavati humanitarni rad. Također sam dobio neku disciplinu za rad, navika za počistiti i pospremati za sobom.

Korisnik M.P.

Zadovoljan sam trenutno svojim radom, ali na početku sam imao problema sa čišćenjem prašine i podova, pa mi je puno dulje trebalo da počistim neku površinu. Ali to je također vještina koju sam naučio i sada sam puno efektivniji u svome poslu nego na početku. Također na početku mi je rad se činio puno zahtjevnijim. Manje sam sati odradivao i manje dana. Također je i to se popravilo s vremenom, te sam kasnije krenuo odradivati više sati u više dana u tjednu.

Korisnik L.H.

MAPA SOCIJALNIH USLUGA

Sažetak

Tijekom izvršenja zatvorske kazne dolazi do potpune isključenosti pojedinca iz društvenih zbivanja odnosno kidanja svih socijalnih veza na duži period. Proces vraćanja u normalan životni tijek zahtjevan je i dugotrajan proces koji podrazumijeva obnavljanje pojedinih procesa kao što je prijava prebivališta, reguliranje zdravstvenog osiguranja, a potom i participiranje u radnim procesima. Kako bi se pojedincima omogućila što brža reintegracija u zajednicu na mrežnoj stranici Društva za socijalnu podršku izrađena je mapa socijalnih usluga u zajednici, koja uključuje adresar i lokacijsko mapiranje, a kojom su objedinjene sve relevantne institucije i organizacije koje pružaju različite socijalne usluge koje mogu doprinijeti učinkovitijoj resocijalizaciji i reintegraciji bivših počinitelja kaznenih djela u zajednicu.

Ključne riječi: mapa socijalnih usluga u zajednici, počinitelji kaznenih djela, reintegracija

1. Uvod

Boravak u zatvoru ili izvršenje kazne proces je tijekom kojeg je osoba lišena prava na slobodu, pri čemu joj se ograničava sloboda kretanja, pravo slobodnog udruživanja te pravo na obiteljski život. Tijekom izvršenja zatvorske kazne dolazi do potpune isključenosti iz društvenih zbivanja odnosno kidanja svih socijalnih veza na duži period. Bez obzira na to radi li se o kraćem boravku u zatvorskom sustavu do godine dana nakon kojeg se osoba, relativno brzo, vraća u socijalnu sredinu ili se radi o dugogodišnjim zatvorskim kaznama, u oba slučaja, postoji rizik od socijalne isključenosti pojedinca koji podrazumijeva gubitak zaposlenja, prekid socijalnih kontakata te raspad emocionalnih veza i obiteljskih zajednica (Penić, Vlahović, Malek, 2017.). Poznate karakteristike samih počinitelja kaznenih djela su da nerijetko samo parcijalno i marginalno sudjeluju u ekonomskom, socijalnom, političkom i kulturnom životu zajednice, jer se u pravilu radi o vrlo raznolikoj populaciji koja uključuje i nezaposlene, beskućnike, raseljene osobe, pripadnike manjinskih skupina. Njihovi osobni resursi (informiranost, obrazovanje, socijalne vještine) nerijetko su vrlo oskudni, a u korištenju mogućnosti resursa u zajednici i načinima njihova ostvarivanja često su neinformirani, nedovoljno uporni, nepovjerljivi (Maloić i Rajić, 2012.). Navedeni oskudni osobni resursi izuzetno su vidljivi kod osoba koje su bile na dugotrajnom izvršenju zatvorske kazne koje je zahvatio i tehnološki razvoj ili infrastrukturne i urbanističke promjene pri čemu one nemaju razvijene vještine uporabe modernih tehnologija (pametnih telefona) kao i krajnje promijenjeno prostorno uređenje sredine iz koje osobe dolaze, izgrađene do ne prepoznatljivosti čime im je otežana integracija u društvo.

2. Mreža socijalnih usluga u zajednici

Za postizanje što brže i učinkovitije reintegracije bivših zatvorenika u zajednicu važnu ulogu igra mreža institucija i organizacija u zajednici koje se nalaze na raspolaganju bivšim zatvorenicima kako bi osigurali preduvjete za uspostavljanje normalnih životnih procesa. Među važnim institucijama nalaze se probacijske službe, socijalne službe, različiti programi

¹ Društvo za socijalnu podršku, Ilica 83, Zagreb, radat.katarina@gmail.com

terapijskog rada u zdravstvenom sustavu, nevladine organizacije kao i zavodi za zapošljavanje kao važan sudionik s obzirom na to da osoba odlaskom u zatvor istovremeno raskida radni odnos (Maloić i Rajić, 2012.). Izrađena mapa socijalnih usluga u zajednici od strane Društva za socijalnu podršku i objavljivanje u elektroničkom obliku ima za cilj objedinjavanje socijalnih usluga u zajednici i povezivanje osoba nakon izlaska iz zatvora s resursima u zajednici kako bi im se osigurao što viši stupanj i mogućnost socijalne reintegracije. Vođeni smjernicama koje naglašavaju (Maloić i Rajić, 2012.) da je za socijalnu (re)integraciju potrebno osigurati elementarna egzistencijalna novčana sredstva i praktičnu pomoć vezanu uz smještaj/ stanovanje, zaposlenje i obrazovanje, pristup zdravlju te im omogućiti liječenje od ovisnosti (alkohol, droga, kocka itd.) ili pristup specifičnim terapijskim programima (nasilje, seksualni delikti i sl.) osmišljena je i prethodno navedena mapa socijalnih usluga u zajednici.

3. Mapa socijalnih usluga u zajednici

Izrađena mapa socijalnih usluga u zajednici napravljena je u elektroničkom obliku i nalazi se na mrežnoj stranici Društva za socijalnu podršku (2021.), a obuhvaća 905 relevantnih institucija i organizacija koje mogu biti od koristi osobama nakon izlaska iz zatvora u obavljanju nekih proceduralnih obveza koje slijede po izlasku iz zatvora, kao i pri ostvarivanju pojedinih prava i obveza. Mapa socijalnih usluga sadrži ukupno osam kategorija koje uključuju *centre za socijalnu skrb, policijske postaje, hrvatske zavode za zdravstveno osiguranje, hrvatske zavode za zapošljavanje, bolnice, obrazovanje, ostalo i klubove liječenih alkoholičara* (Slika 3.1.). Sve kategorije sadržavaju podatke o županiji na kojoj djeluju, naziv, adresu, telefon, e-mail adresu dok kategorije: *bolnice, obrazovanje, ostalo i klubovi liječenih alkoholičara* sadržavaju i rubriku *napomena* u kojoj se navode neke specifičnosti za pojedinu instituciju kao što je vrsta usluge koju pruža pojedina organizacija ili radno vrijeme održavanja sastanaka. *Klubovi liječenih alkoholičara* sadrže i podatak o imenu terapeuta. Uz tablični prikaz podataka tu je mapa u elektroničkom obliku koja pokazuje lokaciju pojedine organizacije koja se može pretraživati prema navedenim kategorijama. Iz toga je vidljiva neravnomjerna raspoređenost pojedinih usluga socijalnih usluga koje su nerijetko vezane u velika županijska središta.

Slika 3.1.

Prikaz mape socijalnih usluga

Izvor: društvo-podrska.hr/adresar/

3.1. Važnost pojedinih usluga u zajednici za bivše zatvorenike

Jedna od prvih institucija koja može doprinijeti bržoj reintegraciji i koja je potrebna bivšim zatvorenicima po izlasku iz zatvora je policijska postaja u koju osoba po izvršenju zatvorske kazne ima obvezu javljanja, ali i potrebu za prijavom prebivališta i boravišta. Tijekom izvršavanja zatvorske kazne osoba mijenja prebivalište i boravište te pri izlasku iz zatvora potrebno je izvršiti njihovu promjenu kao i izraditi elektroničku osobnu iskaznicu.

Pravo na zdravstveno osiguranje tijekom izdržavanja zatvorske kazne svaki zatvorenik ostvaruje sukladno Zakonu o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21 čl. 110.). Izlaskom iz zatvora osoba je dužna u roku od 30 dana od dana otpuštanja iz ustanove za izvršenje kaznenih i prekršajnih sankcija, iz zdravstvene ili druge specijalizirane ustanove, ako je bila primijenjena sigurnosna mjera obveznoga psihijatrijskog liječenja ili obveznoga liječenja od ovisnosti u zdravstvenoj ustanovi, produžiti pravo na zdravstveno osiguranje. Također izlaskom iz zatvora potrebno je izabrati liječnika obiteljske medicine i zubara prema mjestu prebivališta.

U centrima za socijalnu skrb sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17) ostvaruju se pojedina materijalna prava kao što je jednokratna novčana pomoć, stalna novčana pomoć ili neki drugi oblik pomoći, a ona se ostvaruju prema općim uvjetima te ih osobe izlaskom iz zatvora ostvaruju kao i svaki drugi građani Republike Hrvatske. Na lokalnoj razini moguće je ostvariti različite oblike pomoći kao što je smještaj u prenočište, pučka kuhinja, paketi hrane kroz socijalnu samoposlugu, pomoć za ogrjev koji se također najčešće ostvaruju preko centra za socijalnu skrb pod istim uvjetima kao i svi drugi građani Republike Hrvatske.

Odlaskom u zatvor osoba gubi radni odnos te je nakon izvršavanja zatvorske kazne potrebno ponovno vraćanje u svijet rada. Zaposlenje osobi omogućava osiguravanje egzistencijalnih potreba, ali i razvijanje radnih i osobnih kompetencija, širenje mreže suradnika, a time i bržu resocijalizaciju te u konačnici i sprječavanje recidivizma. Po izlasku iz zatvora potrebno je započeti s aktivnim traženjem posla, a prvi korak je prijava na zavod za zapošljavanje prema mjestu prebivališta. Ujedno, u okviru iste institucije moguće je i ostvariti jednu od mjera aktivne politike zapošljavanja koja je namijenjena povratnicima s odsluženja zatvorske kazne unazad 6 mjeseci i osobama uključenim u probaciju (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2020.).

Kod zatvorenika, u odnosu na opću populaciju, češće je prisutna niža razina obrazovanja i vještina povezanih sa zapošljavanjem (Maloić, 2019.) te u cilju brže reintegracije u zajednicu dio bivših zatvorenika odlučuje se na obrazovanje. Obrazovanje odraslih obuhvaća cjelinu procesa učenja odraslih namijenjenih ostvarivanju prava na slobodan razvoj osobnosti, osposobljavanje za zapošljivost: stjecanje kvalifikacija za prvo zanimanje, prekvalifikaciju, stjecanje i produblivanje stručnog znanja, vještina i kompetencija te osposobljavanje za aktivno građanstvo (Zakon o obrazovanju odraslih, NN 17/07 čl. 1. st. 1). Dio bivših počinitelja kaznenih djela ovisno o svojim ranijim obrazovnim kompetencijama odlučuje se na obrazovanje u području osnovnog školovanja, srednjoškolskog obrazovanja ili na promjenu svog zanimanja odnosno prekvalifikaciju za neke druge poslove.

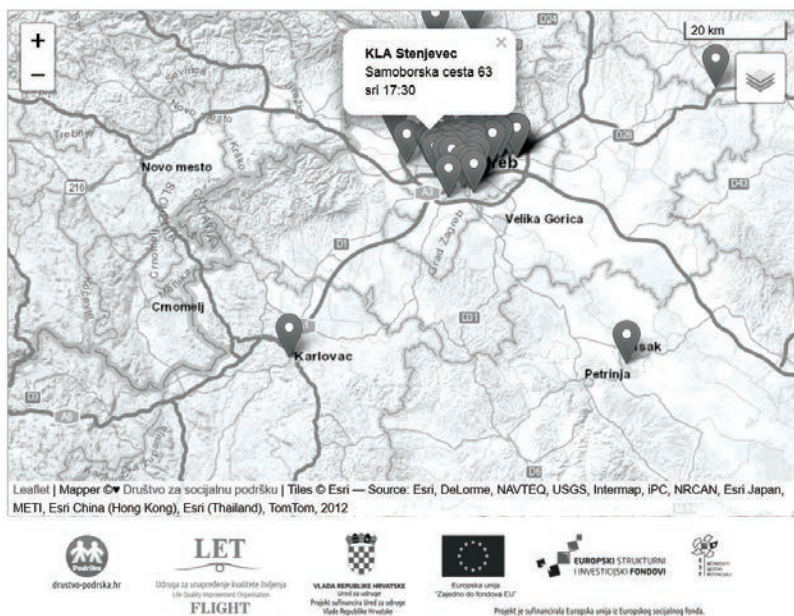
Uz gore navedene, najčešće državne institucije u zajednici, postoji čitav niz socijalnih usluga namijenjenih osobama u potrebi od savjetovaštva, pravne pomoći do pružanja usluga smještaja, a od ključne su važnosti upravo bivšim zatvorenicima po izlasku iz zatvora. Definiranjem određenog problema potrebno je započeti s traženjem rješenja. Vrlo često proces rješavanja problema nije jednostavan zbog slabe informiranosti, ali i dostupnosti informacija

na jednom mjestu te kako bi se on riješio nerijetko je potrebno raditi na način da se kuca od vrata do vrata. Kako bi olakšali bivšim počiniteljima kaznenih djela, na jednom su mjestu objedinjene usluge u zajednici koje mogu pomoći u rješavanju određenih problema. Navedene usluge objedinjene su u kategoriji *ostalo*.

Posebno je potrebno izdvojiti dvije kategorije, a to su *bolnice i klubovi liječenih alkoholičara*. Jedan dio osoba kazneno djelo počinji pod utjecajem alkohola ili drugih opojnih sredstava te su im uz zatvorsku kaznu izrečene mjere obveznog liječenja od alkohola ili droga što podrazumijeva liječenje i nakon izlaska iz zatvora. Udio ovisnika o alkoholu koje su se nalazile na izdržavanju zatvorske kazne, tijekom 2018. godine iznosio je 14,06 % dok je udio ovisnika o drogama nešto veći i iznosio je 16,46 %. Sigurnosnu mjeru obveznog liječenja od ovisnosti o alkoholu imalo je izrečeno 38,89 % ovisnika o alkoholu, a sigurnosnu mjeru obveznog liječenja od ovisnosti o drogama 25,19 % zaprimljenih na izdržavanje zatvorske kazne u 2018. godini (Vlada Republike Hrvatske, 2019.). Provedba sigurnosnih mjera obveznog liječenja provodi se pri specijaliziranim odjelima pojedinih bolnica ili u klubovima liječenih alkoholičara. Neke specifičnosti ovih organizacija kao što je individualno definiranje radnog mjesta i vremena kao i njihova brojnost na području Republike Hrvatske koja prema mapi socijalnih usluga iznosi 109 (Društvo za socijalnu podršku, 2021.) zahtijevao je izdvajanje ove vrste socijalnih usluga u zasebnu kategoriju (Slika 3.2.).

Slika 3.1.

Prikaz mape socijalnih usluga

Izvor: društvo-podrska.hr/adresar/

4. Zaključak

Izlazak iz zatvora za svakog pojedinca predstavlja ponovni proces reintegracije u zajednicu i započinjanje novog životnog procesa. Korištenje postojeće mreže usluga u zajednici svih relevantnih dionika od policijskih postaja, sustava socijalne i zdravstvene skrbi do specijaliziranih organizacija za obrazovanje ili liječenje osobi se pomaže u rješavanju primarnih životnih problema te se time svakoj osobi nakon odsluženja zatvorske kazne može pomoći u bržoj socijalnoj integraciji te se ujedno utječe na smanjenje recidiva. Izrađena i objedinjena mapa socijalnih usluga u elektroničkom obliku nije namijenjena samo osobama nakon izvršenja zatvorske kazne nego i stručnjacima. U nerijetkim profesionalnim situacijama ovu mapu mogu koristiti i probacijski ili zatvorski službenici i drugi stručnjaci kako bi na jednom mjestu dobili objedinjene informacije o pružateljima pojedinih socijalnih usluge u zajednici, radu klubova liječenih alkoholičara ili udruga u koju mogu uputiti svog klijenta.

Literatura:

1. Društvo za socijalnu podršku. (2021) Adresar. Posjećeno 29. 4. 2021. na mrežnoj stranici Društva za socijalnu podršku: <https://društvo-podrska.hr/adresar/>.
2. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2020). Mjere aktivne politike zapošljavanja iz nadležnosti Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje Uvjeti i načini korištenja sredstava za provođenje mjera u 2021. godini. Posjećeno 27. 4. 2021. na mrežnoj stranici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje: <https://mjere.hr/dokumentacija/HZZ-Uvjeti-koristenja-mjera-aktivnog-zaposljavanja-u-2021-2101.pdf>.
3. Maloić, S. (2019). Pojam i značaj poslijepenalne zaštite - koga štiti, zašto i kako? Kriminologija i socijalna integracija, 28 (1), 11-46.
4. Maloić, S., Rajić, S. (2012). Potreba i značaj razvoja suradnje probacijskog sustava i sustava socijalne skrbi u RH, 19(1), 29-52.
5. Penić, Z., Vlahović, K., & Malek, M. (2017). Socijalna isključenost i postpenalni prihvrat zatvorenika – izazovi moderne prakse. U K. Radat, M. Majdak, I. Jovović (ur.), Zbornik radova 1. Konferencije prevencije i smanjenja socijalne isključenosti: integrirani osuđenici – socijalno pravednije društvo (str. 16-24). Zagreb: Društvo za socijalnu podršku.
6. Vlada Republike Hrvatske. Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2018. godinu. Posjećeno 27. 4. 2021. na mrežnoj stranici Hrvatskog sabora: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-01-03/162702/IZVJESCE_KAZNIONICE_2018.pdf
7. Zakon o izvršavanju kazne zatvora. Narodne novine, br. 14/2021.
8. Zakon o obrazovanju odraslih. Narodne novine, br. 17/2007.
9. Zakon o socijalnoj skrbi. Narodne novine, br. 157/2013, 152/2014, 99/2015, 52/2016, 16/2017).

SOCIAL SERVICE MAP

Summary

During the execution of a prison sentence, an individual is completely excluded from social events, ie all social ties are severed for a longer period. The process of returning to a normal life course is demanding and time-consuming and it involves the renewal of certain processes such as registration of residence, regulation of health insurance, and the participation in work processes. In order to enable individuals to reintegrate into the community as quickly as possible, a map of social services in the community was created on the website of the Social Support Society, which includes an address book and location mapping, which brings together all relevant institutions and organizations providing various social services that can contribute to more efficient resocialization and reintegration of former offenders into the community.

Key words: *community social services map, offenders, reintegration*

»KUĆA NA POLA PUTA« TERRA

Sažetak

»Kuća na pola puta« definira se kao mjesto koje pruža smještaj bivšim počiniteljima kaznenih djela u kojem stječu vještine potrebne za uspješnu integraciju u društvo. Osim pružanja usluge smještaja, »kuće na pola puta« pružaju socijalne, medicinske, psihijatrijske, obrazovne i druge slične usluge. Naziv »kuća na pola puta« dobile su jer su na pola puta između potpuno samostalnog života i života u ustanovi. Ne postoji jedinstvena definicija svrhe »kuće na pola puta« budući da se kuće razlikuju po vrstama usluga i organizaciji. »Kuće na pola puta« imaju višestruku namjenu naglašavajući osnovne elemente svrhe svake »kuće na pola puta«, a to su: 1) reintegracija i 2) smanjenje recidiva. Primjer dobre prakse programa »kuće na pola puta« prikazat će Stambena zajednica Terra – »Kuća na pola puta« u Rijeci. Rad adresira sljedeća pitanja: koja je svrha »kuće na pola puta«, uloga programa »kuće na pola puta« te koje su značajke »kuće na pola puta« udruge Terra.

Ključne riječi: stambena zajednica, »kuća na pola puta«, reintegracija, resocijalizacija

1. Uvod

»Kuća na pola puta« predstavlja bitan program reintegracije i resocijalizacije bivših počinitelja kaznenih djela kojima program »kuće na pola puta« može pomoći u prevladavanju prelaska iz života u ustanovi u potpuno samostalni život.

Svrha »kuće na pola puta« je omogućiti proces reintegracije u društvo stručnim nadzorom i podrškom. Ti programi smanjuju rizik od recidiva, odnosno ponavljanja kaznenog djela (Meehan, 2019.).

Svrha rada jest prikazati primjer dobre prakse »kuće na pola puta« koji se provodi u udruzi Terra u sklopu projekta Stambena zajednica Terra koji sufinancira Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

Rad adresira sljedeća pitanja: koja je svrha »kuće na pola puta«, uloga programa »kuće na pola puta« te koje su značajke »kuće na pola puta« udruge Terra.

2. Primjer dobre prakse »Kuća na pola puta« - Projekt Stambena zajednica Terra

U nastavku će se kao primjer dobre prakse prikazati Stambena zajednica Terra, odnosno, »Kuća na pola puta« Terra.

»Kuća na pola puta« nastala je u sklopu projekta Stambena zajednica Terra koji u razdoblju od 11. 7. 2019. do 11. 7. 2021. godine provodi udruga Terra u suradnji s gradom Rijeka i Udrugom za beskućnike i socijalno ugrožene osobe Oaza. Projekt sufinancira Europska unija iz Europskog socijalnog fonda. Projekt je odobren u sklopu poziva UP.04.2.1.05. Jačanje kapaciteta organizacija civilnoga društva za podršku učinkovitoj resocijalizaciji i reintegraciji počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu.

Od početka projekta u srpnju 2019. do ožujka 2020. godine adaptiran je i opremljen prostor stambene zajednice. Stambena zajednica ima kapacitet 6+2 korisnika. Stambena zajednica Terra – »Kuća na pola puta« počela je s radom u travnju 2020. godine.

Svrha projekta je bivšim počiniteljima kaznenih djela ponuditi primjeren i detaljno strukturiran

¹ Udruga Terra, Krešimirova 12, Rijeka, danijela@udrugaterra.hr

program resocijalizacije koji će im pomoći u stambenom zbrinjavanju, zapošljavanju, učenju preuzimanja odgovornosti, osamostaljivanju te u konačnici i socijalnoj integraciji. Projekt osigurava prijelaznu fazu između života u zatvoru i samostalnog života radno sposobnih bivših zatvorenika. Podrazumijeva osiguravanje smještaja te intenzivan mentorski rad s radno sposobnim osobama muškog spola koje izlaze iz zatvora, kaznionica i odgojnih zavoda te s osobama u sustavu probacije. Aktivnosti programa strogo su individualizirane i detaljno se primjenjuje planiran set aktivnosti koji odgovara potrebama i osobnim ciljevima svakog korisnika programa. Rad s korisnikom programa strogo je individualiziran, redovito praćen u malim koracima i rezultatima, a osobni plan redovito se revidira s obzirom na postignute ciljeve te je podložan modifikaciji (Terra, 2020.a).

Projekt se temelji na ideji osiguravanja sigurnog smještaja kao osnovnog preduvjeta za provođenje svih ostalih intervencija kojima je svrha resocijalizacija i reintegracija bivših počinitelja kaznenih djela u zajednicu. Projekt osigurava neophodan »krov nad glavom« korisnicima koji nemaju mogućnost povratka u obitelj ili se ne preporuča njihov povratak u okolinu u kojoj su boravili prije odlaska na izdržavanje kazne.

Odabir korisnika stambene zajednice obavlja se u suradnji sa zatvorima, kaznionicama, uredima za probaciju i centrima za socijalnu skrb. Odluku o prijmu i otpustu korisnika donosi Povjerenstvo za prijam i otpust korisnika Stambene zajednice Terra u skladu s Pravilnikom o prijmu i otpustu korisnika Stambene zajednice Terra.

Program stambene zajednice profesionalno je osmišljen. Rad stambene zajednice reguliran je dvama osnovnim pravilnicima:

1. Pravilnik o prijmu i otpustu korisnika Stambene zajednice Terra i
2. Pravilnik o kućnom redu Stambene zajednice Terra.

Pravilnikom o kućnom redu Stambene zajednice Terra utvrđuje se kućni red u Stambenoj zajednici, način prihvata, smještaja i boravak korisnika u Stambenoj zajednici te druga pitanja od značaja za njihov siguran i kvalitetan boravak (Terra, 2020.b).

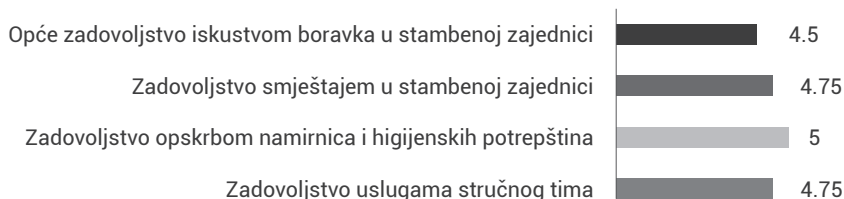
Pravilnikom o prijmu i otpustu korisnika Stambene zajednice Terra uređuju se sva pitanja od značaja za prijam i otpust korisnika Stambene zajednice Terra te osnivanje i osnove načina rada Povjerenstva za prijam i otpust korisnika Stambene zajednice (Terra, 2020.c).

Svaki korisnik tijekom ulaska u stambenu zajednicu upoznaje se s navedenim pravilnicima. Program rada s korisnicima Stambene zajednice Terra definira opće i specifične ciljeve programa te aktivnosti u sklopu programa. Aktivnosti programa strogo su individualizirane i primjenjuje se detaljno planiran set aktivnosti koji odgovara potrebama i osobnim ciljevima svakog pojedinog korisnika programa. Po ulasku u Stambenu zajednicu, korisnik pristupa individualnom savjetovanju tijekom kojeg stručni djelatnik uzima socijalnu anamnezu i provodi strukturirani inicijalni intervju kojemu je svrha procjena potreba i osobnih ciljeva te izrada pisanog individualnog plana rada zajedno s korisnikom. Nakon utvrđivanja početnog seta aktivnosti, korisnik potpisuje Suglasnost o ulasku u program. Time pristaje na intenzivan mentorski rad s djelatnikom Stambene zajednice koji podrazumijeva uključivanje u individualne i grupne aktivnosti s ciljem ostvarenja osobnog plana uz strogo poštivanje vremenskog okvira boravka u stambenoj zajednici. Odnos prema korisniku ima korektivnu i podržavajuću komponentu. Stambena zajednica promovira sustav osobnog napretka korisnika hijerarhijom osobnih uloga i položaja u Stambenoj zajednici. Rad s korisnikom programa strogo je individualiziran, redovito praćen u malim koracima i rezultatima. Osobni plan redovito se revidira s obzirom na

postignute ciljeve i podložan je modifikaciji. Svaki korisnik ima svoj portfolio koji sadrži pisani i dogovoreni plan rada, potpisanu Suglasnost, evidenciju aktivnosti i rezultata te se koristi u individualnim savjetovanjima s korisnikom tijekom procesa provedbe plana (Terra, 2020.a). U stambenoj zajednici redovito se unaprijeđuje i evaluira rad Stambene zajednice. U ožujku 2021. godine provedena je evaluacija rada Stambene zajednice Terra koja je pokazala veliko zadovoljstvo korisnika programom i radom stambene zajednice. Prvi dio pitanja odnosio se na ocjenjivanje tematskih područja stambene zajednice ocjenom od 1 do 5. Na slici 2.1. prikazane su prosječne ocjene za određena područja koja su bila evaluirana (Terra, 2021.).

Slika 2.1.

Prosječna ocjena evaluacije rada Stambene zajednice Terra

Izvor: Terra, 2021.

3. Zaključak

Pojam »kuća na pola puta« može se odnositi na različite vrste objekata, ali po iznesenim podacima u ovom radu »kuća na pola puta« definira se kao stambena zajednica u kojoj osobe koje izlaze iz zatvora ili su prije u njemu boravile mogu živjeti prije početka samostalnog života u zajednici. U stambenoj zajednici korisnici žive u zajedničkom kućanstvu prema skupu pravila i zahtjeva, uključujući obvezno uključivanje u aktivnosti stambene zajednice, traženje zaposlenja i ostale aktivnosti utvrđene individualnim planom korisnika.

Pozitivni primjer projekta »kuće na pola puta« prikazan u ovom radu pokazuje mogućnosti provedbe budućih uspješnih programa reintegracije i resocijalizacije bivših počinitelja kaznenih djela.

Literatura:

1. Meehan, K. E. (2019.). Halfway house. Posjećeno 20.4.2021. na mrežnoj stranici Encyclopedia Britannica: <https://www.britannica.com/topic/halfway-house>.
2. Udruga Terra (2018.). Projektni prijedlog projekta Stambene zajednice Terra, Rijeka.
3. Udruga Terra (2020.a). Program rada s korisnicima Stambene zajednice Terra, Rijeka.
4. Udruga Terra (2020.b). Pravilnik o kućnom redu Stambene zajednice Terra, Rijeka.
5. Udruga Terra (2020.c). Pravilnik o prijemu i otpustu korisnika Stambene zajednice Terra, Rijeka.
6. Udruga Terra (2021.). Evaluacijski izvještaj rada Stambene zajednice Terra, Rijeka.

»HALFWAY HOUSES" TERRA«

Summary

Halfway houses can be defined as a place that provides accommodation to former offenders where they acquire all the skills they need for a successful integration into the society. In addition to providing accommodation services, the houses provide social, medical, psychiatric, educational and other similar services. They got the name »halfway houses« because they are actually at halfway between a completely independent life and a life in an institution. There is no single definition of the purpose of a halfway house because the houses differ in types of services and organization they provide. Halfway houses have multiple purpose emphasizing the basic elements of each house: 1) reintegration i 2) reducing recidivism. This paper will show examples of good practice of halfway houses in Rijeka conducted by the organization Terra. This paper will adress following questions: what is the purpose of halfway houses, what is the role of the halfway house program, and what are the features of the halfway house organized by Terra.

Key words: housing community, halfway houses, reintegration, resocialization

MODEL KONTINUITETA ŽIVOTNIH USMJERENJA – PRIMJER NIZOZEMSKJE PRAKSE RADA

1. Uvod

U sklopu aktivnosti u okviru projekta »Novi početak« planirano je studijsko putovanje u Kraljevinu Nizozemsku, ali zbog postojeće pandemije virusa COVID-19 to nije moglo biti realizirano. Umjesto posjeta Nizozemskoj, organizirano je »virtualno putovanje« u kojem su sudjelovali predstavnici nizozemske probacijske službe i drugi stručnjaci koji su se prijavili na skup sa željom za sudjelovanjem. U pripremi tog studijskog putovanja uspostavljeni su brojni kontakti i suradnja s predstavnicima nizozemskih organizacija koje rade s počiniteljima kaznenih djela i osobama tijekom i nakon izvršenja zatvorske kazne. No, zbog nekih specifičnosti (kao što su jezična barijera, nemogućnost dogovaranja datuma sukladno obvezama) na virtualnom studijskom putovanju ukazala se prilika za upoznavanjem predstavnika nizozemske probacijske službe, Jochana Wildemana i Marka de Kok koji su održali iscrpna predavanja o funkcioniranju probacijske službe u Nizozemskoj nakon čega je uslijedila aktivna rasprava.

2. Povijest probacijske službe

Probacijska služba u Nizozemskoj prisutna je više od 200 godina, stoga je jasno kako njihovi stručnjaci imaju široko znanje o problemu rada s bivšim počiniteljima kaznenih djela i povratku u zajednicu nakon izdržane zatvorske kazne. Unutar probacijske službe zaposlene su stručne osobe različitih profila, od socijalnih radnika do znanstvenika. Probacijski tim može se sastojati od najviše 12 stručnjaka s kojima se redovito provode procesi supervizije. Među stručnjacima postoji kontinuirana suradnja i uvjerenje kako odluke o slučajevima unutar probacijske službe ne donosi stručnjak kao pojedinac, nego cijeli tim zajedno. Osim poslova koji se odnose na direktan rad s korisnicima, u ovom slučaju počiniteljima, članovi probacijskih timova provode i različita istraživanja, kreiraju strategije te zakonske prijedloge s ciljem stvaranja učinkovitijih mjera i programa.

Probacija kao služba u Nizozemskoj počela je najprije djelovati unutar i kao dio zatvorskog sustava, ali s godinama njihov se status mijenjao. U određenim vremenskim periodima iskušavali su načine rada djelujući unutar, ali i izvan zatvorskog sustava s ciljem izgradnje bolje mreže i povjerenja njih kao stručnjaka i počinitelja kaznenih djela.

3. Razvoj nove strategije probacijskih sustava

Trenutno, nizozemska probacijska služba djeluje kao poseban sustav, no posljednje dvije godine razvijaju strategiju povratka u zatvorski sustav vjerujući da takva struktura daje najbolje rezultate u radu s počiniteljima, s ciljem boljeg povezivanja i prepoznavanja njihovih potreba radi lakšeg snalaženja na slobodi. Velik značaj pridaju i izradi osobnog plana izvršenja kazne

¹ Društvo za socijalnu podršku, Ilica 83, Zagreb, marija.kurtusic@gmail.com

za svakog zatvorenika koji se kreira već prvih dana po ulasku u penalnu ustanovu. Probacijsku službu u Nizozemskoj financiraju Ministarstvo pravosuđa i Vlada, ali su i općine prepoznate kao dionik koji je dobrodošao u sudjelovanju u provedbi različitih projekata. S prethodno spomenutim općinama i zatvorskim sustavom, probacija trenutno razvija dugoročnu strategiju naziva »Rad sa zatvorima i četvrtima« s ciljem da zajedno kao partneri započnu s novim i drukčijim procesom integracije zatvorenika. Razlog uspostavljanja takve strategije leži u uvjerenju da je potreban neposredniji rad sa zatvorenicima, njihovim lokalnim zajednicama i obiteljima kako bi se radilo na stvarnim potrebama i problemima, a ne samo na monitoringu uvjeta izrečene kazne, uvjetnog otpusta ili izvršavanja rada za opće dobro. Dakle, misija probacijskog rada stvaranje je sigurnijeg društva, prevencija kriminala/smanjenje recidiva, postizanje promjena u ponašanju jer kazna sama po sebi ne pomaže odnosno nije dostatna.

Probacija ima četiri temeljne zadaće, a uključuju savjetodavni rad, nadzor, društveno koristan rad i treninge. Tijekom svojih izlaganja kolege iz Nizozemske naglasili su da u svome radu i terminologiji ne vole koristiti riječi poput reintegracije ili resocijalizacije počinitelja. Umjesto reintegracije, ističu frazu »kontinuiteta životnih usmjerenja«. Objašnjavaju kako korištenjem navedene fraze obuhvaćaju sve aspekte ljudskog života, jer bivšim počiniteljima nije potrebna ponovna reintegracija, već pomoć u ispravljanju njihovih pogrešaka i usmjeravanju u pravom smjeru. Ono što je zanimljivo kod probacijske službe jest činjenica da su oni stalan faktor u fazama pravosudnog postupka. To znači da imaju dužnosti i prate počinitelje kaznenih djela tijekom njihova boravka u pritvoru ili istražnom zatvoru, tijekom suđenja te nakon pravomoćne sudske odluke. S osobama koje se nalaze u pritvoru/istražnom zatvoru vrše tzv. »ranu intervenciju« s ciljem obustave istražnog zatvora. U fazi suđenja dužni su pratiti proces, a po donošenju odluke pomoći osuđeniku s izvršavanjem obveza uvjetne osude ili rada za opće dobro. Probacijska služba posvećuje veliku pažnju izvršavanju rada za opće dobro. Unutar države imaju više od 1000 razvijenih programa rada za opće dobro te vjeruju kako takav način služenja kazne pokazuje najbolje promjene u ponašanju čovjeka jer oni kao stručnjaci imaju mogućnost direktnog rada i usmjeravanja, dok istovremeno lokalna zajednica uživa korist izvršenog rada (uređenje površina, briga o okolišu i slično). S obzirom na to da se probacija najvećim dijelom bavi monitoringom rada za opće dobro odnosno uvjetnim osudama, provođenje treninga (asertivnog ponašanja, poboljšanja komunikacije, odnosa u obitelji) prepuštaju udrugama koje u budućnosti vide kao ravnopravne partnere u programima koji se bave tretmanima prema počiniteljima kaznenih djela. Kao jednog od svojih suradnika na projektima te jednu od vodećih i uspješnih neprofitnih organizacija u Nizozemskoj spomenuli su Exodus koja se integracijom bivših počinitelja bavi već 30 godina.

4. Zaključak

Naglašava se kako je ovo predstavljanje bilo iznimno važno za probacijske službenike koji su sudjelovali jer im se ukazala prilika za povući paralelu između dva probacijska sustava, ali i za nevladine organizacije kako bi raspravili o problemima s kojima se susreću pri radu i pružanju usluga savjetovanja prema bivšim počiniteljima kaznenih djela. S obzirom na to da nizozemski sustav i rad stručnjaka već duži niz godina pokazuju izvrsne rezultate, smatra se kako bi se trebali iskoristiti njihovi primjeri i metode rada te uz razvojniji postojećeg sustava, potaknuti paralelno razvijanje sustava i programa rada temeljenih na njihovim primjerima i smjeru rada, s ciljem razvijanja kvalitetnijih i potpunijih programa podrške ovoj skupini korisnika.

Slika 1.1.

Probacijska služba u Nizozemskoj 1983. godine²

² Slika predstavlja službeni plakat probacijske službe u Nizozemskoj davne 1983. godine na kojoj se mogu vidjeti ruke koje mole u okovima. Sklopljene ruke predstavljaju traženje oprost, dok leptiri u pozadini simboliziraju rađanje novog čovjeka nakon odslužene zatvorske kazne.

ZATVORSKI SUSTAV U PORTUGALU

1. Uvod

U okviru projekta »Novi početak«, bilo je planirano studijsko putovanje u Portugal za stručnjake koji rade s počiniteljima kaznenih djela s ciljem upoznavanja primjera dobre suradnje organizacija civilnog društva i javnih institucija u postpenalnom prihvatu. Nažalost, zbog pandemije, nije se moglo otputovati u Portugal, ali je ostvarena suradnja s kolegama te su prikupljene informacije koje su potom predstavljene na online sastanku. Osnovne informacije o zatvorskom sustavu u Portugalu bit će prikazane u ovom radu.

2. Zatvori u Portugalu

Portugal ima 51 zatvor različitih vrsta: 15 kaznionica (»središnji zatvori«, obično veći) za zatvorenike osuđene na izdržavanje kazne dulje od 6 mjeseci; 31 kaznionica (»regionalni zatvori«) za zatvorenike osuđene na izdržavanje kazne kraće od 6 mjeseci; pet kaznionica (»posebni zatvori«) za zatvorenike kojima je potrebna posebna pažnja, poput žena, mladih, policajaca i bolesnika (bolnica). U zatvorima postoje tri vrste općih sigurnosnih režima: srednji, visoki i posebni. Gotovo sve zatvorske zgrade su stare te je postojala namjera obnoviti ih. Program obnove započeo je 2001. godine, međutim, zbog financijske krize, osim novih zgrada, svi planovi izgradnje novih zatvora su zaustavljeni.

Portugalski zatvorski sustav u odgovornosti je Ministarstva pravosuđa, koje izvršava svoje zadatke putem Direção-Geral de Reinserção e Serviços Prisionais (DGRSP). Činjenica je da svaki zatvor ima svoja lokalno definirana pravila. Zatvorenici se raspoređuju, koliko je to moguće, u zatvore blizu njihovih domova. Statuti utvrđuju smjernice i minimalne zahtjeve koji se odnose na sve što je potrebno kako bi uvjeti pritvora udovoljili osnovnim standardima ljudskog dostojanstva. Zapravo, zatvori »pate« od siromašnih higijenskih i zdravstvenih uvjeta te prenatrpanosti. Zatvorenici moraju očistiti ćelije vlastitim sredstvima za čišćenje kupljenim u zatvorskoj trgovini (kada si ih mogu priuštiti). Izvješće CPT-a iz 2012. godine, među mnogim drugim problemima, ističe da su u središnjem zatvoru u Lisabonu, na primjer, »u većini standardnih ćelija od 9 m², prvotno projektiranih za jednokrevetnu smještajnost, smještena dva ili tri zatvorenika«. Iako Zakon nalaže da se zatvorenici smještaju u pojedinačne ćelije, osim u posebnim slučajevima kada vlastite potrebe pojedinca čine poželjnim smještanje kod drugog zatvorenika ili, privremeno, ako nema dostupnih pojedinačnih ćelija. Statutom je određen petominutni poziv dnevno, uz iznimke koje mora odobriti direktor. Ne postoji ograničenje broja pisama koja se mogu poslati ili primiti.

Pritvorenici su isključeni iz bilo kakvih prilika za rad. Što se tiče osuđenih zatvorenika, statuti predviđaju opsežan program zapošljavanja radi zauzimanja zatvorenika u područjima od njihova posebnog interesa te zadovoljavanje njihova plana liječenja i ekonomskih potreba.

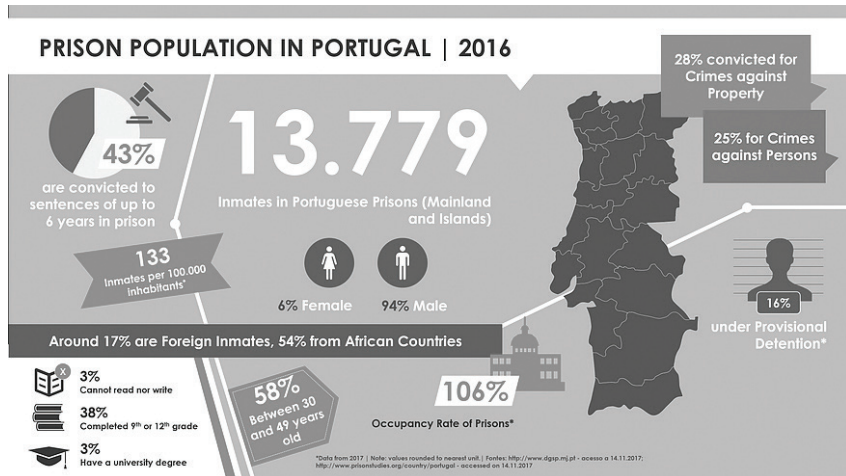
Također postoji regrutiranje zatvorenika od privatnih tvrtki koje organiziraju rad unutar i izvan zatvora. Što se tiče zakonodavstva, Zakon o izvršenju kazni i mjera lišavanja slobode (Código

¹ Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET, Ratarska 7, Zagreb, let@udruga-let.hr

da Execução de Penas e Medidas Privativas da Liberdade, odobren Uredbom-Zakonom 115/2009, 12. listopada) i Opća uredba zatvorskih ustanova (Regulamento Geral dos Estabelecimentos Prisionais, odobrena Uredbom-Zakonom 51/2011, 11. travnja), najvažniji su zakonski akti za razumijevanje načina funkcioniranja sustava.

Slika 2.1.

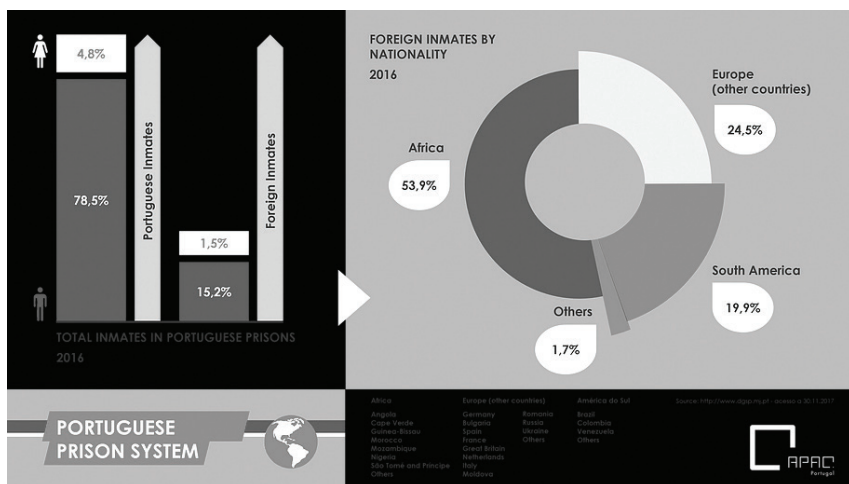
Infografika – populacija zatvorenika u Portugalu, 2016.

Izvor: Apac Portugal, 2017.

Slika 2.2.

Infografika – zatvorenici u Portugalu po nacionalnosti

Izvor: Apac Portugal, 2017.

3. Postpenalni prihvati i udruge

Udruge u Portugalu imaju važnu ulogu u postpenalnom prihvatu. Pomažu u prihvatu zatvorenika, prilikom zapošljavanja i održavanja odnosa s obitelji te pružaju psihosocijalnu pomoć. Svojim radom ističe se platforma ONGD, osnovana 1985., koja danas obuhvaća više od 60 nevladinih organizacija.

4. Zaključak

Zatvorski sustav u Portugalu susreće se s velikim problemom prenapučenosti. Taj se problem može riješiti na dva načina – povećanjem zatvorskih kapaciteta ili smanjenjem broja zatvorenika. Ono po čemu se portugalski zatvorski sustav ističe među ostalima u Europi otvaranje je posebnog zatvora za starije zatvorenike. Prepoznato je da ta populacija ima specifične karakteristike i potrebe te se radi na stvaranju prilagođenog okruženja. Zbog ranije spomenute prenapučenosti, radi se na većoj aktivaciji probacijskog sustava i primjeni alternativnih sankcija. Primjerice, u slučajevima povezanim s opasnom vožnjom, umjesto zatvorske kazne, osuđenici se preusmjeravaju u programe koji su povezani sa sigurnošću na cestama. Ističe se važnost nastavka suradnje s udrugama i uspostavljanja sporazuma i protokola kako bi suradnja bila čvrsta i kontinuirana.

ZAKLJUČCI AKTIVNOSTI PROJEKTA »NOVI POČETAK«

Sažetak

Tijekom provedbe projekta »Novi početak« namijenjenog resocijalizaciji i reintegraciji počinitelja kaznenih djela u zajednicu održano je niz edukativnih aktivnosti za stručnjake i širu javnost iz područja problematike skrbi za osobe počinitelje kaznenih djela, uključujući maloljetne počinitelje ili punoljetne počinitelje. Osim uvodne i završne konferencije (virtualno) održana su četiri tematska okrugla stola na području Republike Hrvatske (Bjelovar, Osijek, Rijeka – virtualno, Split – virtualno) te tri edukativne radionice (o čega dvije – virtualno) namijenjene unapređenju rada organizacija civilnog društva kako bi u svome daljnjem radu, ojačanim kapacitetima mogli razvijati i pružati uslugu za ovu kategoriju osuđenika. U nastavku dostavljamo zaključke.

1. UVODNA KONFERENCIJA: »Novi početak«, Zagreb, 18. 09. 2019.

Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET u partnerstvu s Društvom za socijalnu podršku u okviru projekta »Novi početak« organizirali su uvodnu konferenciju istoimena naziva. Cilj konferencije bio je predstaviti aktivnosti projekta »Novi početak« te važnost provođenja projekta u zajednici. Program konferencije sadržavao je plenarna predavanja, panel raspravu i radionicu čime su otvorena nova tematska područja problematike resocijalizacije i reintegracije bivših počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu. Konferencija je okupila brojne stručnjake iz područja pravosuđa, uključujući zatvorski sustav i sustav probacije, sustav socijalne skrbi i nevladinog sektora koji su progovorili o specifičnostima problematike, prezentirali dosadašnje primjere dobre prakse, a otvorila su se i brojna pitanja kako bi proces reintegracije i resocijalizacije počinitelja kaznenih djela bio što uspješniji.

Program:

UVODNA KONFERENCIJA »Novi početak«

Zagreb, Kuća Europe, 18. 09. 2019. od 9:15 do 17:00 sati
Moderatorica: Katarina Radat

PLENARNA IZLAGANJA:

Iva Jovović: »Novi početak« – resocijalizacija i reintegracija počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu

Josipa Maras Babić: Resocijalizacija osuđenika u zatvorskom sustavu

Snježana Maloić: Reintegracija i resocijalizacija osuđenika na uvjetnom otpustu

Tatjana Brozić Perić, Ruža Zelić: Uloga sustava socijalne skrbi u resocijalizaciji osuđenika

RASPRAVA

PANEL RASPRAVA:

Zvonimir Penić, Dijana Todosijev, Marija Orlić: Uloga nevladina sektora u resocijalizaciji osuđenika u zajednicu

RADIONICA:

Iva Jovović, Mateja Cvek, Kristina Majstorić: Mapiranje usluga u zajednici

EVALUACIJA KONFERENCIJE ZAKLJUČCI KONFERENCIJE I ZATVARANJE

¹ Društvo za socijalnu podršku, Ilica 83, Zagreb, radat.katarina@gmail.com

Glavni zaključci uvodne konferencije »Novi početak« su:

- S ciljem učinkovitije integracije i resocijalizacije bivših počinitelja kaznenih djela u zajednicu potrebno je unaprijediti suradnju i kvalitetu umreženosti svih dionika u zajednici, uključujući zatvorski sustav, sustav probacije, sustav socijalne skrbi i nevladin sektor.
- Trenutno u Hrvatskoj postoji mali udio nevladinih organizacija s razvijenim programima namijenjenim resocijalizaciji i reintegraciji počinitelja kaznenih djela, a time i mali udio udruga koje apliciraju na javne natječeaje namijenjene području resocijalizacije i reintegracije počinitelja kaznenih djela. Stoga je potrebno raditi na educiranju i senzibiliziranju udruga o potrebama počinitelja kaznenih djela i članova njihovih obitelji kako bi ih se potaknulo na razvijanje programa u ovom području.
- Prepoznaje se dosadašnja uspješna uloga civilnog sektora u resocijalizaciji i reintegraciji bivših počinitelja kaznenih djela te je stoga potrebno raditi na osnaživanju kapaciteta organizacija civilnog društva kako bi se održale i razvijale usluge u zajednici poput usluga savjetovanja, informiranja o pravima i obvezama, razvijanja roditeljskih vještina i kompetencija te provođenja mjere rada za opće dobro. Navedene aktivnosti imale bi višestruk učinak, doprinijele bi rješavanju problema počinitelja kaznenih djela, smanjenju stope recidivizma i rasterećenju sustava socijalne skrbi.
- Potrebno je napraviti određene korekcije u Zakonu o socijalnoj skrbi kako bi se osobama nakon izvršenja zatvorske kazne olakšalo ostvarivanje pojedinih prava, odnosno postupak ostvarivanja pojedinog prava iz sustava socijalne skrbi. Izmjena zakonske regulative olakšala bi rad djelatnicima centra za socijalnu skrb te bi pravovremenim intervencijama i pružanjem kvalitetnih usluga ubrzali proces integracije i resocijalizacije bivših počinitelja kaznenih djela. Posebnu je pažnju potrebno obratiti na mogućnost izdavanja novčanih naknada unutar sustava socijalne skrbi budući da se većina njih suočava s nezaposlenošću i problemom smještaja nakon izvršenja zatvorske kazne.
- Kako bi proces reintegracije i resocijalizacije bio uspješniji, rad s bivšim počiniteljem kaznenog dijela treba započeti već prvim danom izvršavanja zatvorske kazne. Potrebno je povećati participiranje organizacija civilnog društva unutar zatvorskih sustava daljnjim razvijanjem sportskih programa unutar zatvorskih sustava kojima bi se promovirao zdrav način života i upotpunio svakodnevni život zatvorenika te razvijanjem programa socijalnih i poslovnih vještina zatvorenika kako bi se povećale šanse za uključivanjem na tržište rada razvijajući informatičku pismenost, svladavanje pisanja životopisa i provođenje uspješne pripreme pri razgovoru za posao.
- Poseban naglasak treba staviti na informiranje samih počinitelja kaznenih djela o programima nevladinih organizacija namijenjenih razvijanju međuljudskih, obiteljskih i roditeljskih vještina.
- Dio bivših počinitelja kaznenih djela nakon izvršavanja zatvorske kazne suočava se s problemom beskućništva čijem rješavanju se treba pristupiti multidisciplinarno.
- Na nacionalnoj i lokalnoj razini potrebno je poticati razvijanje socijalnih usluga u zajednici kao što je program »Kuća na pola puta« razvijanjem pravne regulative, uzimajući pritom primjere dobre prakse europskih zemalja.
- Zaposlenim stručnim osobama u državnom i nevladinom sektoru koje rade s bivšim

počiniteljima kaznenih djela, potrebno je osigurati kontinuirano stručno usavršavanje, profesionalan rast i razvoj te supervizijsku podršku u grupnom i/ili individualnom obliku rada.

- Bivši počinitelji kaznenih djela nalaze se na marginama društva i suočavaju se sa svakodnevnom diskriminacijom društva koje ih stigmatizira. Stav javnosti nerijetko je baziran na predrasudama, stereotipima i neznanju uslijed čega osobe nakon izvršenja zatvorske kazne često doživljavaju socijalnu izolaciju. Važnu ulogu u otklanjanju predrasuda i smanjenju stigmatizacije imaju mediji koji mogu pokrenuti javne kampanje o problemu resocijalizacije i reintegracije bivših počinitelja kaznenih djela u zajednicu.

- Izbor terminologije ili naziv programa koje nude državne, javne i nevladine organizacije također mogu doprinijeti smanjenju osjećaja stigmatiziranosti, a time i doprinijeti bržoj integraciji u društvo.

- Po izlasku iz zatvorskih sustava potrebno je intenzivnije informiranje bivših počinitelja kaznenih djela o obvezama i pravima koje ostvaruju iz područja obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi te o nadležnostima pojedinih institucija.

2. OKRUGLI STOL: »Resocijalizacija bivših počinitelja kaznenih djela – izazovi i rješenja«, Bjelovar, 27. 11. 2019.

U okviru okruglog stola »Resocijalizacija zatvorenika – Izazovi i rješenja« raspravom eminentnih panelista povezali smo i razvili multidisciplinarnu suradnju stručnjaka i institucija u lokalnoj zajednici prema počiniteljima kaznenih djela. Stručnjaci i predstavnici lokalne zajednice Bjelovar progovorili su o problemima resocijalizacije i reintegracije počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu. Uz sudjelovanje stručnjaka iz sustava pravosuđa, zatvorskog sustava i probacije, socijalne skrbi i područnog zavoda za zapošljavanje predstavljen je rad navedenih službi prikazom rada s osobama na izvršavanju zatvorske kazne uključujući i mjere koje se provode.

Program:

OKRUGLI STOL »Resocijalizacija zatvorenika – Izazovi i rješenja«

Bjelovar, 27. 11. 2019. godine s početkom u 11:00 sati
Gradska vijećnica Bjelovar, Trg Eugena Kvaternika 2

Moderatorica: Katarina Radat

Sudionici:

Milenka Slivar (Županijski sud u Bjelovaru), **Drago Ivančić** (Zatvor u Bjelovaru), **Martin Rogelj** (Probacijski ured Bjelovar), **Abel Car** (PU bjelovarsko-bilogorska), **Dražen Matuš** (Centar za socijalnu skrb Bjelovar), **Sanja Obajdin** (Klub liječenih alkoholičara Bjelovar) i **Nenad Martinovski** (Hrvatski zavod za zapošljavanje – područni ured Bjelovar)

Glavni zaključci okruglog stola »Resocijalizacija zatvorenika – Izazovi i rješenja« su:

- Proces resocijalizacije počinitelja kaznenih djela započinje ulaskom u zatvor. Za učinkovitiju resocijalizaciju bivših počinitelja kaznenih djela u zajednicu potrebno je unaprijediti suradnju i kvalitetu umreženosti svih dionika u zajednici uključujući zatvorski sustav, sustav probacije, lokalnu zajednicu, policiju, sustav socijalne skrbi te nevladin sektor.

- Uspješna resocijalizacija pridonosi smanjenju stope recidivizma. Stoga je potrebno potaknuti i motivirati što veći broj osuđenika na aktivnu participaciju tijekom izvršenja zatvorske kazne.

- Uvjetni otpust izuzetno je značajan za zatvorenika, zatvorski sustav, njegovo rasterećenje, no istovremeno donosi rizik od pojave recidivizma, stoga je nužna bolja koordinacija svih aktera u zajednici, centara za socijalnu skrb, policije, probacije te razvijanje različitih programa.

- Zapošljavanje osobama tijekom i neposredno nakon izlaska iz zatvora predstavlja velik izazov za društvo u cjelini. Mjere aktivnog zapošljavanja, osobama nakon izvršenja zatvorske kazne doprinijele su njihovom bržem i učinkovitijem zapošljavanju čime se omogućilo bivšim zatvorenicima ulazak u svijet rada neposredno nakon odsluženja zatvorske kazne.

- Uloga je policije postizanje sigurnosti u zajednici, prevencija kriminaliteta, te istovremeno zaštita žrtve provođenjem nadzora nad osobama na uvjetnom otpustu te suradnja sa zatvorskim i probacijskim sustavom.

- Značajan je broj počinitelja kaznenog djela počinjenog pod utjecajem alkohola te se u skladu s time izriču i sigurnosne mjere kao što je mjera obveznog liječenja. U zajednici je potrebno razvijanje programa te osnaživanje dosadašnjih programa. Također je potrebno razvijanje posebnih programa namijenjenih ovisnicima o alkoholu u zatvorskom sustavu u okviru kojih bi trebalo omogućiti razvijanje takvih kontinuiranih grupa koje bi provodili stručnjaci u timu (socijalni radnik, liječnik, medicinska sestra).

3. OKRUGLI STOL: »Socijalne usluge u zajednici i izazovi i rješenja u radu s počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela«, Osijek, 17. 06. 2020.

Okruglim stolom »Socijalne usluge u zajednici i izazovi i rješenja u radu s počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela« obuhvaćeni su svi relevantni dionici u zajednici – nevladine organizacije, javne institucije kao što su centri za socijalnu skrb, probacijski uredi, domovi za odgoj djece i mladeži koji u zajednici doprinose prevenciji i tretmanu počinitelja kaznenih i prekršajnih djela.

Program:

OKRUGLI STOL

»Socijalne usluge u zajednici i izazovi i rješenja u radu s počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela«

Osijek, 17. 06. 2020. godine s početkom u 12:00 sati

Centar za socijalnu skrb Osijek, Ivana Gundulića 22

Moderatorica: Katarina Radat

Sudionici:

Iva Jovović: Uloga nevladinih organizacija u resocijalizaciji počinitelja kaznenih djela – Projekt »Novi početak«

Katarina Radat: Mreža socijalnih usluga u zajednici

Ružica Korov, Kristina Baić Mak, Sanja Stanković: Počinitelji kaznenih djela i prekršaja i mjere prema njima

Marija Kosović Tubić: Izazovi izvršavanja rada za opće dobro na području Osječko-baranjske županije

Iva Bistrovic: Ne/djelotvornost zakona?

Glavni zaključci okruglog stola »Socijalne usluge u zajednici i izazovi i rješenja u radu s počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela« su:

- Počinitelji kaznenih i prekršajnih djela obuhvaćeni su represivnim institucijama u okviru kojih su kažnjavani, trebaju izvršiti zatvorsku kaznu ili odraditi neku drugu vrstu kazne. Razvojem programa nevladinih organizacija u resocijalizaciji počinitelja kaznenih djela, kao što je projekt »Novi početak« i drugi projekti financirani iz Europske unije, Europskog socijalnog fonda i Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske, predstavljaju značajan napredak u razvoju mreže usluga u zajednici koji pridonose razvoju podrške učinkovitoj resocijalizaciji i reintegraciji počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu.
- Projekt »Novi početak« omogućio je počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela davanje podrške u savjetodavnom radu snalaženju na slobodi, vođenju pri traženju posla, ostvarivanju socijalne naknade i u procesu izvršenja sigurnosne mjere obveznog liječenja.
- Projekt »Novi početak« omogućio je razvijanje i jačanje kompetencija stručnjaka iz područja resocijalizacije i reintegracije počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu održavanjem stručnih skupova, konferencija i okruglih stolova.
- Izrada mape socijalnih usluga u zajednici predstavlja izuzetno vrijedan doprinos za počinitelje kaznenih djela koji nakon izlaska iz kaznene institucije na jednom mjestu, on-line, mogu pronaći relevantne informacije o institucijama, od centara za socijalnu skrb, policijskih postaja, nevladinih organizacija na pojedinom području koje pružaju različite usluge u zajednici do pučkih kuhinja, socijalnih samoposluga, besplatnog pravnog savjeta, smještaja, tretmanskih usluga kao što su liječenje od ovisnosti, pojedinih zdravstvenih institucija s naglaskom na liječenje od ovisnosti i duševnih smetnji.
- Projekt »Novi početak« izradom mape socijalnih usluga u zajednici omogućio je umrežavanje nevladinih organizacija koje pružaju usluge u zajednici s počiniteljima kaznenih djela i prekršajnih djela.
- Za unapređenje procesa resocijalizacije počinitelja kaznenih djela i smanjenja stope recidivizma potrebno je unaprijediti suradnju i kvalitetu umreženosti svih dionika u zajednici s posebnim naglaskom na razvijanje stručne suradnje sudbene vlasti i sustava socijalne skrbi – centara za socijalnu skrb i domova za djecu i mladež pri donošenju adekvatnih sankcija koje će biti učinkovite i tretmanske za maloljetne počinitelje kaznenih i prekršajnih djela.
- U zajednici je potrebno jačati i daljnje razvijanje preventivnih mjera za maloljetne počinitelje kaznenih i prekršajnih djela s posebnim naglaskom na smanjenje stope vršnjačkog nasilja.
- Centri za socijalnu skrb i dom za odgoj djece i mladeži naglašavaju izuzetno dobre rezultate u slučajevima kada postoji timski pristup i uvažavanje mišljenja stručnjaka iz različitih institucija pri predlaganju pojedinih mjera.
- Suradnja s pojedinim sudcima izuzetno je dobra, no istovremeno je naglašeno da postoje sudci koji ne uvažavaju mišljenja pojedinih institucija i stručnjaka pod izgovorom da su sudske odluke neovisne. U navedenim slučajevima često dolazi do izricanja neadekvatnih mjera, pojave recidivizma što ide na štetu maloljetnog počinitelja, ali i društvene zajednice.
- Dom za odgoj djece i mladeži izuzetno se ponosi osobama koje su bile u njihovom tretmanu i koje postaju primjerom uspješne resocijalizacije.

- Na području Osječko-baranjske županije ne postoji ravnomjerna zastupljenost mreže socijalnih usluga, posebno ne u manjim mjestima čime se stvara problem i nemogućnost izvršenja pojedinih sankcija kao što je izvršenje rada za opće dobro.

- I kod punoljetnih i maloljetnih počinitelja kaznenih djela institucije koje provode ili nadziru izvršenje pojedinih mjera definiraju prisutnost izricanja iste mjere nekoliko puta, npr. mjere rada za opće dobro ili humanitarnog rada kod istog počinitelja čime se postavlja pitanje adekvatnosti i svrsishodnosti izricanja pojedine mjere. Probacijski uredi suočavaju se s izazovima sporog sudskog rješavanja postupaka, izricanja neadekvatnih sankcija za pojedine počinitelje kaznenih djela koji s obzirom na svoje psihofizičko stanje nisu u mogućnosti izvršiti sankciju – najčešće rad za opće dobro.

- Probacijski službenici posebno se suočavaju s pronalaženjem adekvatnih pravnih osoba u manjim sredinama pri čemu nailaze na nerazumijevanje pojedinih čelnih osoba za prihvaćanje i omogućavanje izvršenja rada za opće dobro, a time i uspješne reintegracije u društvo.

- Na području Osječko-baranjske županije iznimno je teška primjena »Mjere aktivnog zapošljavanja osobama nakon izvršenja kazne zatvora« pri čemu postoji velik otpor poslodavaca za zapošljavanje bivših počinitelja kaznenih djela.

- Prisutna je visoka stopa stigmatizacije i predrasuda prema bivšim počiniteljima kaznenih djela u zajednici koja se ogleda nemogućnošću zapošljavanja, ali i traženja pravnih osoba koje će omogućiti izvršenje rada za opće dobro i humanitarnog rada.

- Značajna je uloga bivših počinitelja kaznenih djela u zajednici na području Osijeka koji su izvršenjem rada za opće dobro doprinijeli pružanju usluga u zajednici kroz Udrugu Rijeka ljubavi tijekom perioda pandemije.

4. OKRUGLI STOL: »Socijalne usluge u zajednici namijenjene počiniteljima kaznenih djela«, Virtualno, Rijeka, 5. 5. 2021.

Okruglim stolom »Socijalne usluge u zajednici namijenjene počiniteljima kaznenih djela« obuhvaćeni su predstavnici nevladinih organizacija te probacijskih ureda s ciljem osvještavanja izazova stambenog zbrinjavanja zatvorenika po izlasku iz zatvora. U okviru okruglog stola napravljen je prikaz uloga pojedinih dionika u zajednici s primjerima dobre prakse te je raspravljeno o uvođenju i implementaciji novih modela provođenja rehabilitacijskih/reintegracijskih programa.

Program:

OKRUGLI STOL »Socijalne usluge u zajednici namijenjene počiniteljima kaznenih djela«

Virtualno, Rijeka, 5. 5. 2021. godine s početkom u 9:00 sati

Moderatorica: Katarina Radat

Sudionici:

Iva Jovović: Uloga nevladinih organizacija u resocijalizaciji počinitelja kaznenih djela –Projekt »Novi početak«

Katarina Radat: Mapa socijalnih usluga u zajednici

Tatjana Smolić-Ročak: Izazovi stambenog zbrinjavanja zatvorenika po izlasku iz zatvora

Nikola Serdarević: Iskustva provođenja projekta Stambena zajednica Terra

Glavni zaključci okruglog stola »Socijalne usluge u zajednici namijenjene počiniteljima kaznenih djela« su:

- Nevladine organizacije predstavljaju važne dionike u zajednici u okviru kojih se pružaju socijalne usluge u zajednici namijenjene bivšim počiniteljima kaznenih djela te bi stoga trebalo povećati vidljivost aktivnosti nevladinih organizacija u tom području djelovanja intenzivnijom suradnjom zatvorskog sustava i sustava probacije s nevladinim organizacijama.
- Od iznimne je važnosti poboljšati suradnju zatvorskog sustava i probacije u smjeru razvijanja stručnog međusektorskog tima (probacijske službenike, CZSS, organizacije civilnog društva, liječnike) koji bi pripremao zatvorenika na izlazak iz zatvora u svrhu uspješnije i brže reintegracije bivšeg zatvorenika u zajednicu.
- Socijalne usluge u zajednici svojim projektnim aktivnostima pružaju niz usluga kako bi osobama koje su bile lišene slobode omogućile što bržu i učinkovitiju integraciju u svoju sredinu. Potrebno je uspostaviti kontinuirano financiranje kako aktivnosti namijenjene integriranju bivših počinitelja u zajednicu ne bi imale samo ograničeno trajanje kroz projekte, već kontinuitet.
- Potrebno je razviti zakonodavnu regulativu za upućivanje bivših počinitelja kaznenih djela u »kuće na pola puta« kako bi se osigurala sigurnosna komponenta, ali i razvio profesionalni pristup u pružanju usluge.
- Zakonska regulativa »kuće na pola puta« trebala bi sadržavati kategorizaciju, regulirati duljinu boravka, vrstu i oblike socijalnih usluga s ciljem postizanja njezine maksimalne učinkovitosti.
- Smještaj za bivše počinitelje kaznenih djela u »kuće na pola puta« ne smije biti samo u svrhu smještaja, nego treba obuhvaćati i njihovo osnaživanje za funkcioniranje na slobodi kroz usluge socijalnog mentorstva i primjenu individualnog pristupa.
- Učinkovitost »kuća na pola puta« pokazala se u nekoliko europskih zemalja, kao što je Velika Britanija, Nizozemska, u kojima su čitave zgrade namijenjene zadovoljavanju stambenog zbrinjavanja bivših počinitelja kaznenih djela.
- Primjer dobre prakse u Hrvatskoj u organiziranju »kuće na pola puta« provodi Udruga »Terra«. Unaprijed razrađenim pravilima kućnog reda kojim su predviđena i definirana neprihvatljiva ponašanja omogućeno je učinkovito postupanje i rješavanje problema.
- Neki od izazova u radu s bivšim počiniteljima kaznenih djela smještenim unutar stambene zajednice su prisutnost niske razine motivacije, samostalnosti i osobne odgovornosti za aktivnom participacijom u stambenoj zajednici. Navedeni izazovi trebaju poslužiti kao smjernice pri razvijanju ovakvog oblika usluge u zajednici.
- Jedan od ključnih izazova u provođenju programa namijenjenim bivšim počiniteljima kaznenih djela je i trenutna pandemija uzrokovana virusom COVID-19 što je doprinijelo ograničenom provođenju predviđenih aktivnosti.
- Stručnjaci naglašavaju postojanje pojave stigmatizacije pri čemu ističu i ukazuju na izraženiju autostigmatizaciju nego na stigmatizaciju od okoline. Osjećaj stigmatiziranosti javlja se uslijed straha od neprihvatanja i osude.

5. OKRUGLI STOL: »Izvršenje i primjena sigurnosne mjere obveznog liječenja«, Virtualno, Split, 6. 5. 2021.

U okviru okruglog stola »Izvršenje i primjena sigurnosne mjere obveznog liječenja« relevantni dionici, predstavnici nevladinih organizacija i probacije aktualizirali su problematiku vezanu uz izvršenje mjera obveznog liječenja od ovisnosti i izvršenje rada za opće dobro kod osoba kojima je izrečena mjera. Svoja iskustva i prijedloge mogućih rješenja iznijeli su stručnjaci iz područja civilnog društva te probacije s ciljem razvijanja učinkovitih i strukturiranih programa u području prevencija i tretmana počinitelja kaznenih djela te njihove uspješne reintegracije.

Program:

OKRUGLI STOL

»Izvršenje i primjena sigurnosne mjere obveznog liječenja«

Virtualno, Split, 6. 5. 2021. godine s početkom u 9:00 sati

Moderatorica: Katarina Radat

Sudionici:

Iva Jovović: Uloga nevladinih organizacija u resocijalizaciji počinitelja kaznenih djela –Projekt »Novi početak«

Katarina Radat: Važnost mreže socijalnih usluga u zajednici

Jadranka Čaljkusić-Ivanović: Mjere posebne obveze liječenja od ovisnosti i problemi izvršavanja rada za opće dobro kod osoba kojima je izrečeno obvezno liječenje

Nevenka Mardešić: Iskustva rada s osobama s problemima konzumiranja sredstava ovisnosti

Glavni zaključci okruglog stola »Izvršenje i primjena sigurnosne mjere obveznog liječenja« su:

- Nевladine organizacije koje pružaju različite oblike usluga liječenja, resocijalizacije liječenih ovisnika važan su dionik u zajednici za počinitelje kojima je izrečena sigurnosna mjera obveznog liječenja.
- Posebno mjesto među nevladinim organizacijama u resocijalizaciji ovisnika imaju klubovi liječenih alkoholičara, različite komune. Pritom je važno naglasiti i relativno mali broj specijaliziranih zdravstvenih institucija koje su neravnomjerno raspoređene te u pojedinim područjima ne postoje ili su vrlo teško dostupne.
- Potrebno je unutar zdravstvenih ustanova, točnije bolničkog liječenja od ovisnosti, organizirati grupe podrške koje bi imale kontinuitet održavanja sastanaka.
- Osobama koje spadaju u kategoriju bivših počinitelja kaznenih djela, a imaju i problem s ovisnostima velike teškoće pri prilagodbi na život u zajednici predstavlja stil života u kojem gube dodir s realnošću pri čemu nisu u mogućnosti percipirati i izvršavati svakodnevne obveze, a uslijed borbe s ovisnošću upadaju u sve dublje probleme.
- Probacijski službenici tijekom rada s bivšim počiniteljima često se susreću s pojavom stigmatizacije, no ključno je naglasiti kako se ona ne javlja zato što je osoba služila kaznu, već se javlja po saznanju da osoba ima problema s ovisnošću. Uslijed stigmatizacije javljaju se teškoće prilikom suradnje i pronalaska pravnih osoba za upućivanje na izvršavanje rada za opće dobro ili zapošljavanja osoba koje uz kriminalni dosje imaju probleme ovisnosti.
- Postoji sustavna potreba za provođenjem psihosocijalnih tretmana, no zbog nedostatka kompetentnog osoblja ne provodi se u dovoljnoj mjeri. Stoga postoji potreba za uvođenjem edukacija i usavršavanja stručnjaka na tom području s ciljem provođenja učinkovitijih programa.

6. RADIONICA I.: »Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učinkovitiju rehabilitaciju i resocijalizaciju bivših počinitelja kaznenih djela« Zagreb, 15. 07. 2020.

U okviru projekta »Novi početak« organizirane su tri radionice namijenjene jačanju kapaciteta organizacija civilnog društva koje u okviru svojih djelatnosti provode programe i pružaju usluge za bivše počinitelje kaznenih djela. Prva radionica prvenstveno je bila namijenjena organizacijama koje u okviru svoga opisa posla rade s počiniteljima kaznenih djela provođenjem sigurnosne mjere obveznog liječenja.

Program:

RADIONICA I.

»Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učinkovitiju rehabilitaciju i resocijalizaciju bivših počinitelja kaznenih djela«

Zagreb, 15. 07. 2020. godine od 12:00 do 19:00 sati

PREDAVANJE:

Iva Jovović: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET: Predstavljanje projekta »Novi početak« – ciljevi i aktivnosti projekta

RADIONICA:

Iva Jovović, Krunoslav Njerš: Što znamo o zatvorskom sustavu u RH? Kako doživljavamo počinitelje kaznenih djela? (podjela po grupama)

PREDAVANJE:

Zvonimir Penić: Ministarstvo pravosuđa: Zatvorski sustav u RH

Goran Brkić: Tretman ovisnika o alkoholu u probaciji

RADIONICA:

Goran Brkić, Zvonimir Penić: Postupak otpuštanja iz zatvora: Što kad zatvorenik izađe iz zatvora? Vraćanje zatvorenika u zatvor? (podjela po grupama)

Glavni zaključci I. radionice »Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učinkovitiju rehabilitaciju i resocijalizaciju bivših počinitelja kaznenih djela« su:

- Za postizanje što uspješnije resocijalizacije i reintegracije osuđenika i bivših zatvorenika u društvenu zajednicu potrebna je intenzivna suradnja organizacija civilnog društva sa zatvorskim sustavom i probacijskom službom kao ravnopravnih partnerskih organizacija u čijem odnosu postoji kontinuiran razvoj učinkovitih procedura i razmjena njihovih iskustava.
- Projekt »Novi početak« i drugi projekti nevladinih organizacija čiji su ciljevi što uspješnija resocijalizacija bivših počinitelja kaznenih djela, u društvenoj zajednici prepoznaju svoju važnost te nude mogućnost za umrežavanje različitih dionika.
- Statistički pokazatelji Uprave za zatvorski sustav s udjelom zatvorenika ovisnika o alkoholu u ukupnoj zatvoreničkoj populaciji od 8 % i 10 % opravdavaju postojanje dosadašnjih tretmanskih programa namijenjenih ovisnicima o alkoholu u okviru zatvorskog sustava te ukazuju na potrebu njihove kontinuirane evaluacije i daljnjeg razvijanja.
- Uspješnost resocijalizacije ovisnika o alkoholu tijekom uključenosti u tretmanske programe u zatvorskom sustavu ili klubove liječenih alkoholičara uvelike ovisi o dobrovoljnosti i stupnju motiviranosti osoba uključenih u programe. Uključivanje članova obitelji u

tretmanski rad klubova liječenih alkoholičara, uz prethodno navedeno predstavljaju najjače prediktore uspješne resocijalizacije i održavanja apstinencije.

- Uključivanje u tretmanske programe ovisnosti o alkoholu ili drogama u okviru zatvorskog sustava za samog zatvorenika često predstavlja izvor dodatne stigmatizacije od ostalih zatvorenika, a uključena osoba navedeno često doživljava kao dodatno kažnjavanje. Primjeri prakse ukazuju nam da nisko motivirani zatvorenici za rješavanje problema ovisnosti formalno pristaju na tretman, ali samo radi »kupovine« pogodnosti, primjerice terapijskog izlaska na slobodu.

- Značajna je uloga klubova liječenih alkoholičara u pružanju podrške održavanju apstinenciji od alkohola i učinkovitoj reintegraciji u društvenu zajednicu bivših zatvorenika pri njihovu izlasku na slobodu. To potvrđuju primjeri dobre prakse pojedinih članova KLA koji ističu osobne teškoće s održavanjem apstinencije odmah pri izlasku na slobodu i učinkovitost podrške u slučajevima recidiva na slobodi, a koju su dobili u okviru grupnog tretmanskog rada KLA.

- Osuđenike s problemom ovisnosti o alkoholu probacijska služba upućuje na liječenje od ovisnosti (ukoliko još nije liječena) ili u klubove liječenih alkoholičara (ukoliko je ranije liječena). Takva je mjera upućivanja na liječenje ili u KLA izrečena u oko 3 % predmeta zaprimljenih u Sektoru za probaciju RH od 2011. godine do danas. Slijedom navedenog, potrebno je intenzivirati umrežavanje klubova liječenih alkoholičara s probacijskim službenicima i međusobnu suradnju, s ciljem što uspješnije rehabilitacije i resocijalizacije osuđenika i bivših zatvorenika kojima je izrečena mjera obveznog pohađanja KLA.

- Uloga i djelovanje probacijske službe relativno su nepoznati članovima KLA koji ističu korisnost dobivenih informacija o radu probacijske službe za uspješnije provođenje tretmana ovisnosti o alkoholu u populaciji bivših zatvorenika i osuđenika. Stoga je potrebno daljnje informiranje i izgradnja suradnje probacijske službe s klubovima liječenih alkoholičara pri upućivanju osuđenika kojima je izrečena mjera obveznog liječenja od alkohola. Iznoseni primjeri dobre prakse predstavnika klubova liječenih alkoholičara istaknuli su važnost razmjene informacija o uspješnosti resocijalizacije bivših zatvorenika i osuđenika.

- Članovi klubova liječenih alkoholičara naglašavaju potrebu za rasterećenjem od administrativnih poslova vezanih uz vođenje udruge. Obavljanje takvih poslova često skreće pozornost s njihova primarnog fokusa kao što je održavanje apstinencije i mijenjanje sebe.

- Prepoznata je potreba za uvođenjem supervizije terapeuta u klubovima liječenih alkoholičara s probacijskim stručnjacima i stručnjacima iz tretmana u zatvorskom sustavu kao načinom poboljšavanja rada i razmjene iskustava stručnjaka.

- Primjer dobre prakse i uspješne razmjene iskustava s provođenjem tretmana ovisnosti, može poslužiti KLA na području Stenjevca i Susedgrada koji su sklopili uspješnu suradnju sa zatvorskim sustavom.

7. RADIONICA II.: »Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učinkovitiju rehabilitaciju i resocijalizaciju bivših počinitelja kaznenih djela« Virtualno, Zagreb, 23. 04. 2021.

U okviru projekta »Novi početak« organizirane su tri radionice namijenjene jačanju kapaciteta organizacija civilnog društva koje u okviru svojih djelatnosti provode programe i pružaju usluge za bivše počinitelje kaznenih djela. Druga radionica bila je namijenjena organizacijama civilnog društva koje rade s počiniteljima kaznenih djela, ali i onim udrugama koje su željele dobiti više informacija o specifičnostima rada s njima.

Program:

RADIONICA II.

»Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učinkovitiju rehabilitaciju i resocijalizaciju bivših počinitelja kaznenih djela«

Virtualno, Zagreb, 23. 04. 2021. godine od 13:30 do 16:30 sati

PREDAVANJA:

Iva Jovović: Predstavljanje projekta »Novi početak« – ciljevi i aktivnosti projekta

Zvonimir Penić: Zatvorski sustav i udruge

Goran Brkić: Probacijski sustav i udruge

Iva Jovović: Nevladine udruge i suradnja na postpenalnom prihvatu

RASPRAVA

Glavni zaključci II. radionice »Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učinkovitiju rehabilitaciju i resocijalizaciju bivših počinitelja kaznenih djela« su:

- Organizacije civilnog društva od iznimne su važnosti u području izvršavanja rada za opće dobro i provođenja sigurnosnih mjera, uključujući mjeru obveznog liječenja od ovisnosti gdje djeluju kao »produžena ruka« probacijskih ureda.
- Potrebno je kontinuirano osvještavati lokalnu zajednicu i njezine članove o problemu postpenalnog prihvata bivših počinitelja kaznenih djela kako bi bivši počinitelji imali bolju mrežu podrške te samim time bili u manjem riziku od recidivizma.
- Bivši počinitelji kaznenih djela imaju veću razinu povjerenja u organizacije civilnog društva. Velik broj počinitelja poistovjećuje i personificira državna tijela s postupkom izdržavanja kazne, stoga udruge vide kao tijela koja dolaze »sa slobode« i odišu povjerenjem.
- U skladu s epidemiološkom situacijom, unutar zakonodavnog okvira postoji mogućnost uvođenja odobrenja korištenja modernih tehnologija osobama koje borave unutar zatvorskog sustava. U ovom zahtjevnom razdoblju uvelike je doprinijelo održavanju kontakata s članovima obitelji i održavanju njihovih odnosa.

8. RADIONICA III.: »Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učinkovitiju rehabilitaciju i resocijalizaciju bivših počinitelja kaznenih djela« Virtualno, Zagreb, 23. 04. 2021.

U okviru projekta »Novi početak« organizirane su tri radionice namijenjene jačanju kapaciteta organizacija civilnog društva koje u okviru svojih djelatnosti provode programe i pružaju usluge za bivše počinitelje kaznenih djela. Druga radionica bila je namijenjena organizacijama civilnog društva koje rade s počiniteljima kaznenih djela, ali i onim udrugama koje su željele dobiti više informacija o specifičnostima rada s njima.

Program:

RADIONICA III.

»Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učinkovitiju rehabilitaciju i resocijalizaciju bivših počinitelja kaznenih djela«

Virtualno, Zagreb, 27. 04. 2021. godine od 13:30 do 16:30 sati

PREDAVANJA:

Iva Jovović: Organizacije civilnog društva – važan partner i dionik

Zvonimir Penić: Što nam nedostaje u sustavu?

Goran Brkić: Kako udruge mogu pomoći?

Iva Jovović, Katarina Radat, Goran Brkić, Zvonimir Penić: Jačanje organizacija civilnog društva u pružanju postpenalnog prihvata – vježba strateškog planiranja

RASPRAVA

Glavni zaključci III. radionice »Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za učinkovitiju rehabilitaciju i resocijalizaciju bivših počinitelja kaznenih djela« su:

- Organizacije civilnog društva važan su partner u resocijalizaciji i reintegraciji bivših počinitelja kaznenih djela stoga je za njih potrebno uspostaviti kontinuiranu edukaciju, s ciljem osnaživanja njihovih kapaciteta i vještina za provođenje programa u zajednici.
- Do 2016. godine u proračunu Ministarstva pravosuđa i uprave nije postojala stavka za financiranje programa i projekata udruga, no to se promijenilo kada je Uprava za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa po prvi put uvrštena Uredbom Vlade RH 2016. godine u korisnike raspodjele dijela prihoda od igara na sreću te je tom odlukom zatvorski sustav dobio mogućnost odabira i izravnog financiranja najkvalitetnijih programa i projekata udruga koji će djelovati u smjeru reintegracije i resocijalizacije bivših počinitelja kaznenih djela.
- Dosadašnju dobru suradnju nevladinih organizacija s probacijskim uredima u izvršenju mjere rada za opće dobro i provođenju programa namijenjenih osobama tijekom izvršenja zatvorske kazne potrebno je intenzivirati razvijanjem ciljanih projektnih aktivnosti za osobe koje se nalaze na izvršenju zatvorske kazne i za osobe nakon izvršenja zatvorske kazne.
- Pravosudni sustav ima svoje specifičnosti. Slijedom toga potrebno je daljnje informiranje nevladinih organizacija o samom sustavu i promjenama unutar njega kako bi mogli zajednički strateški planirati aktivnosti za ove skupine korisnika.

9. ZAVRŠNA KONFERENCIJA.: »Novi početak«, Virtualno, Zagreb, 10. 05. 2021.

Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET u partnerstvu s Društvom za socijalnu podršku u okviru projekta »Novi početak« organizirali su završnu konferenciju istoimena naziva. Cilj je konferencije bio predstaviti rezultate provedenih aktivnosti u sklopu projekta »Novi početak« te važnost provođenja takvih programa u lokalnoj zajednici. Program konferencije sadržavao je plenarna predavanja o pojedinim projektnim aktivnostima, panel raspravu, evaluaciju te relevantne zaključke koji se odnose na tematsko područje problematike resocijalizacije i reintegracije bivših počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu. Konferencija je okupila brojne stručnjake iz područja pravosuđa, uključujući zatvorski sustav i sustav probacije, sustav socijalne skrbi i nevladinog sektora. Stručnjaci su tijekom svojih izlaganja pružili uvid u svoja iskustva provođenja projektnih aktivnosti te prikazali rezultate uspješnosti njihova provođenja. U završnoj raspravi otvorila su se brojna pitanja o važnosti provođenja reintegracijskih programa kako bi proces resocijalizacije počinitelja kaznenih djela bio što potpuniji.

Program:

ZAVRŠNA KONFERENCIJA »Novi početak«

Virtualno, Zagreb, 10. 05. 2021. od 10:00 do 13:00 sati

Moderatorica: Katarina Radat

PLENARNA IZLAGANJA:

Iva Jovović: »Novi početak« – uspješnost provođenja projekta resocijalizacije i reintegracije počinitelja kaznenih djela u društvenu zajednicu

Katarina Radat: Mapa socijalnih usluga u zajednici za bivše počinitelje kaznenih djela

Marija Kurtušić: Savjetodavni rad kao element uspješne reintegracije bivših počinitelja kaznenih djela

Kristina Majstorić: Savjetovanje o roditeljskim vještinama bivših počinitelja kaznenih djela

Zvonimir Penić: Modaliteti suradnje nevladinog sektora i zatvorskog sustava u Republici Hrvatskoj

Goran Brkić: Suradnja probacijske službe i nevladinog sektora

Jorge Filipe Sanches Monteiro (Republic Portugal): Prison and probation service

RASPRAVA

Iva Jovović: Evaluacija konferencije

Katarina Radat: Zaključci konferencije

Glavni zaključci Završne konferencije »Novi početak« su:

- Uspješnost provedbe projekta »Novi početak« namijenjenog učinkovitijoj resocijalizaciji bivših počinitelja kaznenih djela u zajednici ogleda se u realiziranim projektnim aktivnostima uključujući izrađenu mapu socijalnih usluga u zajednici, provedenim satima savjetodavnog rada s počiniteljima kaznenih djela, pruženim informacijama počiniteljima kaznenih djela nakon izvršenja kazne o pravima i uslugama, unaprijeđenim roditeljskim vještinama, unaprijeđenoj suradnji organizacija civilnog društva i stručnjaka iz zatvorskog sustava i probacije te drugih stručnjaka iz pravosuđa, zapošljavanja, obrazovanja i socijalne skrbi.
- Važnost potrebe i učinkovitosti mape socijalnih usluga u zajednici su višestruke kako za korisnike, bivše počinitelje kaznenih djela i njihove obitelji, tako i za različite profile

stručnjaka uključujući probacijske službenike, ali i stručnjake iz drugih resora (socijalna skrb, nevladine organizacije).

- Uloga savjetodavnog rada s počiniteljima kaznenih djela iznimno je važna u području unapređenja osobnih vještina kao što je nošenje sa stresom, rješavanje problema, postavljanje ciljeva i lakša prilagodba u zajednicu pri izlasku iz zatvora. Savjetodavni rad s tom kategorijom korisnika mora odgovarati i na emocionalne i na socijalne aspekte njihovih života, stoga je ključno održavati kontinuitet takvog oblika podrške.

- Ključno je razvijati suradnju svih dionika zajednice, uključujući državne institucije i organizacije civilnog društva s ciljem redovite i potpune razmjene informacija kako bi programi pružanja podrške počiniteljima kaznenih djela bili potpuni i odgovarali njihovim potrebama.

- Roditeljstvo je izrazito slojevita životna uloga svakog pojedinca, a posebno je složena kod osoba čiji su članovi obitelji boravili u zatvorskom sustavu. Potrebe takvih obitelji su višestruke i često puta isprepletene, stoga je važno provoditi programe temeljene na suradnji državnih tijela i nevladinih organizacija kako bi njihove potrebe bile zadovoljene.

- Udruge zbog svoje fleksibilnosti i manje formalnih uvjeta mogu biti izrazito važne u području zadovoljavanja potreba (podizanja njihove vidljivosti) i pružanja podrške roditeljskoj ulozi bivših počinitelja kaznenih djela. Udruge imaju veliku zagovaračku ulogu u ostvarivanju roditeljskih prava te prava djece, a organizirana podrška i dobar postepenali prihvrat smanjuju mogućnost recidiva.

- U narednom periodu potrebno je intenzivirati suradnju zatvorskog sustava i organizacija civilnog društva, razviti učinkovite modele kao što je »kuća na pola puta« s ciljem pružanja pomoći u organizaciji smještaja bivših zatvorenika uz istovremeno razvijanje usluge socijalnog mentorstva kako bi se osigurao individualni pristup u pružanju potpore – pomoći oko zapošljavanja, dodatno obrazovanje, rješavanje socijalnih pitanja koji će doprinijeti bržoj i učinkovitijoj resocijalizaciji i reintegraciji osuđenika u zajednicu.

- Od izrazite je važnosti kontinuirano provoditi edukacije i senzibiliziranje stručnjaka o problemu učinkovite resocijalizacije bivših počinitelja kaznenih djela održavanjem stručnih skupova (okruglih stolova, konferencija, izdavanje edukativnih materijala), razvijanje modela i prilagođavanja sustava, ali i uvođenje novih modela rada s počiniteljima i bivšim počiniteljima kaznenih djela u svrhu njihove resocijalizacije i reintegracije u zajednicu.

- Potrebno je osigurati kontinuiran razvoj organizacija civilnog društva i jačanja njihovih kompetencija za pružanje usluga u zajednici posebno za kategoriju korisnika bivših počinitelja kaznenih djela putem ciljanih radionica, panel rasprava i sl. namijenjenih onim organizacijama civilnog društva koje rade s tom kategorijom korisnika.

- Od iznimne je važnosti osigurati zakonsku legislativu za razvijanje usluge smještaja i »kuće na pola puta« za privremeni smještaj bivših počinitelja kaznenih djela s obzirom da je značajan udio onih koji po napuštanju zatvorskog sustava nemaju riješeno stambeno pitanje. Razvijanje usluge smještaja za bivše počinitelje predstavlja dobar preduvjet za uspješno integriranje u zajednicu.

- Potrebno je i dalje poticati međunarodnu suradnju s ciljem usklađivanja rada na nivou Europske unije, prihvaćanja specifičnosti pojedinih zemalja, ali i korištenja primjera dobre prakse na temelju kojih je moguće razvijanje istih ili sličnih modela u drugim državama (npr.

Nizozemska – »kuća na pola puta«, Portugal – uspostavljanje radne skupine za pripremu izlaska iz zatvora).

- Iskazuje se i potreba za paralelnim razvijanjem novih/različitih modela i programa s ciljem povećanja učinkovitosti rada s bivšim počiniteljima kaznenih djela. Dobar primjer kontinuiranog unapređenja sustava pruža Nizozemska koja uz postojeće modele rada razvija strategiju »kontinuiteta životnog usmjerenja« koja ima za cilj smanjiti terminologiju integracije s vjerovanjem da počinitelje nije potrebno ponovno integrirati nego ih usmjeriti ka životnim promjenama. Poželjno bi bilo takve primjere prakse implementirati i u naš sustav kako bi se smanjila stigmatizacija prema toj skupini korisnika, ali i brže zadovoljile njihove potrebe.

- Provedba projekta »Novi početak« potvrdila je potrebu za provođenjem ovog oblika aktivnosti za kategoriju počinitelja kaznenih djela, a time i potrebu uspostavljanja kontinuiranog financiranja ovog područja s obzirom na to da su dosadašnji javni pozivi financiranja ove vrste udruga vrlo oskudni i rijetki.

- Provedba projekta »Novi početak« doprinijela je ostvarenju postavljenog općeg i pojedinačnih ciljeva te je u skladu tome doprinijela učinkovitoj resocijalizaciji i reintegraciji bivših počinitelja kaznenih djela u zajednici.

- U okviru projekta izrađena je mapa socijalnih usluga u zajednici koja čini svojevrsan adresar sa svim relevantnim institucijama i organizacijama koje mogu doprinijeti jednostavnijem i bržem korištenju usluga u zajednici. Adresar sadržava 940 unesenih podataka koji se odnose na adrese, telefonske brojeve, radno vrijeme i e-mail adrese pojedinih ustanova unutar zajednice.

- Kroz uslugu direktnog savjetovališnog rada (individualnog i grupnog) preko 140 korisnika je osnaženo i informirano o pravima iz sustava socijalne skrbi, obrazovanja, zdravstva i zapošljavanja. S pojedinim korisnicima kroz savjetodavni proces radilo se i na jačanju roditeljskih vještina s ciljem osnaživanja obiteljskih odnosa.

- Edukacija stručnjaka provodila se organizacijom stručnih skupova koji su uključivali četiri okrugla stola i dvije konferencije. Okrugli stolovi u Osijeku (29 sudionika) i Bjelovaru (31 sudionik) održani su u klasičnim, a okrugli stolovi u Rijeci (18 sudionika) i Splitu (24 sudionika) virtualnim putem. Održana je uvodna (85 sudionika) i završna konferencija, a cilj je provođenja stručnih skupova bio doprinijeti umrežavanju pojedinih dionika u zajednici kako bi usluge u njoj bile što učinkovitije za bivše počinitelje kaznenih djela.

- S obzirom na pojavu pandemije, studentska putovanja nisu realizirana, no uspješno su organizirani virtualni sastanci s kolegama iz Nizozemske i Portugala. U okviru njih upoznati su primjeri provođenja dobre prakse te usvojena nova znanja kako bi modeli rada mogli biti preneti u hrvatski sustav.

BILJEŠKE

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

BILJEŠKE

This image shows a single page of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

